

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA EKONOMICKÁ

Diplomová práce

**Vliv forenzního účetnictví a auditu na odhalování podvodů
u podnikatelských subjektů**

**The Influence of Forensic Accounting and Audit on Fraud
Detection in Business Entities**

Bc. Hana Vlasáková

Plzeň 2018

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta ekonomická

Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Hana VLASÁKOVÁ

Osobní číslo: K16N0036K

Studijní program: N6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Podniková ekonomika a management

Název tématu: Vliv forenzního účetnictví a auditu na odhalování podvodů u podnikatelských subjektů.

Zadávací katedra: Katedra financí a účetnictví

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Charakterizujte pojem podvod u podnikatelských subjektů dle právní úpravy České republiky.
2. Prozkoumejte metody forenzního účetnictví a auditu.
3. Aplikujte metody forenzního účetnictví a auditu na konkrétní účetní případy.
4. Vyhodnoťte vliv forenzního účetnictví a auditu na odhalování podvodů.
5. Vyvoďte závěry a formulujte doporučení pro zvýšení efektivity metod forenzního účetnictví a auditu.

Rozsah grafických prací: neuveden
Rozsah kvalifikační práce: 60 - 80
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

- **MOLÍN, Jan.** *Protiprávní jednání z pohledu profesní odpovědnosti auditorů, daňových poradců a účetních.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011. 188 s. ISBN 978-80-7357-600-4.
- **MÜLLEROVÁ, Libuše, KRÁLÍČEK, Vladimír a kol.** *Auditing.* 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2014. 458 s. ISBN 978-80-245-2018-6.
- **VOLKÁNOVÁ, Zdenka.** *Podvody v účetnictví firem. Jak se jim bránit.* 1. vyd. Praha: Linde Praha, a.s., 2014. 189 s. ISBN 978-80-7201-945-8.
- **WELLS, Joseph T.** *Principles of fraud examination.* 4th edition. Hoboken: John Wiley & Sons, c2014. 521 s. ISBN 978-1-118-58288-6.

Vedoucí diplomové práce: Ing. Jana Hinke, Ph.D.
Katedra financí a účetnictví

Datum zadání diplomové práce: 23. října 2017
Termín odevzdání diplomové práce: 23. dubna 2018


Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný
děkan




Ing. Michaela Krechovská, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. října 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma

„Vliv forenzního účetnictví a auditu na odhalování podvodů

u podnikatelských subjektů“

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce za použití pramenů uvedených v přiložené bibliografii.

Plzeň, dne

.....

podpis autora

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat vedoucí mé diplomové práce, Ing. Janě Hinke, Ph.D., za její nesmírnou pomoc a veškeré cenné rady při zpracování této práce.

Zároveň děkuji mému konzultantovi, Mgr. Lukáši Taschnerovi, za praktické vedení, a dále všem odborníkům z řad auditorů, vyšetřovatelů kriminální policie, soudních znalců, forenzních účetních a finančních účetních, kteří mi byli ochotni věnovat svůj čas a diplomovou práci se mnou konzultovat.

Obsah

Úvod	7
1 Cíl diplomové práce a použitá metodika	8
2 Podvod u podnikatelských subjektů	9
2.1 Trojúhelník podvodu	10
2.1.1 Tlak neboli motivace	11
2.1.2 Ospravedlnění	11
2.1.3 Příležitost	11
2.2 Klasifikace podvodů.....	12
2.2.1 Externí a interní podvod	12
2.2.2 Členění vnitřních podvodných jednání	13
2.2.3 Charakteristika podvodu z pohledu auditu	14
2.3 Majetková a hospodářská kriminalita	14
2.3.1 Trestný čin podvodu	15
2.3.2 Zpronevěra majetku	16
2.3.3 Podvodné účetní výkaznictví	18
2.3.4 Vliv hospodářské kriminality na ekonomiku státu	24
2.4 Trestní a morální odpovědnost za páchaní podvodů.....	26
2.5 Prevence proti podvodům	27
3 Metody odhalování podvodů u podnikatelských subjektů	29
3.1 Audit.....	29
3.1.1 Cíle auditu a jeho význam	30
3.1.2 Legislativní úprava a regulace auditu	31
3.1.3 Audit a podvod.....	32
3.2 Forenzní účetnictví.....	35
3.2.1 Využití forenzního účetnictví	37

3.2.2	Profese forenzního účetního	38
3.2.3	Proces vyšetřování podvodu	39
3.2.4	Techniky forenzního účetnictví	41
3.3	Srovnání auditu a forenzního účetnictví	45
4	Metody auditu a forenzního účetnictví v praxi	46
4.1	Metodika výzkumu.....	46
4.2	Cíl výzkumu	47
4.3	Analýza a interpretace dat získaných z oblasti auditu	48
4.4	Aplikace metod auditu na konkrétních účetních případech	59
4.4.1	Podvod zpronevěry odhalený pomocí kontroly interních mechanismů a metody externí confirmace	59
4.4.2	Podvod zkreslování výsledku hospodaření, který metodami auditu není odhalen.....	62
4.5	Analýza a interpretace dat získaných z oblasti forenzního účetnictví	66
4.6	Aplikace metod forenzního účetnictví na konkrétních účetních případech	80
4.6.1	Podvod zpronevěry skladových zásob odhalený forenzní auditem	81
4.6.2	Podvod vylákání nadměrných odpočtů DPH od správce daně vyšetřovaný v rámci činnosti kriminální policie ve spolupráci se soudním znalcem ...	84
5	Vyhodnocení vlivu auditu a forenzního účetnictví na odhalování podvodů ...	88
6	Formulace doporučení pro zvýšení efektivity auditu a forenzního účetnictví	96
6.1	Doporučení pro oblast auditu	96
6.2	Doporučení pro oblast forenzního účetnictví	99
Závěr		102
Seznam tabulek		103
Seznam obrázků		104
Seznam použitých zkratk		105
Seznam použité literatury		106
Seznam příloh.....		112

Úvod

Současně se vznikem (a vývojem) obecně závazných pravidel vztahujících se k různým oblastem lidského jednání, vzniká i snaha tato pravidla obcházet nebo je přímo porušovat. Platí to i pro podnikatelskou činnost, neboť i ona je regulována množstvím právních předpisů. V důsledku úsilí vyhnout se zákonným požadavkům s vidinou vyšších zisků, dopouštějí se podnikatelské subjekty protiprávních činů, které lze označit jako podvod či podvodné jednání.

Moderní doba s sebou přináší rozmach technologických a dalších vymožeností, které umožňují snadněji podvody nejen uskutečnit, ale také je zamaskovat. Přesto není nemožné protiprávní jednání vystopovat, prokázat jeho existenci a přivést k odpovědnosti ty osoby, které se jej dopustily.

Metod, které slouží k předcházení, odhalování a zamezení podvodů v podnikatelské sféře, existuje celá řada. Úměrně k rostoucí vynalézavosti pachatelů podvodů musí být tyto metody také neustále upravovány a zdokonalovány tak, aby postihovaly co nejvíce používaných podvodných praktik. V souvislosti s touto problematikou lze v posledních letech zaznamenat také v České republice zavedení nových forem kontroly podnikatelských subjektů, jako je například kontrolní hlášení nebo elektronická evidence tržeb. Ač se názory na tyto nástroje dohledu v praxi liší, nelze opomenout jejich snahu podvody omezovat.

Tématem diplomové práce jsou další z metod kontroly podnikatelských subjektů, a to forenzní účetnictví a audit. Jejich aktuálnost a nezpochybnitelná potřeba vyplývají z výše uvedených skutečností.

1 Cíl diplomové práce a použitá metodika

Hlavním cílem diplomové práce je provést deskripci metod forenzního účetnictví a auditu, na základě čehož bude provedena komparace jejich vlivu na odhalování podvodů u podnikatelských subjektů. Přestože tedy existuje celá řada dalších podvodů a trestního jednání u podnikatelských subjektů, vzhledem k vymezení cíle je práce zaměřena jen na podvodné jednání v účetnictví.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, přičemž cílem teoretické části je charakteristika pojmu podvod u podnikatelských subjektů a dále rozbor metod forenzního účetnictví a auditu.

V rámci praktické části je provedena analýza forenzního účetnictví a auditu na základě poznatků získaných z rozhovorů vedených s odborníky z obou profesí. Tyto metody jsou ukázány na konkrétních případech odhalených podvodů. Díky všem získaným poznatkům z praxe je možno v závěru práce srovnat vliv obou metod na odhalování podvodů, vyvodit závěry a formulovat případná doporučení pro zvýšení efektivity těchto metod.

Metodika diplomové práce

Pro literární rešerši byla zvolena metoda explanační – obecně teoretická metoda kritické komparace literárních zdrojů. Protože forenzní účetnictví není v české literatuře pojmem detailně zpracovaným, je v části věnující se forenznímu účetnictví využita především zahraniční literatura. Pojem audit je naopak v domácí literatuře dostatečně popsán a je tak veřejnosti známý.

Vlastní část práce je založena na kvalitativním výzkumu uskutečněného pomocí dotazování v rámci rozhovorů s vybranými odborníky věnujícími se dané tematice. Pro první stádium výzkumu jsou sestaveny sady otázek pokládaných oběma skupinám expertů, na základě čehož je provedeno samotné výzkumné šetření. Druhé stádium představuje aplikaci obou zkoumaných přístupů a jimi používaných metod na konkrétní případy z praxe. Nabyté informace jsou dále předmětem syntézy a následné komparace pomocí komparační tabulky. V závěru práce jsou získané poznatky generalizovány a jsou formulována doporučení pro zvýšení účinnosti těchto metod.

Diplomová práce je zpracována na základě právního stavu k 31. 12. 2017.

2 Podvod u podnikatelských subjektů

Pojem podvod (angl. fraud) je možno obecně definovat jako využívání falešných prohlášení za účelem získání nespravedlivé výhody nebo poškození práv a zájmů druhého (Simpson, Weiner 1989).

S přihlédnutím k tématu práce je však nezbytné vymezit pojem podvod také z pohledu účetní, daňové a auditorské profese, nikoli pouze v obecné rovině.

Asociace certifikovaných vyšetřovatelů podvodů (dále jen ACFE) nabízí vlastní definici: „Podvod je jakýkoli záměrný čin nebo zanedbání určité povinnosti s úmyslem oklamat ostatní a který vede k tomu, že oběť činu utrpí ztrátu a pachatel získá určitý prospěch“ (acfe.cz 2018).

Mezinárodní auditorský standard 240 (dále jen ISA) zdůrazňuje skutečnost, že podvod není pouhá chyba. Je v něm uvedeno, že „rozhodujícím faktorem pro odlišení podvodu od chyby je, zda byla činnost, v jejímž důsledku došlo k nesprávnosti v účetní závěrce, úmyslná, či neúmyslná“. Pojem podvod poté definuje jako „úmyslný čin, jehož se dopustí jeden nebo více členů vedení, osob pověřených správou a řízením účetní jednotky nebo jedna či více osob z řad zaměstnanců nebo třetích stran a při němž se použije klamání nebo klamavého jednání za účelem získání neoprávněné nebo protiprávní výhody“ (ISA 240).

Zásadní rozdíl mezi chybou a podvodem tedy spočívá v **existenci úmyslu**. Zatímco k chybám většinou dochází z neznalosti, vinou chybných předpokladů nebo z nedbalosti, uskutečnit podvod vyžaduje záměrný úmysl (Dušek 2011, s. 31). Pachatel si je zároveň velmi dobře vědom toho, že činí něco nesprávného, neboť se velmi důkladně snaží podvod zakrýt. Proto je riziko, že dojde k neodhalení chyby daleko menší než riziko, že nebude odhalen podvod. (Horad 2011).

Chybou v účetnictví může být například vynechání některé částky, chyba při zpracování vstupních dat, ze kterých je tvořena účetní závěrka, přehlednutí nebo nesprávný výklad skutečností, ale také i chybně zadané údaje do účetního systému (Krechovská 2012). Ze závislosti účetnictví a daňové soustavy, chyby v účetnictví mohou ovlivňovat i daňovou povinnost podnikatelského subjektu, jak ukazují definice autorů Skály a Kunešové-Skálové (1997, s. 14). Tito autoři definují chybu jako „takový právní úkon, který je porušením obecně platných právních předpisů a který může mít za následek

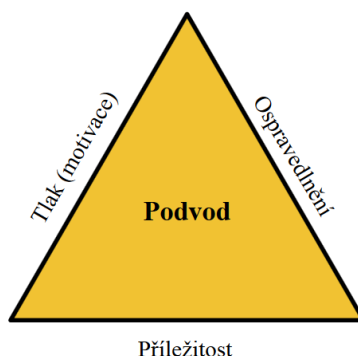
daňový doměrek nebo zákonnou sankcí“ a dále jako „takový právní úkon, který není porušením obecně platných právních předpisů, ale který může mít za následek vyšší daňovou povinnost, než je nezbytně nutná daňová povinnost podle platných předpisů“.

Ve výše uvedených definicích je možno spatřit několik **znaků, které jsou pro podvod typické**. V první řadě se podvod vyznačuje úmyslem pachatele čin spáchat. Dále s sebou nese způsobení škody druhému nebo také získání osobního prospěchu. Podvod rovněž vede k oklamání poškozeného, a to pomocí nepravdivé interpretace skutečnosti, nebo prostřednictvím informací, které jsou neúplné, zkreslené nebo zcela nepravdivé (Molín 2011, s. 75).

2.1 Trojúhelník podvodu

V 50. letech minulého století uskutečnil americký penolog a kriminalista, Donald Cressey, průzkum mezi odsouzenými pachateli podvodů v oblasti práce. Cílem tohoto průzkumu bylo najít znaky společné většině uskutečněných podvodů. Na základě zhruba 200 rozhovorů tak vytvořil teorii známou jako „fraud triangle“, tedy trojúhelník podvodu. Tato teorie odpovídá na otázku, proč je pro pachatele podvodů jednodušší sáhnout k protiprávnímu nebo nečestnému jednání místo toho, aby k dosažení svého cíle zvolili morální prostředky. Teorie „fraud triangle“ říká, že k podvodu dojde, pokud jsou naplněny tři hlavní znaky – tlak, rozumové zdůvodnění a příležitost. (Singleton a kol. 2006, s. 8, 9). V domácí literatuře lze tyto faktory najít pod pojmy pohnutka, příležitost a stimul či tlak (Molín 2011, s. 76).

Obr. č. 1: Trojúhelník podvodu



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle Cresseyho)

2.1.1 Tlak neboli motivace

Motivací ke spáchání podvodu může být například zhoršená finanční nebo životní situace pachatele, tlak ze strany konkurence, tlak na plnění stanovených požadavků a očekávání nadřízených, nebo také souvislost mezi výsledky hospodaření a vyplácenými bonusy. Nicméně motivem může být i chamtivost, neboť podvodů se často dopouštějí také bohatí lidé (Singleton a kol. 2006, s. 9, 10; Molín 2011, s. 76).

Šteker, Struhařová (2012, s. 26) jmenují další důvody, jakými jsou „vnímání nízkého rizika odhalení, u zaměstnanců pak špatný příklad ze strany vedení podniku nebo vlastníka při dodržování kultury čestného a etického chování, případně pocit nespravedlnosti nebo nedostatečného ohodnocení“.

Dle celosvětového průzkumu s názvem „Globální profil podvodníka“, provedeného v roce 2015 společností KPMG (2016, s. 12), byla nejčastějším motivem spáchání podvodu právě chamtivost a osobní prospěch a dále samotná skutečnost, že to vůbec jde. Následoval motiv v podobě organizační kultury, touha splnit cíle, dosáhnout na bonusy a další již zmiňované druhy motivace.

2.1.2 Ospravedlnění

Racionalizace neboli ospravedlnění si spáchaného činu je dalším znakem většiny podvodů. Například krádež je možno ospravedlnit jako půjčku, která bude při nejbližší příležitosti vrácena. Jiným druhem omluvy je skutečnost, že podvod vlastně nikomu neublíží. Existují pachatelé, kteří se domnívají, že by měli být mnohem více finančně hodnoceni a svou odměnu se rozhodnou vzít si sami (Singleton a kol. 2006, s. 10). Je možno říci, že v podstatě každý, kdo i jen podvědomě cítí, že se dopustil něčeho protiprávního nebo dokonce jen neetického, hledá pro svou činnost omluvy.

2.1.3 Příležitost

Třetím znakem páchaní podvodů je **příležitost**. Tou může být charakteristika daného odvětví, neprůhledná organizační struktura, nedostatečné externí kontroly nebo špatný interní kontrolní systém. Pachateli podvodů tak mohou být například zaměstnanci pracující ve společnosti delší dobu, což jim umožnilo získat potřebné znalosti, jak obcházet kontroly, kde jsou jejich slabé stránky a nakonec také, jakým způsobem podvod zamaskovat (Singleton a kol. 2006, s. 10). U vedoucích pracovníků je to pak

velmi dobrá znalost interních obranných mechanismů a zároveň důvěra, kterou získali v roli své pozice (Helm, Holodňák 2012).

Dle celosvětového průzkumu hospodářské kriminality za rok 2016, který provedla společnost PricewaterhouseCoopers (dále PwC), tvoří právě existující příležitost až 70 % důvodů pro spáchání podvodu.

2.2 Klasifikace podvodů

Sestavit přehled jednotlivých druhů podvodů podle jejich společných znaků není zcela jednoduchou záležitostí. Nahlízet na podvody je totiž možno z různých hledisek. V domácí literatuře (Molín 2011; Volkánová 2014) i zahraniční literatuře (Wells 2014) lze nalézt různé pohledy na členění podvodného jednání, přičemž jisté druhy podvodů je možno zařadit pod více než jednu kategorii.

2.2.1 Externí a interní podvod

Jako první je vhodné uvést rozdělení podvodného jednání na externí a interní, a to na základě pozice pachatele vůči podnikatelskému subjektu. Volkánová (2014, s. 24) definuje externí podvod jako „nekalou činnost konanou za účelem obohacení se na úkor podvedené společnosti a spáchanou externím subjektem bez pomoci spojenců působících uvnitř společnosti“. Předmětem práce nicméně tento druh podvodů není, proto mu není věnována další pozornost.

Interní podvod je naopak čin, který spáchá osoba zaměstnaná u daného podnikatelského subjektu. Wells (2014, s. 8) definuje vnitřní podvodné jednání jako „úmyslné zneužití postavení zaměstnance k získání osobního prospěchu, jež v konečném důsledku vede ke ztrátě podnikových aktiv“. Pro tyto podvody je typické, že byly spáchány během práce, v pracovním prostředí a pachatelem byl pracovník (Payne 2017, s. 24).

Na základě tohoto hlediska je možno interní podvod dále dělit na manažerský podvod a zaměstnanecký podvod. **Manažerským podvodem** je označováno protiprávní jednání, kterého se dopustí jeden nebo více členů managementu nebo dokonce statutárního orgánu (Müllerová, Králíček a kol. 2014, s. 30; Šteker, Struhařová 2012, s. 26). V souvislosti s tímto druhem podvodu se také objevuje pojem kriminalita bílých límečků (angl. white-collar crime). Toto spojení použil poprvé v roce 1939 americký sociolog Edwin Sutherland na Americké sociologické asociaci. Ve své publikaci (1949,

s. 9) definoval tento koncept jako „trestný čin spáchaný osobou ve vysokém společenském postavení v průběhu jeho zaměstnání“.

Na tomto místě je vhodné zmínit **profil typického pachatele podvodu**, neboť z celosvětových průzkumů vyplývá, že nejvíce podvodů v podnikatelské sféře lze zařadit právě do kategorie manažerských podvodů.

Společnost KPMG provádí každé dva roky celosvětový průzkum zaměřený na odhalování podvodů. Studie z roku 2015 s názvem „Globální profil podvodníka“, byla založena na analýze 750 pachatelů podvodů z 81 zemí. Z průzkumu vyplynulo, že typickým podvodníkem je muž (až 79 % dotazovaných), ve věku mezi 36-45 lety (68 % dotazovaných), pracující pro podváděnou společnost po dobu více než 6 let (38 %). Pokud jde o pozici, na které typický podvodník působí, jde z 34 % o výkonné nebo nevýkonné ředitele. Nejčastějšími podvody, kterých se podvodníci dopouštějí, jsou zpronevěra majetku a podvodné účetní výkaznictví (KPMG 2016, s. 7 – 9).

Ve srovnání s celosvětovým průzkumem, je v České republice typickým podvodníkem muž, ve věku 46-55 let, na pozici top manažera, jehož hlavní motivací pro spáchání podvodu je firemní kultura. U takových podvodníků totiž stále přetrvává pocit, že podvádět v zaměstnání je normální (kpmg.com 2017).

Druhým již zmiňovaným typem podvodu je **zaměstnanecký podvod**, který páchají řadoví zaměstnanci subjektu většinou díky pracovní pozici, na které pracují. Takovým pachatelem pak může být účetní, pokladník, skladník a podobně.

2.2.2 Členění vnitřních podvodných jednání

Interní podvody je možno dále rozdělit dle oblasti, které se podvodné jednání dotklo, a souvisí s tím, jak byl podvod spáchán. Molín dělí vnitřní podvody do tří kategorií: neoprávněné nakládání s aktivy podniku, zkreslování výkazů a korupční jednání (Molín 2011, s. 76).

Neoprávněné nakládání s aktivy podniku se týká jak finančních prostředků, tak ostatních aktiv podnikatelského subjektu. Pod tento druh podvodu spadá dle Wellse (2014, s. 217) například zatajování tržeb nebo úhrad pohledávek, uskutečňování neoprávněných výdajů nebo krádež finančních prostředků, dále zneužití aktiv a krádež.

Pod pojem **zkreslování výkazů** spadá manipulace s účetními výkazy a také zkreslování neúčetních informací (Wells 2014, s. 300). Při splnění jistých podmínek může být tento podvod trestným činem, proto budou jeho techniky podrobněji rozebrány v další části práce.

Také podvodná jednání označená souhrnně jako **korupční jednání** mohou mít více podob. Wells (2014, s. 244-256) mezi ně řadí úplatkářství, nelegální odměny, ekonomické vydírání nebo také vyžádané uplácení, a střet zájmů. Jde o druh podvodu, který nemá vliv na finanční výkazy, nicméně přesto jde o nezákonnou a neetickou činnost. A to přesto, že je stále společností do jisté míry tolerována nebo se s ní dokonce počítá. (Volkánová 2014, s. 26).

2.2.3 Charakteristika podvodu z pohledu auditu

Z hlediska auditu patří mezi nejzávažnější ty druhy podvodů, které působí významné (materiální) nesprávnosti v účetní závěrce. Tyto nesprávnosti mohou vznikat na základě **podvodného účetního výkaznictví** a ze **zpronevěry majetku** (ISA 240, s. 3).

Oba tyto druhy podvodu je možno označit zároveň jako interní podvody, neboť audit zkoumá správnost účetní závěrky, tedy účetních výkazů daného podnikatelského subjektu.

Ze všech výše citovaných skutečností lze usoudit, že podnikatelských subjektů se nejvíce dotýkají podvody plynoucí ze zpronevěry a z podvodného účetního výkaznictví. Proto v následující části práce budou rozebrány právě tyto druhy podvodů a jednotlivé praktiky, které pachatelé používají. Přesto také ostatní zmiňované typy podvodných jednání jsou pro každý podnikatelský subjekt hrozbou, kterou nelze opomíjet.

2.3 Majetková a hospodářská kriminalita

Chmelík a Bruna (2015, s. 11) definují hospodářskou kriminalitu jako „zaviněné (společensky škodlivé) jednání popsané ve zvláštní části trestního zákoníku, poškozující nebo ohrožující hospodářský pořádek, systém ekonomických a souvisejících právních vztahů, jejich fungování, práva a oprávněné zájmy subjektů těchto vztahů“.

Pod pojem hospodářská kriminalita tedy spadají jak trestné činy spáchané proti majetku, tak trestné činy hospodářské. Obě tyto oblasti jsou legislativně vymezeny v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen TrZ).

Podvod, zpronevěra majetku i podvodné účetní výkaznictví mohou být při naplnění formálních znaků (skutkové podstaty) trestným činem. Skutková podstata trestného činu zahrnuje čtyři skupiny znaků: objekt, objektivní stránku, subjekt a subjektivní stránku (Šámal a kol. 2001, s. 20). Zásadní pro spáchání trestného činu je mimo jiné jeho míra škodlivosti pro společnost. Nepatrně škodlivé činy nejsou trestným činem, i kdyby vykazovaly další znaky uvedené v příslušném ustanovení trestního zákoníku. Míra škodlivosti, která již je pro společnost natolik nepřipustná, že je trestným činem, může být konkrétně zmíněna v trestním zákoníku, například: pachatel způsobí škodu nikoli nepatrnou, tedy nejméně 5 000 Kč (TrZ, § 138 odst. 1). Její posouzení však může být v mnoha případech individuální s ohledem na osobu pachatele, charakter činu a způsob jeho spáchání. V opačném případě, kdy společenská nebezpečnost spáchaného činu není natolik závažná, je možno podvodné jednání klasifikovat jako přestupek nebo jiný správní delikt, což je také protiprávní společensky škodlivý čin. Trestný čin je možno „označit za nejzávažnější formu protiprávního jednání“ (Molín 2011, s. 28).

2.3.1 Trestný čin podvodu

Podvod je řazen mezi majetkové trestné činy. Trestní zákoník jej vymezuje následovně: „Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán...“ (TrZ, § 209). Objektivní stránkou trestného činu podvodu je skutečnost, že pachatel způsobí škodu na cizím majetku ve výši nejméně 5 000 Kč. Chmelík a Bruna (2015, s. 112) uvádějí, že „uvedení v omyl je předstírání okolností, které nejsou v souladu se skutečným stavem věcí“.

Subjektivní stránkou trestného činu je pak především úmyslné zavinění, což odpovídá vymezení pojmu podvod v úvodu této kapitoly. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, rozeznává úmysl přímý – pachatel chtěl trestný čin způsobit (TrZ, § 15 odst. 1 písm. a) a úmysl eventuální – pachatel věděl, že se svým jednáním mimo jiné může dopustit trestného činu (TrZ, § 15 odst. 1 písm. b).

Dopustit se trestného činu podvodu je možno i vůči státním institucím, jak vyplývá z Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2009, sp. zn. 4 Tdo 1208/2009: „Uvedením v omyl pachatel předstírá okolnosti, které nejsou v souladu se skutečným stavem věci, přičemž může jít o lest, ale i o pouhou nepravdivou informaci. Podstatné skutečnosti

zamlčí pachatel, který neuvede při svém podvodném jednání jakékoliv skutečnosti nebo uvede skutečnosti nepravdivé, které jsou rozhodující nebo zásadní pro rozhodnutí podváděné osoby, přičemž, pokud by tyto skutečnosti byly druhé straně známy, k plnění z její strany by nedošlo, popř. došlo za méně výhodných podmínek.“

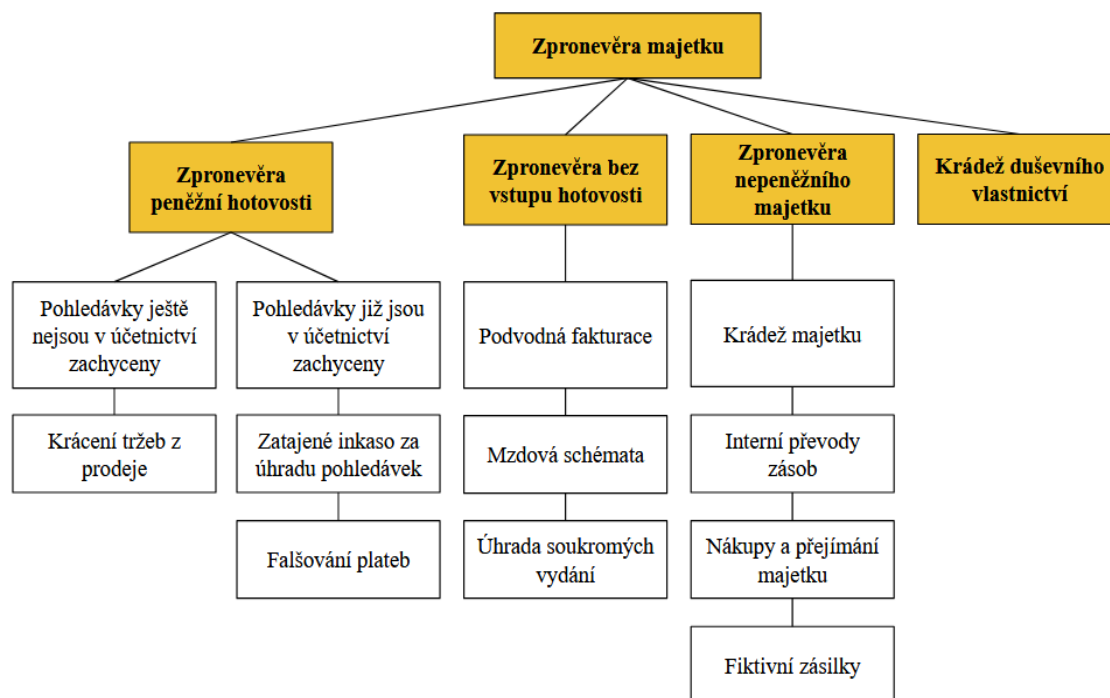
2.3.2 Zpronevěra majetku

Podvodné jednání, jehož podstatou je zpronevěra, spadá dle právního vymezení pod trestné činy proti majetku. Trestní zákoník jej upravuje následovně: „Kdo si присvojí cizí věc, která mu byla svěřena, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.“ (TrZ, § 206, odst. 1). Aby šlo o trestný čin, je opět nezbytné naplnění všech znaků skutkové podstaty uvedené v trestním zákoníku. V souvislosti se zpronevěrou je opět jedním ze znaků způsobení škody nikoli nepatrné, tedy ve výši nejméně 5 000 Kč.

Šámal a kol. (2001, s. 439, 440) uvádějí, že přisvojit si cizí svěřenou věc lze například neoprávněným prodejem, darováním, zpracováním nebo spotřebováním. Pachatel tak znemožňuje základní smysl svěřeni, kterým je navrácení věci jejímu majiteli. Svěřenou věcí je také výtěžek, který pachatel získá za prodej svěřené věci (Šámal a kol. 2001, s. 439, 440). Druhou formou zpronevěry může být zpronevěření pohledávky nebo jiného nehmotného statku (Chmelík, Bruna 2015, s. 108).

Podstatné pro odlišení od trestných činů krádeže či podvodu pak je, že pachatel zpronevěry měl věc nebo hodnotu, která je předmětem zpronevěry, svěřenou, mohl s ní tedy do určité míry a v rámci určitých pravidel manipulovat, nakládat. Takovéto dohodou vymezené nakládání v rámci pravidel je oprávněným. Pokud však pravidla porušil, nakládal s věcí neoprávněně, a pokud naplnil tímto jednáním i další povinné znaky skutkové podstaty, dopustil se trestného činu.

Obr. č. 2: Druhy zpronevěry majetku



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle Volkánová 2014, s. 27-44)

Vzhledem k velkému množství způsobů, jakými může být zpronevěra majetku spáchána, budou blíže rozebrány pouze některé z nich.

Charakteristickým znakem první uvedené skupiny **zpronevěry hotovosti** je skutečnost, že ke zpronevěře došlo ještě před zachycením hotovosti do účetnictví společnosti (angl. off-book fraud). Odhalení takového podvodu je proto daleko složitější. Může jít například o krácení tržeb z prodeje, tedy situaci, kdy zaměstnanec zpronevěří peníze obdržené v hotovosti za prodej zboží či služeb, aniž by tuto transakci zaznamenal. U pohledávek, které již do účetnictví zaneseny byly, je spáchání zpronevěry a především její zamaskování složitější. Může jít například o situaci, kdy pachatel přijme od odběratele peníze jako úhradu vydané faktury za zboží či služby, nicméně později k ní vystaví opravný daňový doklad na slevu, nebo ji dokonce celou stornuje, a peníze si nechá pro sebe (Volkánová 2014, s. 27-31). Tohoto druhu podvodu se většinou dopouštějí zaměstnanci, jimž je svěřena hotovost nebo její vybírání, nebo také pracovníci na pozicích, kde vykonávají více funkcí najednou (až s dosahem k účetnictví společnosti).

Na rozdíl od těchto podvodů, které jsou většinou odhaleny brzy a způsobují společnosti menší škody, má **zpronevěra bez přímého zacházení s hotovostí** závažnější dopady. Do této skupiny patří například proplácení falešných faktur, které jsou buď vystavené na neexistující plnění, nebo je na nich uvedené falešné číslo účtu pro platbu. Pachatel si tak může přijít na daleko větší finanční prostředky.

Zpronevěry se lze dopustit i prostřednictvím mzdových schémat. Molín (2011, s. 88) uvádí tři formy, jimiž je tento typ podvodu páčán. Jednou z nich je vyplácení mezd falešným zaměstnancům neboli mrtvým duším (angl. ghost employee). Dvěma zbylými možnostmi jsou padělání počtu odpracovaných hodin nebo navýšení mzdové sazby a neoprávněné vyplácení bonusů a variabilních složek mzdy.

Proplácení soukromých výdajů zaměstnance je dalším možným způsobem zpronevěry a to přesto, že ve společnosti často není tento čin vnímán jako podvod. Jde například o proplácení obědů s rodinou, víkendové pobyty v zahraničí nebo schůzky manažerů s kamarády v rámci hrazených služebních cest (Volkánová 2014, s. 37).

Poslední větší skupinou zpronevěry majetku jsou podvody spáchané na nepeněžních aktivech podniku. Jde například o krádež svěřených zásob skladníkem nebo kancelářské techniky úředníkem. Zamaskovat tento typ podvodu lze paděláním dokladů o vyřazení majetku, popřípadě inventárních soupisů. Proto mohou nastat situace, kdy ani pravidelná inventarizace majetku takovouto zpronevěru neodhalí.

Jde-li o přisvojení si cizí věci zmocněním, je takový čin vymezen zákonem jako trestný čin krádeže, při naplnění skutkové podstaty trestného činu krádeže (TrZ, § 205).

Jako doplnění ke zpronevěře svěřeného majetku je možné uvést krádež duševního vlastnictví. Jedná se o trestný čin neoprávněného nakládání s duševním vlastnictvím někoho jiného (TrZ, § 270). Pod tento podvod spadá například použití softwaru nebo licenčních klíčů nad rámec licenční smlouvy (poskytnuté licence) nebo pro soukromé účely, či použití programového kódu vyvíjených programů jiných autorů ve vlastních programech s následným prodejem.

2.3.3 Podvodné účetní výkaznictví

Povinnost řádného způsobu vedení účetnictví je upravena zákonem o účetnictví (dále ZoÚ). Účetní závěrka má podávat věrný a poctivý obraz účetnictví o finanční situaci

účetní jednotky (ZoÚ, § 7, 8). Slouží totiž jako základ pro další ekonomická rozhodnutí, neboť dle údajů obsažených v účetnictví je podnik hodnocen. Nebude-li závěrka sestavována na základě regulérních skutečností, nemůže vést k relevantním rozhodnutím (Janhuba 1998, s. 35).

Důležitost správnosti účetního výkaznictví spočívá také ve včasném a řádném vyměření daňové povinnosti vůči státu. V této oblasti platí více než jinde přísloví „zapnete-li si na kabátě první knoflík špatně, zapnete si špatně celý kabát“ (Dušek 2011, s. 19). Bude-li tedy spáchán podvod v oblasti účetnictví, může to zároveň vést k tomu, že společnost vykáže jinou daňovou skutečnost, než jí plyne ze zákona, neboť účetnictví a daně jsou provázanými celky.

Podnikatelský subjekt se tak může dopustit trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění nebo trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (TrZ, § 254, § 240). Objektivní stránkou tohoto trestného činu je nevedení účetních knih, nebo uvádění nepravdivých nebo hrubě zkreslených údajů v těchto knihách, dále změny, zničení, poškození nebo dokonce zatajení těchto knih a souvisejících dokladů. Nicméně aby se jednalo o trestný čin, musí být naplněny všechny znaky skutkové podstaty, tedy objekt, subjekt, objektivní stránka, subjektivní stránka a nebezpečnost činu pro společnost. Z hlediska objektivní stránky musí tento čin vést k ohrožení majetkových práv jiného nebo k ohrožení včasného a řádné vyměření daně (Šámal a kol. 2001). Pokud není naplněna skutková podstata, nejedná se o trestný čin, ale například o přestupek, který může být sankcionován pokutou (ZoÚ, § 37, § 37a).

Šámal a kolektiv (2011, s. 315) dále vymezují, co vše znamená spojení nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje. „Za nepravdivé se považují údaje, jejichž obsah vůbec neodpovídá skutečnému stavu, o němž je podávána informace, a to byť jen v některé důležité části např. účetní knihy, zápisu nebo jiného dokladu. Za hrubě zkreslující údaje považujeme takové, které mylně nebo neúplně informují o podstatných a důležitých okolnostech sloužících k přehledu o stavu hospodaření a majetku nebo k jejich kontrole, což může vést k zásadně nesprávným závěrům“.

Právní úprava trestného činu zkreslení údajů o stavu hospodaření a jmění postihuje také machinace s podklady pro obchodní rejstřík (TrZ, § 254, odst. 2). V současnosti, kdy na významu čím dál více nabývají počítačové podvody, spadá do této oblasti také

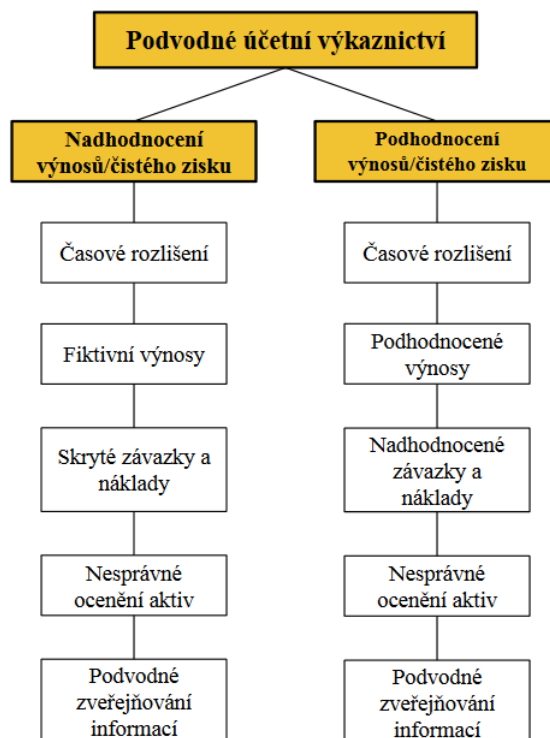
elektronický zásah do účetnictví nebo jeho zničení jak v papírové, ale také v elektronické podobě (Špecián 2011).

Šámal a kolektiv (2001, s. 315) uvádějí: „Trestní odpovědnost pachatele je dána, i když uvede nepravdivé nebo hrubě zkreslené údaje v záznamech na technických nosičích dat nahrazujících účetní písemnosti“. Nicméně ať již se jedná o trestný čin nebo přestupek, jde vždy o jakýsi podvod v účetním výkaznictví. Dušek (2011, s. 41) uvádí, že „podvod je záměrně vyvolaný nepořádek v účetní evidenci“.

V souvislosti s manipulací účetních výkazů je často používán pojem **kreativní účetnictví**. Jones (2011, s. 16, 17) uvádí několik definic tohoto pojmu. Na základě nich je možno kreativní účetnictví definovat jako využívání mezer v regulaci účetnictví, s pomocí čehož dochází k vědomému zkreslení pravdy. Dále uvádí, že společnosti, které využívají tento přístup, sice neporušují právo, neboť respektují všechny předpisy, nicméně zároveň využívají flexibilitu (ohybnost) účetnictví do té míry, aby sloužilo jejich vlastním zájmům. Jde tedy o jakousi hru s čísly, která, pokud jsou podána ve správném světle, ukazují existující pravdu zkresleně. Pod pojmem kreativního účetnictví je možno představit si například úmyslné zařazení krátkodobých aktiv do dlouhodobých a naopak, zaúčtování technického zhodnocení jako klasické opravy, netvoření opravných položek, nebo také mimobilanční financování, tedy operace, které nejsou promítnuty v rozvaze (Krupová 2001, s. 3).

ACFE (2016, s. 11) dělí podvodné účetní výkaznictví do dvou skupin, a to dle toho, zda účetní jednotka zisk nadhodnocuje nebo podhodnocuje.

Obr. č. 3: Klasifikace podvodného účetního výkaznictví dle ACFE



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle ACFE, 2016)

Na základě výše zobrazeného dělení je možno vyvodit dva hlavní okruhy zájmu pachatele, který zkresluje účetní výkazy. Na jedné straně může usilovat o maximalizaci zisku, tedy dosažení lepšího výsledku hospodaření, na druhé straně to může být minimalizace zisku, tedy daňová optimalizace.

Motivací pro vylepšení stavu hospodaření mohou být odměny poskytované managementu v závislosti na výši zisku, dále úprava informací pro věřitele, potenciální obchodní partnery nebo bankovní instituce v případě žádosti o úvěr, nebo také navýšení ceny akcií na akciovém trhu s úmyslem prodat vlastněné akcie.

Důvodem pro minimalizaci zisku je snížení základu daně za účelem odvedení menší daně z příjmů, než by byla odvedena, kdyby byly výkazy sestaveny řádně dle skutečnosti.

Z důvodů, které vedou k podvodnému účetnímu výkaznictví, logicky vyplývá, že tohoto druhu podvodu se dopouští spíše management a vlastníci než řadoví zaměstnanci, například účetní, neboť ti by těžko měli na tomto jednání zájem (Müllerová 2013, s. 32).

a) Časové rozlišení

Účty časového rozlišení mohou sloužit k manipulaci v účetnictví spočívající ve vykazování výnosů nebo nákladů v jiném období, než s nímž dle aktuálního principu souvisí (Volkánová 2014, s. 47). Aktuální princip definují Strouhal, Bokšová (2015, s. 13) jako „výsledky transakcí a ostatních událostí jsou uznány v období, kdy k nim dochází (nikoliv v okamžiku příjmu či výdeje peněz), jsou zaznamenány v účetních knihách a zohledněny v účetních závěrkách za období, ke kterým se skutečně vztahují“.

Jde například o předčasné vykazování výnosů nebo odsouvání nákladů, z důvodu nadhodnocení výnosů v daném období (Molín 2011, s. 95). Těmito postupy lze dosáhnout i opačného výsledku, tedy podhodnocení zisků, a to především ve snaze optimalizace daňové povinnosti, tedy snížení výsledku hospodaření, ze kterého je vyměřována daň.

b) Fiktivní náklady nebo výnosy

Tento druh manipulace s účetnictvím spočívá v evidenci neexistujících plnění v pohledávkách nebo v závazcích. Spáchání tohoto podvodu je v podstatě velmi primitivní. Do účetního softwaru je zaúčtována faktura za přijaté či poskytnuté plnění, které však nikdy neproběhlo. Cílem je úprava nákladů či výnosů společnosti tak, aby vyhovovaly aktuálním požadavkům, což je ostatně účelem i ostatních druhů podvodné manipulace (Molín 2011, s. 94 a 95).

V případě, že podnikatelský subjekt uvažuje v horizontu celého účetního období (kalendářního či hospodářského roku), může být toto podvodné jednání spácháno na základě snahy upravit výsledek hospodaření. Důvodem může být například daňová optimalizace, tedy snížení základu daně pro daň z příjmů právnických osob. Dále to může být snaha o zvýšení výsledku, který byl před touto úpravou v minusových hodnotách, a to především z důvodu lepších výsledků ve finančních analýzách, pro vlastníky nebo, obchodní partnery, bankovní instituce nebo i pro stát.

Nicméně manipulace s náklady a výnosy může mít i krátkodobější význam. Motivací v těchto případech je především úprava výše daňové povinnosti týkající se daně z přidané hodnoty. Společnost zaúčtuje do daného zdanitelného období fakturu od existujícího nebo dokonce neexistujícího dodavatele. Ta dočasně sníží částku odvodu daně z přidané hodnoty a subjekt tak státu zaplatí méně, než by měl odvést

dle skutečnosti. Následující měsíc tuto fakturu buď stornuje, vytvoří k ní opravný doklad nebo zcela vymaže z účetní evidence (Molín 2011, s. 94, 95).

Nastat může i opak, kdy je zaúčtována faktura za neexistující poskytnuté tržby, a to z důvodu snížení velkého nadměrného odpočtu za dané zdanitelné období. Cílem tohoto jednání může být snaha neupozorňovat na sebe, neboť finanční správa zcela logicky prověřuje společnosti s většími odpočty na dani z přidané hodnoty.

Zamaskování těchto podvodů bylo snazší před zavedením kontrolního hlášení, neboť účetní jednotka nemusela nikde identifikovat druhou stranu těchto smyšlených plnění. Po jeho zavedení však má povinnost všechna plnění nad částku 10 000 Kč včetně daně zveřejňovat. Pro stát je tak daleko jednodušší daný podvod odhalit.

Fiktivní náklady a výnosy se však do účetních výkazů nemusí dostat pouze díky přijatým či vydaným fakturám, ale také v podobě dohadných položek.

Do této oblasti je možné zahrnout také transakce s neexistující dokumentací. Jde většinou o plnění vykázání v účetnictví dříve, než k nim existují smluvní podklady.

c) Skryté závazky nebo náklady

Zatajení nebo úmyslné opomenutí zaúčtování existujících závazků nebo nákladů je dalším způsobem, jak nadhodnotit zisk. Nesporná výhoda tohoto podvodu spočívá ve skutečnosti, že utajené závazky a náklady se neobjeví v účetnictví. Odhalení tedy není okamžité, může k němu dojít až při konfirmacích s dodavateli. Jde například o nezaúčtování rezerv souvisejících se záručními opravami a budoucími závazky nebo dohadů na bonusy zaměstnanců. Dosáhnout stejného výsledku lze také pomocí kapitalizace nákladů. Běžné náklady, které by měly být přiznány celé v období, kam patří, jsou zaúčtovány jako pořízení dlouhodobého majetku. V podobě odpisů se tak rozpouštějí postupně a nesnižují zisk celé najednou (Volkánová 2014, s. 48).

Opačným přístupem lze zisk podhodnotit, a to v případě, kdy jsou do účetnictví zachycovány náklady a závazky vyšší, než reálně jsou, nebo jsou zaneseny nesprávným způsobem. Příkladem může být zaúčtování technického zhodnocení majetku přímo do nákladů (Volkánová 2014, s. 48).

d) Nesprávné ocenění aktiv

Aktiva podniku by měla být dle zásady opatrnosti oceňována správně při svém pořízení a také přeceňována v případech, kdy je to nezbytné pro vykázání reálné hodnoty daného aktiva. K tomu slouží tvorba rezerv a opravných položek. Protože jde většinou o odhad, podnikatelské subjekty mohou být sváděny k tomu, úmyslně tento odhad zkreslit. Může jít například o odpis nedobytných pohledávek. Volkánová (2014, s. 48) dále uvádí podvodné vydávání dlouhodobých aktiv za krátkodobá, například kvůli hodnocení bonity společnosti v případě snahy o získání úvěru od banky.

e) Podvodné zveřejňování informací

Povinností podnikatelského subjektu vedoucího účetnictví je zveřejňovat jisté doplňující informace v příloze k účetní závěrce (ZoÚ, § 18 odst. 1 písm. c). Ta by měla mimo jiné obsahovat informace o účetních zásadách, metodách oceňování a způsobu odpisování, dále o transakcích se spřízněnými osobami, o zápůjčkách a úvěrech a dalších skutečnostech, které nastaly po konci účetního období (Volkánová 2014, s. 48). Povinnost jednotlivých bodů přílohy k účetní závěrce je dána prováděcí vyhláškou k ZoÚ, přičemž rozhodující je typ účetní jednotky, tedy zda je mikro, malá, střední nebo velká (Vyhláška č. 500/2002 Sb.).

Jakékoli zatajení informací a jejich úmyslné nezveřejnění znemožňuje smysl účetní závěrky, tedy podání úplných informací o podnikatelském subjektu uživatelům, kterými jsou majitelé, obchodní partneři, finanční instituce a také stát (Molín 2011, s. 96).

2.3.4 Vliv hospodářské kriminality na ekonomiku státu

Dle některých autorů (např. Šámal a kol. 2001, s. 174) patří kriminalita páchaná v souvislosti s podnikatelskou činností k těm nejdůležitějším oblastem hospodářské kriminality, protože ovlivňuje dynamiku hospodářského vývoje.

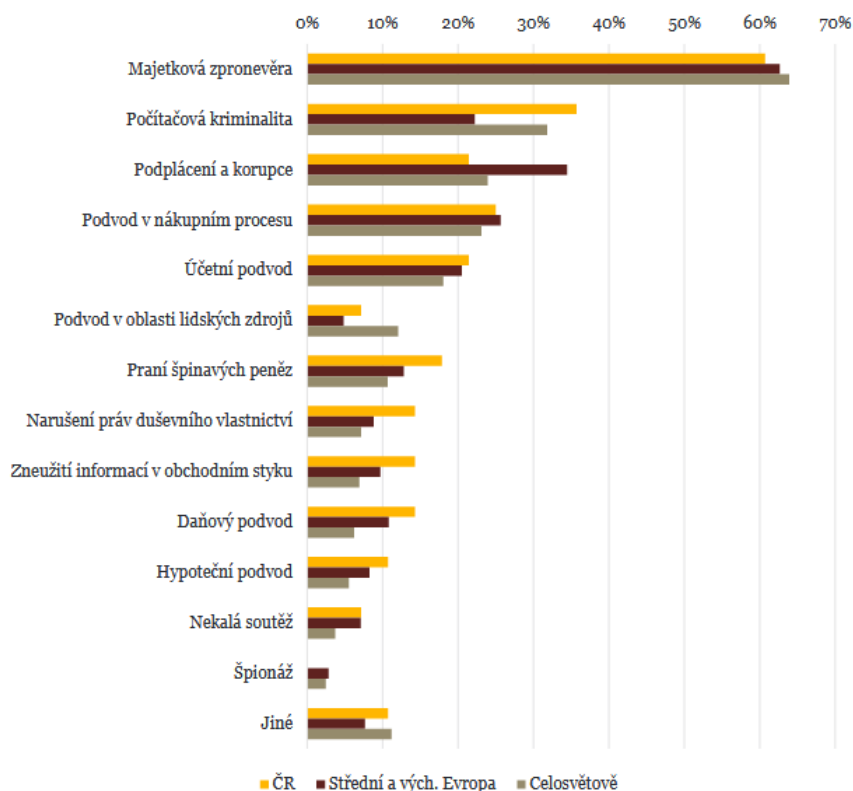
Aby byla zajištěna ochrana ekonomiky v demokratické společnosti, jakou je i Česká republika, je potřeba chránit tržní hospodářství před trestnou činností. Stát má tedy právo vyžadovat plnění povinností i po podnikatelských subjektech, které mají na ekonomice nemalý podíl (Důvodová zpráva k TrZ, s. 266).

Hospodářská kriminalita má vliv na fungování tržního hospodaření a narušuje funkce státu. Díky ní může dojít k posílení postavení některých podnikatelských subjektů, které

pomocí trestné činnosti mohou získat výhodu a větší podíl a vliv na trhu. Dostávají se tak do pozice monopolu (Samuelson, Nordhaus 2013, s. 171). Následkem je ovlivňování obchodního sektoru, ohrožení konkurentů na trhu a zároveň ohrožení samotného smyslu svobodného podnikání (Volkánová 2014, s. 76).

Společnost PwC provedla za rok 2016 celosvětový průzkum hospodářské kriminality v 115 zemích a dotazovala také 79 společností z České republiky. Sloupce v grafu představují druhy kriminality, se kterými se dotazované subjekty střetly. Z průzkumu vyplynula skutečnost, že největším problémem je majetková zpronevěra, dále počítačová kriminalita nebo také podplácení a korupce. Účetní podvody stojí na pátém místě v počtu zjištěných případů.

Obr. č. 4: Typy hospodářské kriminality dle statistiky za rok 2016



Zdroj: PwC 2016, s. 7

2.4 Trestní a morální odpovědnost za páchaní podvodů

Profil typického pachatele podvodu již byl zmíněn. V případě, kdy však konkrétní osoba, která se dopustila protiprávního jednání, není známá, je možno trestně stíhat také samotnou právnickou osobu, a to z titulu právnické osoby jako subjektu způsobilého k právním, a tedy rovněž k protiprávním úkonům (Fenyk, Smejkal 2012, s. 28; Volkánová 2014, s. 95). Právnická osoba nese odpovědnost nejen za to, co bylo spácháno úmyslně, ale také za to, k čemu došlo z nedbalosti nebo díky jejímu opomenutí, neboť její povinností je učinit taková opatření, která by bránila nebo předcházela páchaní trestných činů, jak říká Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob (dále jen ZTOPO, § 8, odst. 2, písm. b). Pokud všechny potřebné kroky byly podniknuty, nebude právnická osoba za exces zaměstnance odpovídat (Volkánová 2014, s. 95).

Postih za trestný čin tak hrozí jak konkrétnímu pachateli, tak i společnosti, za kterou osoba jednala. Tato právní úprava byla zavedena také pro ty případy, kdy státní orgány mohou zakročit proti konkrétním pachatelům, ale právnická osoba může ve své protiprávní činnosti pokračovat (Staněk 2011). Navíc trestní odpovědnosti se nelze vyhnout přeměnou společnosti, neboť přechází na právního nástupce (ZTOPO, § 32, odst. 2).

Nicméně u trestných činů je požadováno úmyslně zavinění, což platí i pro právnické osoby. Pokud právnická osoba neučinila kroky k zabránění z nedbalosti, je za to odpovědná, ovšem aby šlo o trestný čin jako takový, musí být naplněny všechny znaky trestného činu, tedy musí být spáchán úmyslně.

Za spáchání trestného činu hrozí právnické osobě mimo jiné například peněžitý trest, propadnutí věci, zákaz činnosti, uveřejnění rozsudku, nebo v závažnějších případech dokonce její zrušení nebo propadnutí majetku (ZTOPO, § 15).

Díky tomuto opatření je možno postihovat páchaní trestných činů častěji a důkladněji než v případě, kdy by byla nezbytně důležitou podmínkou identifikace konkrétní fyzické osoby jako pachatele.

Nicméně přesto, že určité jednání není nutně nelegální, neznamená to, že je možné označit ho za morální (Molín 2011, s. 22). I když je tedy trestně odpovědná právnická osoba, morálně zodpovědným je každý z pachatelů protiprávního jednání.

Pokud jde o podvody v účetnictví, je nesporné, že v rámci profesionality účetních, by se zmínění neměli dopouštět těchto činů ze své morální podstaty.

2.5 Prevence proti podvodům

Trestní právo postihuje páčání podvodů a dalších trestných činů, včetně majetkových a hospodářských, což by mělo vést k odrazení pachatele dopustit se protiprávního činu. Zároveň by neměla být opomíjena etika a morálka.

Také státní zásahy do činnosti podnikatelských subjektů si kladou za cíl snížit možnosti, jak se dopouštět podvodného jednání. Například zavedení elektronické evidence tržeb může ochránit majitele podniků od zpronevěry ze strany zaměstnanců. Pokud jde o fiktivní tržby nebo podvody týkající se daně z přidané hodnoty, ty by mělo eliminovat kontrolní hlášení. Tato a řada dalších opatření cílí na prevenci proti podvodům.

Nicméně také podnikatelské subjekty by měly vnímat riziko podvodu a aktivně se proti němu bránit. Dle již zmiňovaného celosvětového průzkumu společnosti KPMG (2016, s. 11) je slabá vnitřní kontrola faktorem, který nejvíce umožňuje páčání podvodů. Na základě tohoto zjištění průzkum dále doporučuje společnostem zavést několik opatření, například provádět hodnocení rizik, neopomíjet hrozbu technologií při páčání podvodů, dále dostatečně poznat a prověřit obchodní partnery a třetí strany, a nakonec nepodceňovat interní opatření (KPMG 2016, s. 25).

Molín (2011, s. 159) definuje vnitřní kontrolní systém jako souhrn kontrolních aktivit. Ty zahrnují také účetnictví, neboť dokumentuje finanční situaci podniku a může tak sloužit jako další nástroj kontroly. Účetnictví ale musí podávat věrný a poctivý obraz, jinak pozbývá smyslu. Z toho plyne, že i vnitřní kontrolní systém by měl být kontrolován. Molín (2011, s. 160) proto doporučuje, aby účetní záznamy, především doklady, byly přezkušovány a byl řízen jejich oběh. Pokud jde o pravomoc a odpovědnost, radí rozdělit je do čtyř navazujících oblastí: schvalování, provádění, evidence a kontrola těchto operací. Zároveň by měly být rozděleny mezi více osob. Podniky by tedy měly správně zvolit a nastavit organizační strukturu.

Z dalších doporučení prevence proti podvodům je možno zmínit interní audit, jakožto záruku správně vedeného účetnictví po formální stránce a významný faktor při zjišťování věcných nesprávností. Pro prevenci především zpronevěry aktiv podniku

slouží inventarizace majetku a závazků, neboť ty mají za úkol odhalit realitu (Molín 2011, s. 162).

Všechny činnosti uvnitř podnikatelského subjektu vykonávají lidé a ti se rozhodují často na základě subjektivity. V horším případě jednají pouze na základě vlastního prospěchu a při tom se mohou dopouštět neetického jednání nebo dokonce podvodů. V žádném případě tedy není možné tuto oblast podceňovat.

Společnosti, které mohou být oběťmi, by neměly ignorovat varovné signály páchání podvodů. Z výše uvedených průzkumů vyplynulo, že mezi varovné signály patří například to, že si zaměstnanec nebere dovolenou, bez zjevných důvodů odmítá být povýšen, nebo například to, že si žije nad své poměry (Helm, Holodňák 2012).

3 Metody odhalování podvodů u podnikatelských subjektů

Jak ukazuje předchozí část, existuje celá řada podvodů. A rovněž existuje celá řada metod, kterými lze přítomnost podvodu odhalit. Tématem diplomové práce je rozbor pouze dvou z nich, a to forenzního účetnictví a auditu. Vzhledem k podstatě a obsahu těchto metod, dospěla autorka k názoru, že je vhodnější věnovat se nejprve externímu finančnímu auditu a až poté foreznímu účetnictví. Srovnání úlohy těchto dvou metod v procesu odhalení podvodu následuje v závěru kapitoly a vychází z komparace odborné literatury na toto téma.

3.1 Audit

Auditing lze obecně vnímat jako vědeckou disciplínu, která „pozoruje a poznává určité skutečnosti, shromažďuje relevantní údaje, vyhodnocuje a vypracovává závěry zainteresovaným zájemcům“ (Šteker, Struhařová 2012, s. 24). Proto je pojem audit používán v souvislosti s různými činnostmi. V podnikatelské sféře se pak vyskytuje především externí audit, interní audit nebo forenzní audit. Předmětem této části práce věnované auditu je pouze externí audit, nazývaný také jako audit účetní závěrky nebo audit účetních výkazů (Müllerová 2013, s. 22). Účetní závěrka je tvořena účetními výkazy – rozvahou a výkazem zisku a ztráty, přílohou v účetní závěrce, popřípadě přehledem o peněžních tocích a přehledem o změnách vlastního kapitálu (ZoÚ, § 18).

Volkánová (2014, s. 14) definuje audit jako „systematický proces přezkoušení účetních výkazů, vlastního účetního systému a účetních zápisů oprávněným auditorem v míře dostatečné k vyslovení názoru, zda předložené účetní výkazy podávají poctivý a věrný obraz o hospodaření ekonomické jednotky“.

Cílem auditu je tedy ověření správnosti účetních výkazů. Zaměřuje se na historické údaje, tedy na individuální nebo konsolidované účetní závěrky a na ověřování výročních zpráv (ZoÚ, § 21). Audit je prováděn pravidelně za jedno účetní období u těch účetních jednotek, které mají zákonnou povinnost auditu (viz příloha A). Provádí jej nezávislý externí auditor, tedy auditorská společnost nebo jednotlivec. Auditóři mají neomezený přístup k informacím účetní jednotky. Výsledkem auditu je auditorská zpráva obsahující výrok auditora. (Dvořáček a kol. 2014, s. 22-23). Auditorská zpráva je veřejně dostupná. Účetní jednotky mají povinnost zveřejňovat účetní závěrku a výroční zprávu, která obsahuje také zprávu auditora, v obchodním rejstříku, a to

nejpozději do 12 měsíců od rozvahového dne zveřejňované účetní závěrky (ZoÚ, § 21a odst. 2, § 21 odst. 5).

3.1.1 Cíle auditu a jeho význam

Cíl auditu vymezuje ISA 200. Dle standardu je cílem auditu „posílit důvěru předpokládaných uživatelů v účetní závěrku“. Tomuto účelu slouží výrok auditora, v němž se auditor vyjadřuje k tomu, zda je „účetní závěrka ve všech významných (materiálních) ohledech sestavena v souladu s příslušným rámcem účetního výkaznictví“ (ISA 200, odst. 3). „Nesprávnosti, včetně opomenutí, se obecně považují za významné (materiální), pokud lze reálně předpokládat, že by jednotlivě nebo v souhrnu mohly ovlivnit ekonomická rozhodnutí, která uživatelé účetní závěrky na jejím základě přijmou“ (ISA 200, odst. 6).

Výsledky auditu tedy neslouží jen klientovi, byť je pro něj audit povinný a platí za něj, ale je dostupný také širší veřejnosti, jakou jsou obchodní partneři podnikatelského subjektu, finanční instituce, akcionáři a také stát (Králíček, Müllerová 2014, s. 47). Audit zvyšuje důvěryhodnost účetních výkazů a samotného podniku v očích veřejnosti, čímž může působit jako prevence proti vzniku chyb a existenci podvodů. Audit tedy má také výchovnou funkci (Volkánová 2014, s. 12).

Nicméně audit zkoumá účetní výkazy jen do té míry, aby mohl být vysloven výrok ohledně věrného a poctivého obrazu. Není tedy zkoumáním kompletního účetnictví daného podnikatelského subjektu, ale pouze vzorku účetních zápisů nebo dokladů, a to v míře dostatečné k vyslovení názoru, zda jsou výkazy jako celek pravdivé. Smyslem auditu není potvrzení správnosti celého účetnictví ani dodržování všech předpisů ze strany podnikatelského subjektu. Jak uvádí Volkánová (2014, s. 13), „jeho úkolem není zjišťovat podvody a ani potvrzovat správnost daňového přiznání“.

Králíček (2009, s. X) zmiňuje mylnou představu o úkolech auditu, mezi které rozhodně nepatří „stanovování právního rámce podnikání i jiných ekonomických činností (co je a co není dovoleno), napravování eticky narušeného chování celé řady osob..., prvoplánové hledání podvodného jednání včetně praní špinavých peněz a mnoho dalších činností“.

Z výše uvedených citací plyne skutečnost, že audit může být metodou, pomocí níž je odhalen podvod, nicméně není to jeho primárním úkolem.

3.1.2 Legislativní úprava a regulace auditu

Vzhledem k tomu, že audit slouží veřejným zájmům, musí být jeho provádění přísně regulováno. Hlavními složkami regulace auditorů je zákon o auditorech, směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské Unie, auditorské standardy, etický kodex a vnitřní předpisy Komory auditorů.

V České republice existuje dvoustupňový systém regulace činnosti auditorů. Je tvořen **Komorou auditorů České republiky** (dále jen KAČR), která byla založena v roce 1993, a Radou pro veřejný dohled nad auditem. Od roku 1994 je KAČR členem Mezinárodní federace účetních a auditorů (dále jen IFAC), která sdružuje instituce účetních a auditorů na celosvětové úrovni. Její nezávislé orgány vydávají celou řadu standardů, jejichž cílem je zvýšit kvalitu a důvěryhodnost auditorské činnosti (Králíček, Müllerová 2014, s. 52). Nezávislým orgánem IFAC je Rada pro mezinárodní auditorské a ověřovací standardy (dále jen IAASB). IAASB vytváří a vydává soubory auditorských a ověřovacích standardů a jiných materiálů, které se pak snaží zavádět do praxe na mezinárodní úrovni. Cílem je pak sjednocení regulace auditorských služeb (Králíček, Müllerová 2014, s. 199).

Z pohledu činnosti auditorů patří mezi nejdůležitější Mezinárodní standardy pro řízení kvality (dále jen ISQC), již zmiňované **mezinárodní auditorské standardy** a Etický kodex pro auditory a účetní znalce.

Přesto, že KAČR přijala ISA a etický kodex do svých vnitřních předpisů, díky čemuž se staly pro auditory závaznou normou, tyto dokumenty nejsou nadřazeny platné domácí legislativě, která audit upravuje (Králíček, Müllerová 2014, s. 200).

Postavení a činnost auditorů, a působení KAČR a Rady pro veřejný dohled nad auditem, je právně vymezeno **zákonem o auditorech** (dále jen ZoA). Tento zákon upravuje mimo jiné výkon auditorské činnosti, podmínky pro získání auditorského oprávnění, podobu smlouvy o povinném auditu, cenu za jeho provedení nebo také zprávu auditora.

Již zmiňovaný **Etický kodex** upravuje etické požadavky pro výkon profese auditora. Jmenuje základní principy, které musí auditor dodržovat. Těmi jsou integrita, objektivita, odborná způsobilost a řádná péče, důvěrný charakter informací a profesionální jednání. Konceptní rámec se skládá z povinnosti identifikace hrozeb ohrožujících dodržování zmíněných principů, dále obsahuje vyhodnocování hrozeb

a nakonec směřuje k zavedení opatření pro eliminaci nebo snížení těchto hrozeb na přijatelnou úroveň (KAČR 2011, sekce 100–150). Hrozbou pro auditora může být vlastní zainteresovanost, hrozba prověrky po sobě samém, protekční vztah mezi auditorem a klientem, hrozba spřízněnosti mezi oběma stranami nebo také hrozba, že auditor bude vydírán nebo na něj bude vyvíjen nátlak, aby nejednal objektivně. V případě, kdy hrozby nelze eliminovat nebo snížit, je auditor povinen práce na zakázce odmítnout či přerušit nebo se úplně vzdát klienta (KAČR 2011, sekce 100.12).

Ze zásad profesní etiky uvádí Králíček, Müllerová (2014, s. 73) především „bezúhonnost, nezávislost, nestrannost, odbornou způsobilost a náležitou péči“.

Nicméně etické chování není jen o tom, nedělat zakázané věci, naopak jde o zásady, které by auditorovi měly být vlastní a jejichž dodržování zvyšuje důvěryhodnost prováděného auditu (Šobotník 2017; Hakalová 2010, s. 92).

Vhodně tuto skutečnost vystihuje Jílek (2004, s. 199), když uvádí, že „špatný audit je horší než žádný audit. Uživatelé auditované závěrky totiž předpokládají větší relevantnost auditované účetní závěrky než v případě, že závěrka auditovaná není“.

3.1.3 Audit a podvod

Přesto, že hlavním cílem auditu není odhalovat podvody, ISA 240 se věnuje postupům auditorů souvisejících s podvody při auditu účetní závěrky. Auditor je totiž odpovědný za získání přiměřené jistoty, že účetní závěrka jako celek neobsahuje významné (materiální) nesprávnosti způsobené buď chybou, nebo podvodem. ISA 200 (odst. 5) definuje tento pojem následovně: „Přiměřená jistota je velká míra jistoty a auditor jí dosáhne, jestliže získá dostatečné a vhodné důkazní informace, které mu umožní snížit auditorské riziko (tj. riziko, že vydá nesprávný výrok k účetní závěrce, která je významně (materiálně) zkreslena) na přijatelnou úroveň. Nejedná se nicméně o jistotu absolutní, protože u auditu existují určitá přirozená omezení, v jejichž důsledku jsou důkazní informace, z nichž auditor vyvozuje závěry a na jejichž základě vyjadřuje výrok, většinou přesvědčivé, ale nikoli nezvratné“.

ISA 240 (odst. 3, 5) zužuje široký právní pojem podvod do dvou typů podvodů, které záměrně způsobují významnou (materiální) nesprávnost v účetní závěrce. Jsou jimi podvodné účetní výkaznictví a zpronevěra majetku.

Postupy vedoucí k odhalování podvodů je potřeba aplikovat ještě před přijetím zakázky, a dále v průběhu celého auditu, tedy jak v okamžiku přijetí zakázky, při jejím plánování, v průběhu realizace i při závěrečném vyhodnocování (Horad 2011). Auditor má právo na přístup k veškerým informacím, které jsou relevantní pro sestavení závěrky, podobně jako na další důkazní informace, které si pro účely auditu vyžádá a také má právo neomezeně komunikovat s osobami působícími v účetní jednotce. (ISA 200, A2). Obecně platí, že odhalit promyšleně zamaskovaný podvod, je daleko těžší než objevit nesprávnost způsobenou chybou, a také že riziko neobjevení podvodu bývá větší u podvodů páchaných vedením (většinou podvodné účetní výkaznictví) než u podvodu spáchaného zaměstnancem (většinou zpronevěra) (ISA 240, odst. 18, 19). Navíc pokud je oblast, kde došlo k podvodu, vzdálená od transakcí zobrazených v účetnictví, je malá pravděpodobnost, že se auditor o takovém podvodu dozví nebo jej odhalí (Králíček, Müllerová 2014, s. 37; ISA 240, odst. 5).

Proto je auditor povinen po celou dobu auditu uplatňovat **profesní skepticismus**, což je vědomí toho, že k významné (materiální) nesprávnosti způsobené podvodem může dojít (ISA 240, odst. 13). Pokud nějakou nesprávnost odhalí, musí se ptát, zda tato chyba nenaznačuje přítomnost podvodu a zároveň předpokládat, že pokud jde o podvod, nejedná se zpravidla o izolovanou záležitost (ISA 240, odst. 35).

Signálem pro existenci podvodu mohou být pro auditora tři již zmiňované charakteristiky, tzv. **trojúhelník podvodu**, tedy motiv, příležitost a odůvodnění (ISA 240, A1). Tyto rizikové faktory mohou do značné míry přispět k odhalení podvodu. ISA 240 v příloze č. 1 uvádí příklady těchto tří skupin faktorů, které mohou vytvářet vhodné prostředí pro výskyt podvodu a v příloze č. 3 příklady skutečností, které mohou naznačovat výskyt podvodu.

Auditor je při ověřování účetní závěrky vystaven **auditorskému riziku**, že vydá nesprávný výrok k účetní závěrce, která bude významně (materiálně zkreslená). Toto riziko dělí ISA 200 (odst. 29) na přirozené a kontrolní. Šteker, Struhařová (2012, s. 36) uvádějí, že „přirozené riziko znamená, že některé položky účetních výkazů jsou obvykle více náchylné k chybě (např. zásoby) a že u některých klientů je větší riziko chyb, ať už úmyslných nebo neúmyslných. Kontrolní riziko znamená, že klient není schopný svými kontrolními mechanismy odhalit chybu, kterou mohl někdo z jeho zaměstnanců udělat, proto je pro auditora velmi důležité posoudit vnitřní kontrolní prostředí klienta“. Autoři

dále zmiňují také zjišťovací riziko, které vyjadřuje riziko neodhalení chyby v účetních výkazech i přes použité auditorské postupy.

Auditor se vystavuje riziku, že se sám stane pachatelem trestného činu a to v případě, že vydá nepravdivou zprávu nebo nepravdivé tvrzení (TrZ, § 259). Při výkonu auditu navíc musí posuzovat činnost svého klienta a ptát je, zda není nějak trestně stíhán a zda by se tato skutečnost mohla promítnout do účetní závěrky (Jindřišková 2011).

Diskutovanou otázkou, jde-li o odhalování podvodů, je **mlčenlivost** o všech skutečnostech týkajících se účetní jednotky, kterou auditorovi ukládá zákon (ZoA, § 15). Aplikační část ISA 240 uvádí, že právní předpisy nebo soudní rozhodnutí mohou mít větší sílu než povinnost mlčenlivosti. „V některých zemích má např. auditor účetní závěrky povinnost hlásit výskyt podvodu orgánům dohledu. V některých zemích má také auditor povinnost informovat orgány o nesprávnostech v případech, kdy vedení a osoby pověřené řízením nepřijmou nápravná opatření“ (ISA 240, A65).

V případě odhalení podvodu ze strany zaměstnance má auditor povinnost informovat příslušnou úroveň vedení účetní jednotky. Pokud je do podvodu zapojeno vyšší vedení, informuje auditor osoby pověřené správou a řízením účetní jednotky. Složitější situace nastane, pokud podvod spáchaly osoby pověřené správou a řízením účetní jednotky. Pak stojí auditor před rozhodnutím, zda o podvodu informovat stranu mimo účetní jednotku (ISA 240, odst. 40-43).

Do problematiky vstupuje ustanovení trestního zákoníku, tedy nebezpečí toho, že se auditor dopustí trestného činu nepřekažení trestného činu a trestného činu neoznámení trestného činu (TrZ, § 367, § 368). Králíček, Molín (2010, s. 14) doplňují, že trestní zákoník stanovuje, že „překazit trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu“. Nicméně nepřekažení trestného činu a neoznámení trestného činu je samo o sobě trestným činem pouze v konkrétních případech vztahujících se na ty nejzávažnější činy. Samotné neoznámení krádeže nebo zpronevěry trestné není. Trestán za to může být pouze ten, kdo se na tomto činu podílí, například ve formě účastenství. Tedy také auditor, který svým špatným auditem pomohl čin spáchat. Na druhou stranu se ovšem auditor vystavuje riziku spáchání trestného činu křivého obvinění z trestného činu nebo trestného činu pomluvy (TrZ § 345, § 184).

Pokud si auditor přesto není jist, jaký další postup v souvislosti s odhaleným podvodem zvolit, může požádat o právní radu za účelem zjištění dalších kroků (ISA 240, A66).

Závěrem je vhodné zdůraznit, že auditor odpovídá za svůj výrok, nikoliv za ověřovanou účetní závěrku. Odpovědný za ní zůstává statutární orgán účetní jednotky. **Názor auditora tedy není potvrzením absolutní správnosti účetní závěrky, ani důkazem toho, že se podnikatelský subjekt nedopustil podvodu** (Králíček, Müllerová 2014, s. 62).

3.2 Forenzní účetnictví

Na rozdíl od finančního auditu, který je dostatečně známý, se může vymezení pojmu forenzní účetnictví (angl. forensic accounting) jevit jako složitější úkol. Domácí literatura se totiž této metodě nevěnuje zdaleka v takové míře jako ta zahraniční.

Obecně lze pojem forenzní definovat jako soudní, a forenzní účetnictví pak jako označení jakéhokoli vyšetřování, jehož důsledkem může být právní řízení (Singleton, Singleton 2010, s. 17).

Králíček, Müllerová (2014, s. 22) používají pojem **forenzní audit** nebo **forenzní šetření**. Uvádějí, že tato metoda je zaměřena „proti hospodářské kriminalitě, ale obecně i proti nedodržování vnitrofiremních předpisů a směrnic“.

Shodně Šteker, Struhařová (2012, s. 25) využívají pojmu forenzního auditu jako „šetření v předem sjednaných oblastech, většinou s cílem odhalit trestné nebo jinak protizákonné jednání jednotlivců nebo skupin, včetně analýz kontrolních postupů nebo získávání důkazů potřebných pro úspěšný průběh existujících nebo hrozících soudních sporů...“

Přímo pojem forenzní účetnictví používá Volkánová (2014, s. 137), která jej uvádí v souvislosti s kriminalistikou, jejímž hlavním cílem by mělo být „napomáhání k potírání kriminality, a to tím, že zkoumá zejména skutek trestného činu, jeho stopy, nositele stop, osobu pachatele a vypracovává metody, které mají efektivně sloužit orgánům činným v trestním řízení při odhalování a vyšetřování trestné činnosti“.

Zatímco domácí literatura užívá výrazy forenzní účetnictví nebo forenzní audit, v cizí odborné literatuře lze nalézt celou řadu dalších výrazů, které s danou problematikou

obsahově souvisí. Například ACFE pod definicí forenzního účetnictví uvádí spojení fraud examination, tedy vyšetřování podvodů.

Golden a kol. (2011) používají pojem forensic accounting investigator, což doslova znamená soudní účetní vyšetřovatel. Dalšími souvisejícími výrazy v zahraniční literatuře jsou například fraud auditing, fraud investigation, investigative accounting nebo litigation support. Přesto, že všechny tyto pojmy souvisí s forenzním účetnictvím, je potřeba si všimnout jejich významových odlišností a vyhnout se naprosto stejné interpretaci.

Autoři Hopwood, Leiner a Young (2012, s. 3, 5) uvádějí, že forenzní účetnictví je použití vyšetřovacích a analytických dovedností za účelem řešení finančních otázek způsobem, který splňuje standardy vyžadované soudy.

Na přímý vztah mezi forenzním účetnictvím a podvodem upozorňují Silverstone a kol. (2012, s. 3), když uvádějí, že různé definice forenzního účetnictví shodně odkazují na podvod, prevenci podvodu a vyšetřovatele podvodu jako roli forenzního účetního.

Obsáhlejší definici lze nalézt u autorů Kranachera, Rileyho a Wellse (2011, s. 9). Forenzní účetnictví je podle nich aplikací finančních principů a teorií na fakta nebo hypotézy, které jsou předmětem sporu, a má dvě hlavní funkce: **poradenství** v oblasti soudních sporů, které uznává úlohu finančního forenzního odborníka jako znalce nebo konzultanta, a **vyšetřovací služby**, které využívají dovednosti finančního forenzního povolání a mohou nebo nemusí vést k situaci, kdy forenzní účetní svědčí jako expert v případě soudního řízení.

Také z dalších příkladů zahraniční literatury věnované tématu forenzního účetnictví a vyšetřování podvodů si lze povšimnout, že tento pojem je často spojován se soudnictvím nebo soudními spory a je mu přisuzováno použití především pro právní účely, zatímco v české literatuře je častěji spojován se samotným vyšetřováním (Crumbley, Heitger, Stevenson Smith, 2005, s. 1-3; Drlička 2016, s. 50).

Přesto, že se domácí literatura forenznímu účetnictví nevěnuje nijak obsáhle, v rámci světového měřítka nejde o nový pojem. Pravděpodobně první zmínka o forenzním účetnictví je spojována s Mauricem E. Peloubetem, který působil jako partner veřejné účetní společnosti Pogson, Peloubet & Company v New Yorku, a to již na konci 19. století (Silverstone a kol. 2012, s. 5).

I v tomto případě platí, že čím větších a závažnějších podvodů se podnikatelské subjekty dopouští, tím více vzrůstá snaha na zdokonalování metod sloužících k jejich odhalování. Forenzní účetnictví se tak stalo doslova otřepanou frází především po provalení obřích účetních podvodů společností Enron a Worldcom.

3.2.1 Využití forenzního účetnictví

Poskytování služeb externího auditu vyplývá ze zákonných požadavků. Většinou tedy auditor spolupracuje pouze se společnostmi, které mají zákonnou povinnost auditu. V případě forenzního účetnictví tomu tak není. Zachary Rosen, bývalý prezident české pobočky ACFE, v rozhovoru pro časopis Auditor uvedl, že „forenzní auditory si klienti najímají, když potřebují jejich specializovanou odbornost kvůli vyšetření podvodu a posouzení jeho potenciálních důsledků“ (Pelák 2011).

Stejný pohled na problematiku mají Králíček, Müllerová (2014, s. 22): „Zakázky na forenzní audit zadává klient v situaci, kdy má poměrně velké podezření na závažné prohřešky zaměstnanců a jiných osob. Šetření proto probíhá v předem sjednaných oblastech, většinou s cílem odhalit trestné nebo jinak protizákonné jednání jednotlivců nebo skupin, včetně analýz kontrolních postupů nebo získání důkazů potřebných pro úspěšný průběh existujících nebo hrozících soudních sporů“.

V zahraniční literatuře figurují mezi entitami využívající služeb forenzních účetních, také další uživatelé. Autoři Singleton, Singleton (2010, s. 21-22) rozděluje tyto uživatele forenzních účetních do čtyř skupin, které zobrazuje následující obrázek.

Obr. č. 5: Využití forenzního účetnictví



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (Singleton, Singleton 2010, s. 21-22)

Zatímco celosvětově jsou služby forezních účetních využívány komplexněji, z domácí literatury vyplývá, že typickými zákazníky jsou v podstatě dvě velké skupiny – podnikatelské subjekty a soudy. V případě podezření na zaměstnanecký nebo manažerský podvod (ať již na základě náhodného zjištění, udání, tipu apod.) je forezní vyšetřování prováděno především soukromými společnostmi nabízejícími tyto služby. Forezní vyšetřování provádí také policie, a to v situaci, kdy je pro podvod vyšetřován samotný podnikatelský subjekt. Objednavatelem těchto služeb je většinou přímo soud.

3.2.2 Profese forezního účetního

Na trhu působí řada detektivních kanceláří, poradenských firem, advokátních kanceláří a organizací zaměřených na podvod a forezní účetnictví. Již zmiňovaná **ACFE** (založena 1988) sdružuje certifikované vyšetřovatele podvodu. Pro získání titulu CFE (Certified Fraud Examiner) musí mít uchazeč vzdělání v oblasti účetnictví a auditu, kriminologie, vyšetřování podvodů, v právu a také etice, a musí mít v některém z těchto oborů minimálně dvouletou praxi (Pelák 2011). ACFE vyžaduje od uchazeče absolvování testu ze čtyř disciplín, které souvisí s vyšetřováním podvodů. Jsou jimi prevence podvodů a obrana proti nim, podvodné finanční transakce, vyšetřování podvodů a právní aspekty podvodu (acfe.cz 2018).

Další společností je **AICPA** (American Institute of Certified Public Accountants), která nabízí program CFF (Certified in Financial Forensics). Hlavními oblastmi znalostí kandidáta musí být bankroty a insolvence, počítačová kriminalita, ekonomické škody a oceňování. V České republice poskytuje forezní služby především velká čtyřka auditorských firem. Také ACFE má své zastoupení na domácí půdě.

Ze zmiňovaných požadavků na forezní účetní jasně vyplývá, že musí mít znalosti napříč vším, čeho lze využít při vyšetřování a dokazování přítomnosti podvodů. Silverstone a kol. (2012, s. 7) jmenují „oblast práva a soudnictví, schopnost plánování a přípravy vyšetřování, shromažďování a uchovávání informací, objevování, reporting a všestrannou odbornost, dále znalost insolvence, reorganizace, počítačové forezní analýzy, kalkulace ekonomických škod, rodinného práva, obchodního oceňování nebo také podobu chybně zobrazených finančních výkazů, obchodní oceňování“.

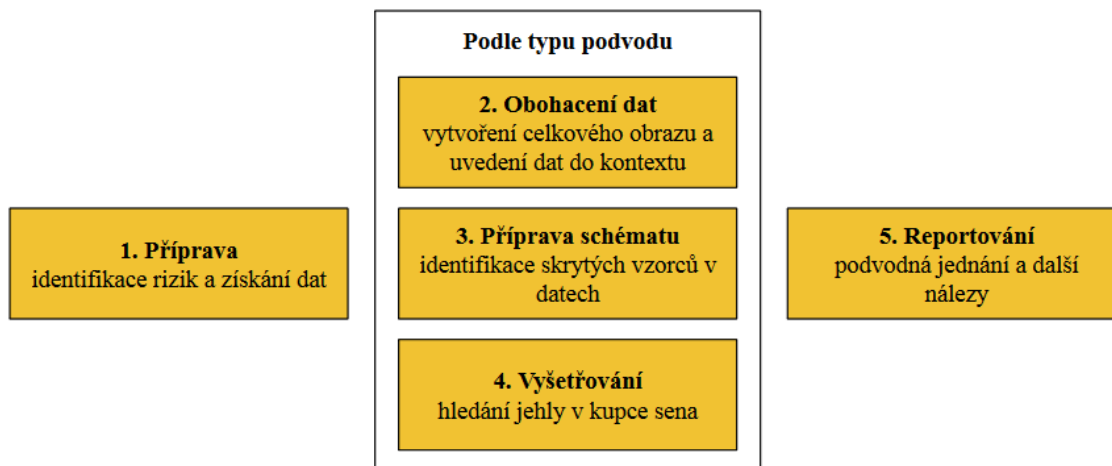
Singleton, Singleton (2010, s. 13, 14) kromě těchto odborných dovedností zmiňují také **osobnostní požadavky** na forenzního účetního. Forenzní účetnictví je podle nich profese, která se podílí na objasnění složitých finančních transakcí a číselných dat do podoby, které porozumí laikové. Vzhledem k tomu, že součástí výkonu jejich práce není pouze být účetními experty, ale podílejí se na vyšetřování zločinu, musí být schopnými řečníky a mít profesionální chování. Mezi potřebné myšlenkové vlastnosti řadí kreativitu, tedy schopnost vymanit se z představy normálních obchodních situací, a zvažovat alternativní interpretace, dále zvědavost a touhu zjistit, co se stalo v daném souboru okolností, vytrvalost, zdravý rozum, umění přemýšlet jako pachatel podvodu, schopnost porozumět tomu, jak podniky skutečně fungují, schopnost věřit jak sobě, tak svým zjištěním, profesní skepticismus (podobně jak je tomu u profese auditora), schopnost vyhnout se přirozenému sklonu k předsudkům, nezávislost, smysl pro pořádek, porozumění lidskému chování, nebo také schopnost analyzovat a zjednodušovat složitosti.

Ze všech uvedených požadavků vyplývá, že být forenzním účetním a poskytovat forenzní služby je velice náročná profese. Proto forenzní služby poskytují většinou forenzní týmy tvořené jednotlivými odborníky, například auditory, právníky nebo počítačovými specialisty.

3.2.3 Proces vyšetřování podvodu

Vyšetřování podvodu má tak jako každý proces několik etap. Společnost PwC dělí vyšetřování podvodu do pěti fází, které znázorňuje následující obrázek. Lze si povšimnout, že nejde jen o použití jednotlivých technik a metod. Základem je příprava a seznámení se se společností, a také reportování výsledků. I když je podvod odhalen, usvědčení může být těžké pro nedostatek důkazů.

Obr. č. 6: Fáze přístupu k vyšetřování podvodu



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle pwc.cz 2018)

V podstatě shodný postup uvádí i Golden a kol. (2011, s. 122). Forenzní účetní vyšetřovatel by si měl zodpovědět následující otázky typu: Kdo je zapojen? Mohli by existovat spolupachatelé? Byl pachatel pověřen vyšším nadřízeným, který v současné době není cílem vyšetřování? Jak vysokého čísla dosáhly škody nebo jaký je celkový dopad na účetní závěrku? Za jakou dobu se to stalo?

Odlišný pohled na forenzní vyšetřování nabízí Silverstone a kol. (2012, s. 145). Dělí jej na dvě obecné kategorie, reaktivní a proaktivní. V případě **reaktivního** se jedná o vyšetřování, které je důsledkem externího upozornění, že došlo k trestnému činu. Ať už je takové upozornění iniciováno nespokojenými zaměstnanci nebo, jak se příležitostně děje, auditory, akcionáři nebo vedením společnosti, vyšetřovatel reaguje až po spáchání trestného činu. Naopak **proaktivní** vyšetřování se objevuje jako důsledek akce iniciované vyšetřovatelem. V proaktivní pozici vyšetřovatel zjistí probíhající finanční trestný čin nezávisle na zprávě od oběti. Někdy, stejně jako v mnoha případech praní špinavých peněz, může vyšetřovatel sledovat další případ a objevit finanční škody náhodou. V jiných případech může docházet k obecnému podezření, že se něco děje, což vede k hlubšímu průzkumu a objevení další nezákonné finanční činnosti. Oba tyto přístupy využívají jiné metody a techniky.

3.2.4 Techniky forenzního účetnictví

Vědět, kam se podívat, je první krok k odhalení podvodu. V zahraniční literatuře se objevuje pojem **red flags**, který lze interpretovat jako indikátory nebo stopy přítomnosti podvodu. Pojem red flags může být vnímán také jako ty indikátory podvodu, které v přeneseném slova smyslu zanechávají otisky prstů (nikoliv doslova).

Vyšetřovatelka podvodů a forenzní účetní Tracy Coenen zmiňuje některé obecné indikátory podvodu s finančními výkazy, kterými mohou být například náhlý vzrůst v porovnání s ostatními v daném odvětví, neobvykle vysoké marže, zvláště ve srovnání s dřívější výkonností nebo ve srovnání s jinými v daném odvětví, dále skutečnost, že firma je zisková, ale nedisponuje finančními prostředky, nebo že klíčové finanční ukazatele jsou nekonzistentní s daným odvětvím průmyslu (youtube.com 2018)

Forenznímu účetnímu může také k odhalení podvodů pomoci všimnout si indicií v již zmiňovaném trojúhelníku podvodu, tedy motivace, příležitosti a odůvodnění (Golden a kol. 2011, s. 234; Molín 2011, s. 76).

Každá fáze procesu vyšetřování využívá jiných metod. Pokud jde o získávání finančních informací, je nejčastějším důkazním prostředkem samotné účetnictví, a to jak v trestním, občansko-soudním nebo daňovém řízení (Maršala 2012).

Podvod zanechává stopu v datech, forenzní techniky proto využívají řadu metod, kterými lze tato data analyzovat. Proces analýzy dat pro zjišťování trendů, vzorců a anomálií v rámci souboru dat je v zahraniční literatuře označován jako **data mining**, tedy doslova těžba nebo dolování dat.

Golden a kol. (2011, s. 286) jmenují jednotlivé konkrétní dotazy na soubory dat v účetnictví, které mohou vést k identifikaci podvodu: identifikace duplicitních čísel faktur, plateb nebo mzdových transakcí u stejného příjemce; analýza četnosti plateb dodavatelům; třídění plateb v sestupné hodnotě, souhrn plateb od příjemce, hledání duplicitních částek; identifikace mezer v číselných řadách nebo stornovaných dokladů, identifikace dodavatelů se stejnou adresou a různými názvy, identifikace všech nových dodavatelů a řada dalších nestandardních nebo podezřelých deníkových záznamů.

Protože přítomnost technologií pro výkon jakékoli činnosti je stále více rostoucí, nachází se většina dat právě v elektronické podobě. Zkoumaná data nemusí být uložena pouze v osobních počítačích, ale také na síťových serverech, v telefonech zaměstnanců,

discích tiskáren, kde je uloženo vše, co se tisklo, skenerech, kopírkách, kartách, bezpečnostních systémech nebo také v počítačových zařízeních ve vozidlech. Singleton, Singleton (2010, s. 234) tento proces označují jako **kybernetický forenzní vyšetřovací proces**. Počítačové forenzní technologie slouží také pro obnovení smazaných nebo poškozených dat v elektronických médiích, která se pachatelé podvodů snaží skrýt.

Finanční data obsažená v účetnictví lze analyzovat pomocí různých druhů **finančních analýz**. Golden a kol. (2011, s. 258-260) zmiňují horizontální analýzu (srovnání zůstatků běžného období s bilancí běžných období), vertikální analýza (výpočet jednotlivých položek jako procento ostatních položek jako celku), srovnání detailů celkové bilance s podobnými údaji za předchozí roky (technika je založena na analýze detailů specifické rovnováhy v čase nebo v určitém okamžiku a její srovnání s podobnými detaily z předchozích období) a poměry a další finanční vztahy (například poměr likvidity, aktivity, pákový efekt nebo rentabilitu a hodnoty).

Rovněž Mantone (2013, s. 20-290) zdůrazňuje horizontální a vertikální analýzu účetních dat, poměrové ukazatele (především ukazatel likvidity a ziskovosti), cash-flow, Beneishův M-score model (statistický model, který využívá finanční ukazatele na základě účetních dat, aby ukázal, zda je možné, že zisky společnosti byly nějakým způsobem zmanipulovány), dále Benfordův matematický zákon týkající se výskytu jednotlivých číslic v souborech dat, Piotroskiho F-core model a řadu dalších, včetně základních, statistických metod.

Také jiní zahraniční autoři (např. Nigrini 2012, Dorrell, 2012) považují **Benfordův zákon** za jeden z nejdůležitějších nástrojů, které forenzní účetnictví používá. Jde o analytickou techniku, která vyrůstala z poznatků vytvořených v pozdním 18. století Simonem Newcombem a byla vyvinuta během třicátých let 20. století Frankem Benfordem, fyzikem ve výzkumných laboratořích společnosti General Electric (Dorrell 2012, s. 379).

Podstata Benfordova zákona vyplývá ze zjištění, že číslice a číselné řady se řídí předvídatelným vzorem. Benford z rozsáhlého průzkumu dat dospěl k výpočtu, že v libovolné množině číselných dat se číslo 1 objeví jako první číslice vždy obvykle v 30 % případů. Taková číselná řada se může skládat z prodejních záznamů, záznamů o mzdách, deníkových zápisů nebo prakticky z jakéhokoli jiného souboru údajů, který

byl vytvořen pro záznam obchodních záznamů a souvisejících transakcí (Dorrell 2012, s. 379).

Tato technika používá metodu analýzy dat, která identifikuje možné chyby, potenciální podvody nebo jiné nesrovnalosti. Pokud jsou například v datové sadě obsaženy nepravdivé hodnoty, pořadí čísel v souboru dat pravděpodobně vykazuje při grafickém zobrazení jiný tvar, než je tvar předpokládaný Benfordovým zákonem. Pachatel podvodu má však při vymýšlení falešných záznamů tendenci používat všechny číslice stejně pravděpodobně. Díky tomu jsou zfalšovaná data lépe odhalitelná (Dorrell 2012, s. 379). Pravděpodobnost výskytu jednotlivých číslic v číselných souborech dle Benfordova zákona je uvedena v příloze B.

Podrobněji se Benfordovu zákonu věnuje Mark J. Nigrini ve své publikaci z roku 2012 s názvem Benford's law : applications for forensic accounting, auditing, and fraud detection, ve které aplikuje tento matematický zákon na forenzní účetnictví, audit a detekci podvodu.

Nicméně ne všechna data mají finanční charakter. Trefně na tuto skutečnost reaguje Daniel Bican: „Žádného podvodu se nikdy nedopustil počítač. Do každého podvodného jednání je zapojený člověk z masa a kostí“ (Mejzlík 2012).

Přední technikou používanou forezním účetnictvím pro získávání informací nefinančního charakteru je v domácí i zahraniční literatuře **forenzní interview**.

Golden a kol. (2011, s. 317) definují takové interview jako konverzaci s cílem získat informace a v některých případech také přiznání. Zkušení forenzní účetní vyšetřovatelé vědí, že velká většina podvodů bílých límečků bývá vyřešena kvalifikovaným tazatelem, nikoli jinými forezními prostředky.

Tak jako anomálie v souboru dat finančního charakteru, také nevysvětlitelné změny ve výpovědi svědka nebo podezřelého mají pro forenzního vyšetřovatele stejný význam. Daniel Bican mezi takové indikátory řadí například změnu v rychlosti vyprávění, změnu v míře zmiňovaných detailů, změny v gramatice, kterou dotazovaný používá, nebo změnu v konzistentnosti původně bezrozporné výpovědi (Mejzlík 2012).

Forenzní interview je technika, kterou musí forenzní účetní pečlivě plánovat. Dle Silverstona, Silverstona (2012, s. 171-176) by měly být ještě před samotným uskutečněním dotazování zodpovězeny otázky: Koho se dotazovat? Co se chce

vyšetřovatel z interview dozvědět? Proč byl vybrán zrovna tento svědek a proč kvůli této konkrétní informaci? Kdy je perfektní čas pro interview? Kde je pro svědka neutrální půda? A jak interview zaznamenat?

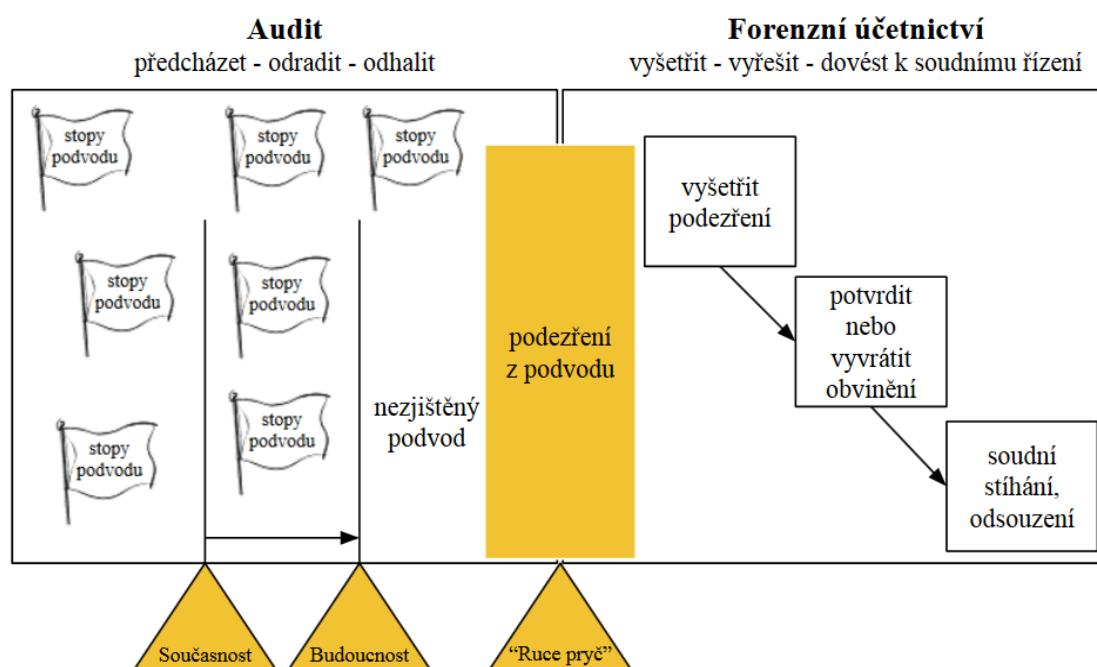
Použití jednotlivých metod forenzního účetnictví se liší dle konkrétních případů. Metody, mezi které patří také forenzní interview, vyžadují více psychologických dovedností, etiky a charakteru vyšetřovatele. Naopak technické metody jsou založeny na odborných znalostech a správném výkladu indikátorů podvodu. Většina společností, které forenzní služby poskytují, mají vyvinuty své programy analýzy dat, kterými dosahují požadovaných zjištění.

3.3 Srovnání auditu a forenzního účetnictví

Přesto, že obě rozebírané metody mají vliv na odhalování podvodů, pro což lze najít podklady v již citované domácí i zahraniční literatuře, v mnohém se také liší. Na rozdíl od auditu, není forenzní účetnictví pro podnikatelské subjekty povinné. Audit a jeho provádění je vymezeno právní úpravou. Stejná pravidla však neplatí pro forenzní účetnictví. Obě metody se navíc objevují v jiné fázi procesu podezření na podvod.

Pravděpodobně nejpráhledněji tuto skutečnost vystihuje následující obrázek použitý Goldenem a kol. (Golden a kol. 2011, s. 81).

Obr. č. 7: Audit versus forenzní účetnictví



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle Golden a kol. 2011, s. 81)

Ke shodnému závěru dospěli i další autoři (např. Singleton, Singleton 2010, s. 13, 23), když poznamenávají, že **metody a techniky finančního auditu nejsou ve skutečnosti navrženy k odhalování podvodů, ale jsou spíše určeny k odhalení významných finančních nesprávností. Vyšetřování podvodů v rámci forenzního účetnictví zachází v procesu odhalení podvodu dále než externí audit.**

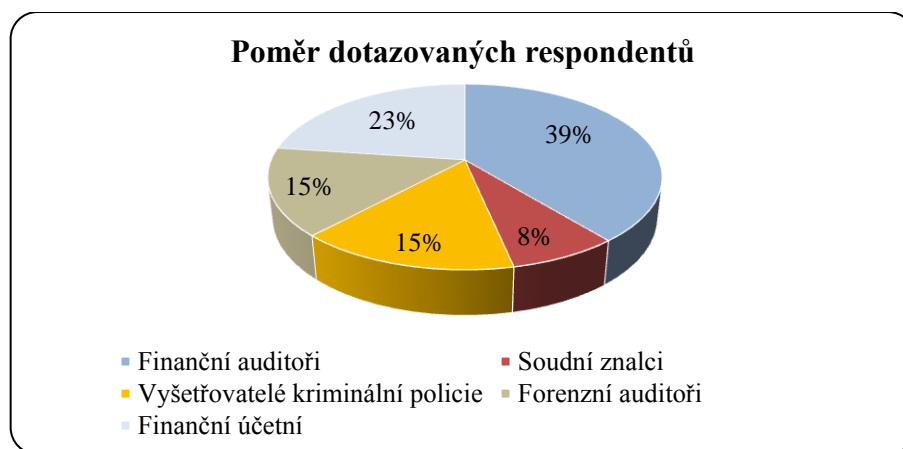
4 Metody auditu a forezního účetnictví v praxi

Doposud získané poznatky vycházejí pouze z teoretické roviny. Nicméně aby bylo možno srovnat vliv obou metod na odhalování podvodů, je nezbytné ověřit jejich použití v praxi.

4.1 Metodika výzkumu

V rámci zpracování praktické části byl realizován kvalitativní výzkum provedený formou externích rozhovorů s otevřenými otázkami. Tato metoda byla zvolena jakožto vhodnější postup pro vlastní výzkum, než kvantitativní metody, a to především v souvislosti s povahou dat, která měl výzkum za cíl získat. Výhodou kvalitativního výzkumu je jeho vysoká validita, neboť forma otázek a odpovědí umožňuje respondentům uvádět vlastní subjektivní výpovědi, které podávají věrnější pohled na zkoumanou oblast.

Obr. č. 8: Zastoupení dotazovaných respondentů



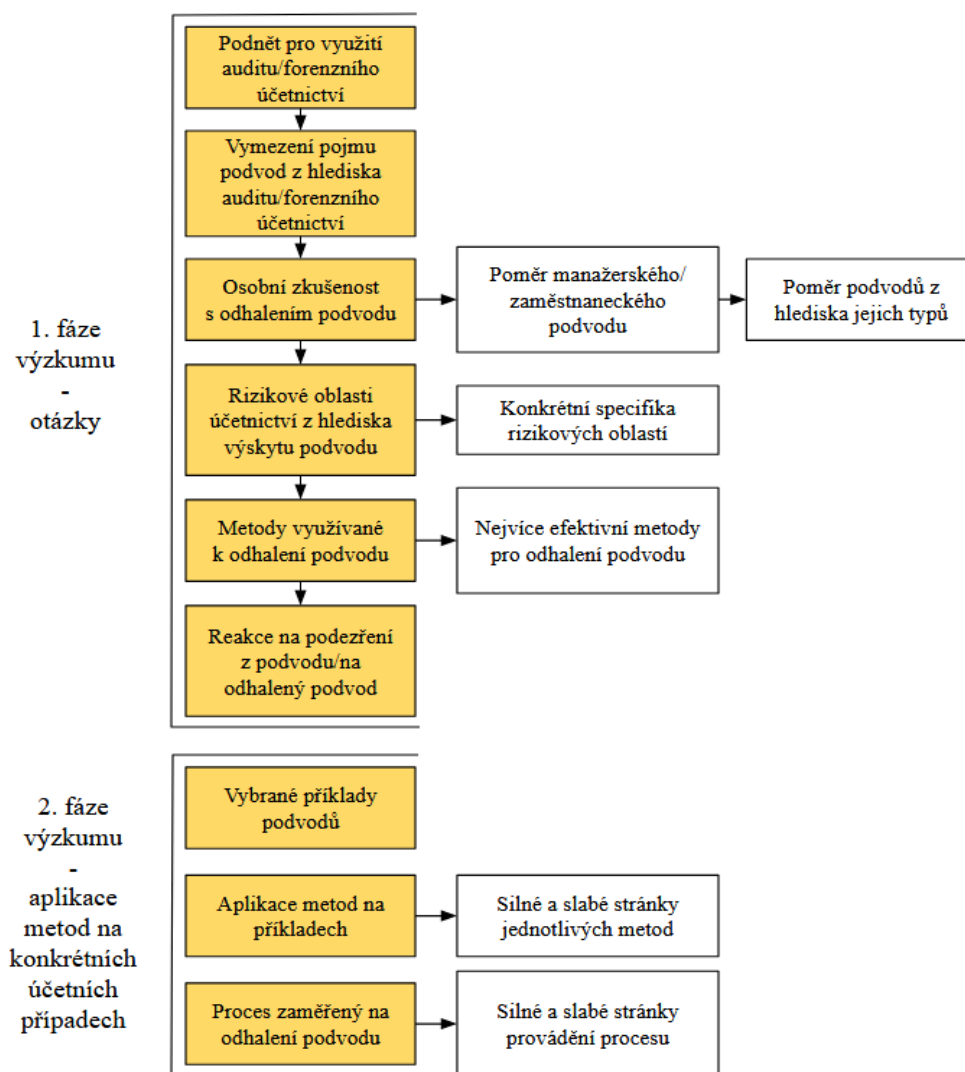
Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Autorka v roli výzkumníka oslovila deset finančních auditorů, dva soudní znalce, čtyři vyšetřovatele kriminální policie, čtyři forezní auditory a také šest finančních účetních, se kterými vedla osobní nebo telefonické rozhovory. Využila metodu polostrukturovaného rozhovoru, což jí umožnilo získat řadu dalších poznatků díky tomu, že expertům ponechala do jisté míry volnost odpovědí v oblastech, ke kterým se chtěli na základě vlastních zkušeností vyjádřit detailněji.

4.2 Cíl výzkumu

Realizace výzkumu byla uskutečněna ve dvou fázích, přičemž pro jednotlivé etapy byly stanoveny odlišné dílčí cíle. Strukturu celého výzkumu znázorňuje následující schéma.

Obr. č. 9: Struktura provedeného výzkumu



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

První fáze výzkumu je založena na pokládaných otázkách, které byly navrženy na základě již získaných teoretických poznatků v rámci kritické komparace literárních zdrojů. Vycházely ovšem také z osobních zkušeností autorky práce, jejímž odborným zaměřením je účetnictví podnikatelských subjektů. Díky tomu pro ni bylo snadnější získat vhled do problematických oblastí účetnictví, které jsou náchylnější na páchání

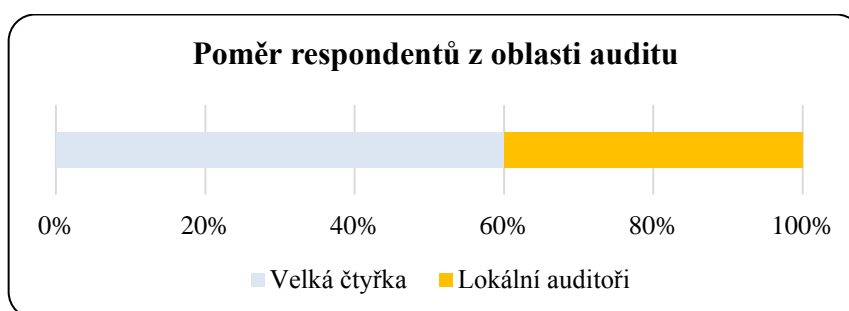
podvodů. Jednotlivé otázky jsou formulovány tak, aby definovaly oblasti, které bude možno zodpovědět z pohledu obou přístupů, a jež budou předmětem následného srovnání v závěru práce. Cílem této fáze je tedy provést komparaci obou metod, díky čemuž bude vyhodnocen jejich vliv na odhalování podvodů.

Ve druhé fázi výzkumu jsou nabyté poznatky aplikovány na konkrétních případech odhalených (nebo také neodhalených) podvodů. U každého rozebíraného příkladu je zároveň ukázán postup procesu auditu, resp. forenzního účetnictví, a jsou zdůrazněny výhody a nevýhody použitých metod. Cílem této fáze je formulovat doporučení pro zvýšení efektivity obou přístupů na odhalování podvodů.

4.3 Analýza a interpretace dat získaných z oblasti auditu

Důležitou součástí realizovaného výzkumu byl výběr expertů, kteří budou za účelem dotazování osloveni. Z oblasti auditu bylo k finálnímu rozhovoru vybráno šest auditorů z tzv. velké čtyřky auditorských a poradenských společností, a čtyři auditoři z menších lokálních firem. Důvodem pro tento výběr byl předpoklad, že se tyto dvě skupiny auditorů mohou lišit z hlediska objemu poskytovaných služeb, typů klientů a také osobními zkušenostmi s výskytem podvodu u auditovaných zakázek. Vzhledem k tomu, že nikdo z oslovených auditorů si nepřál být v práci jmenován, budou jejich odpovědi zobecněny v daném vyjádření ke konkrétnímu okruhu.

Obr. č. 10: Poměr respondentů z oblasti auditu



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

V rámci realizace samotného výzkumu byly dotazovaným respondentům pokládány následující otázky.

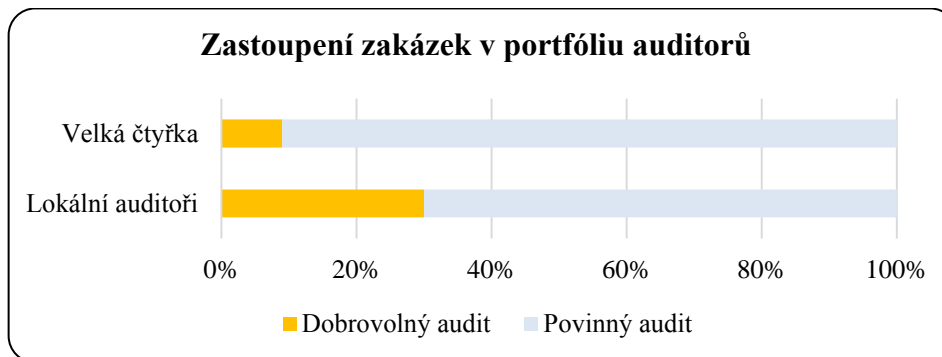
Otázka č. 1: Na základě jakého podnětu je zahájen audit subjektů ve Vašem portfoliu?

Cílem první otázky bylo zjistit, na základě jakých podnětů dochází k využití auditu ze strany klientů, tedy kdy vyžadují podnikatelské subjekty audit účetní závěrky.

Dotazovaní auditoři se shodli na tom, že se v jejich portfoliu pravidelně vyskytují jak společnosti, které mají povinnost zákonem ověřené účetní závěrky, tak klienti, kteří dobrovolně žádají o audit, přesto, že jim tuto povinnost neukládá zákon. Zastoupení těchto dvou druhů subjektů se v portfoliu auditorů liší.

Auditoři velké čtyřky odhadovali přibližně 8 – 10 % zastoupení takovýchto klientů, lokální auditoři zmiňovali až 25 – 30 %. Důvod tohoto rozdílu byl v rámci rozhovorů také diskutován, přičemž jako jeho příčina se jeví především výše odměny za audit, kdy audit prováděný společnostmi velké čtyřky je dražší, tedy zakázky na dobrovolný audit jsou častější u menších auditorských společností.

Obr. č. 11: Zastoupení zakázek v portfoliu auditorů



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

V rámci těchto dobrovolných auditů jsou speciální skupinou klientů společnosti, které sice nesplňují kritéria, ale přesto mají povinnost auditu plynoucí z jiného titulu. Jsou to například dceřiné společnosti, které jsou součástí nadnárodního celku a po kterých to vyžaduje mateřská společnost z důvodu kontroly správnosti hospodaření, na kterém se sama blíže nepodílí. Dále to jsou společnosti, které mají úvěrovou linku, a povinnost auditu jim je dána podmínkami úvěrové smlouvy. Popřípadě se jedná o akciové

společnosti, jejichž stanovy ukládají auditovanou závěrku jako podmínku pro vyplacení dividend.

Jakožto důvody pro ryze dobrovolný audit byly dotazovanými auditory zmiňovány především ověření správnosti vedení účetnictví externí společností, nebo také ujištění o správnosti hospodaření společnosti pro statutární orgán, který je odlišný od managementu firmy, tedy souhrnně z důvodu ujištění o kvalitě a věrohodnosti účetnictví.

Auditoři se shodně domnívali, že společnostem, které mají provedený audit účetní závěrky, plyne přidaná hodnota ve formě větší prestiže, lepšího jména pro externí klienty a také pro samotnou společnost.

Otázka č. 2: Jak vnímáte pojem podvod u podnikatelských subjektů z pohledu auditora?

Vymezení pojmu podvod tak, jak jej vnímá audit, je nezbytné vzhledem ke snaze porovnat jej s charakteristikou podvodu z pohledu forenzního účetnictví.

V souvislosti s touto otázkou všichni dotazovaní auditoři upozorňovali na dvě důležité charakteristiky, kterými je z pohledu auditu definován podvod, a to **přítomnosti úmyslu** a pojmem „**významná nesprávnost**“.

Již v této fázi rozhovoru byla zmíněna skutečnost, že většina nesprávností, se kterými se auditoři v praxi setkali, byly chyby vzniklé z nevědomosti, nikoli úmyslný podvod.

Respondenti se shodli v tom, že k možnému podvodu přistupují především s vědomím stanovené hladiny významnosti. Podvodů může být mnoho, z hlediska auditu ovšem záleží na tom, jak jsou významné. Nesprávnosti v účetnictví, které jsou nemateriálního charakteru, nejsou předmětem zájmu auditu v souvislosti s podvodem. V takovém případě jde o tzv. nevýznamné nesprávnosti. Nicméně je možné, aby se jednotlivé nevýznamné nesprávnosti v součtu staly významnou nesprávností.

V souvislosti s tímto tématem jedna z dotazovaných auditorek například uvedla, že nikdy neprovádí audit pokladny, neboť z hlediska auditu neobsahuje významné položky.

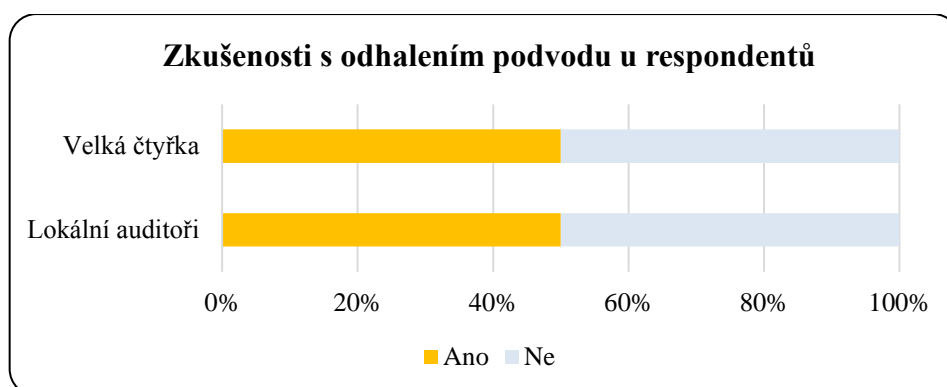
Otázka č. 3: Setkali jste se za dobu své praxe během provádění auditu s odhalením nesprávnosti, kterou byste označili jako podvod? Pokud ano, s jakými druhy podvodů máte zkušenost?

Vzhledem k tomu, že primárním cílem auditu není odhalovat podvod, ale potvrdit, že účetní závěrka není materiálně zkreslená, museli být auditoři nejprve dotazováni na to, zda se někdy s odhalením podvodu setkali, ať již sami, nebo se o takové skutečnosti dozvěděli od svých kolegů.

V případě nesprávnosti, která by byla označena jako podvod, musí být splněny obě charakteristiky vymezené v rámci předchozí otázky, tedy úmysl a významnost.

Odpovědi na tuto otázku byly u obou skupin auditorů v podstatě podobné. Polovina auditorů z velké čtyřky a polovina dotazovaných lokálních auditorů připustili zkušenost s odhalením podvodu. Zbylí auditoři zdůrazňovali spíše chyby, na které v rámci auditu u svých klientů narazili. V takovém případě musí auditor požadovat opravu těchto chyb, v některých případech i za několik let zpětně, tak aby mohl ještě vydat výrok bez výhrady. Některé chyby mohou být dokonce materiálně významné, pokud však se jich podnikatelský subjekt dopustil z nevědomosti a je ochoten je opravit, nejedná se o podvod. Nepřistoupí-li subjekt na požadavek napravení takovéto chyby, například z důvodu toho, že jde o chybu táhnoucí se více zdaňovacími obdobími, hrozí mu odmítnutí vydání výroku ze strany auditora.

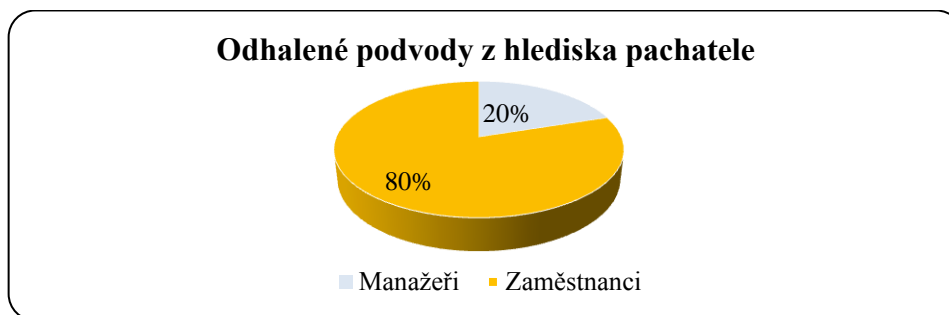
Obr. č. 12: Zkušenost s odhalením podvodu



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Pokud jde o konkrétní druhy podvodů, se kterými měli auditoři zkušenost, lze jejich odpovědi shrnout pomocí dvou hledisek. Již v teoretické části byl podvod u podnikatelských subjektů dělen z pohledu pachatele na manažerský a zaměstnanecký. Z tohoto hlediska převažovaly v praxi podvody páchané zaměstnancem.

Obr. č. 13: Zastoupení odhalených podvodů z hlediska pachatele



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

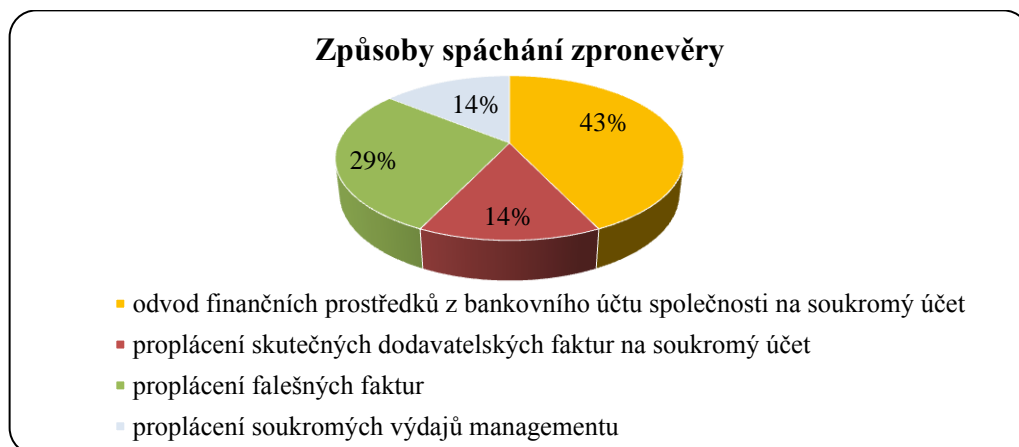
V případě manažerského podvodu šlo o situaci, kdy si management výrobní společnosti koupil stroj, například travní traktor, pro své soukromé účely, ale nechal jej pořídit za firemní peníze a zařadit do aktiv podniku, která byla dále odepisována a navyšovala tak náklady společnosti. Z pohledu konkrétního typu podvodu jde o zpronevěru páchanou jako proplácení soukromých výdajů managementu.

Pokud jde o konkrétní druhy zaměstnaneckého podvodu, auditoři zmiňovali především podvod druhu zpronevěry, přičemž ve všech zmiňovaných případech byla pachatelem finanční účetní zaměstnaná ve společnosti.

Tento typ podvodu byl proveden několika různými způsoby nebo také jejich kombinací. U zaznamenaných podvodů byl nejčastější metodou spáchání odvod finančních prostředků z bankovního účtu společnosti přímo na soukromý účet pachatele a dále proplácení falešných faktur, které byly neoprávněně zařazeny do účetnictví společnosti. V tomto případě jde zároveň o podvodné účetní výkaznictví. Účetní se tedy dopustila nejen podvodu zpronevěry, navíc ještě zkreslila účetnictví, neboť uměle navýšila náklady společnosti.

Ostatní způsoby páchaní zpronevěry a jejich procentuální zastoupení ve všech zmíněných odhalených podvodech jsou uvedeny v následujícím grafu.

Obr. č. 14: Způsoby spáchání zpronevěry u odhalených podvodů



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Otázka č. 4: Které oblasti účetnictví považujete za náchylnější k možné manipulaci ze strany účetní jednotky a proč?

Podnikatelské subjekty mohou manipulovat s různými oblastmi účetních výkazů, přičemž některé mohou být vzhledem ke své povaze rizikovější.

Při rozhovorech nebyl kladen důraz na skutečnost, zda jsou tyto oblasti náchylnější pouze k chybě nebo také k podvodu. Obecně lze říci, že následně jmenované položky účetnictví jsou rizikovější, pokud jde o možnost manipulace, a to ať již úmyslné, či neúmyslné. Dotazovaní auditoři také uváděli konkrétní důvody, proč věnují těmto oblastem větší pozornost.

Tab. č. 1: Položky účetnictví náchylné k podvodu z pohledu auditorů

Riziková oblast	Možné riziko
Výnosy	Riziko zahrnutí fiktivních faktur, nezahrnutí skutečných faktur
Náklady	Riziko zahrnutí fiktivních faktur, nezahrnutí skutečných faktur
Časové rozlišení	Riziko zaúčtování výnosů nebo nákladů do nesprávného období
Dohadné položky	Riziko vytvoření dohadu na jinou částku nebo neexistující plnění
Opravné položky	Riziko tvorby položky nikoliv v souladu s právní úpravou
Rezervy	Riziko nevytvoření rezervy, vytvoření vyšší nebo nižší rezervy
Zásoby	Riziko nesprávného ocenění a přeceňování

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Všichni respondenti uváděli obecný problém účetnictví, které je často založeno na odhadu (angl. estimate), tedy vyskytují se v něm oblasti, které vyžadují **profesionální úsudek** ze strany podnikatelského subjektu. Vzhledem k této skutečnosti je pro auditora náročné odhalit, zda jde o chybu, či se už jedná o podvod. To se týká především již zmiňovaných dohadných a opravných položek, rezerv nebo také zvolené délky odepisování majetku. Všechny tyto oblasti účetnictví totiž neběží automaticky, ale závisí na nejlepším možném profesionálním úsudku.

Dle ZoÚ, § 7, jsou účetní jednotky povinny vést účetnictví tak, aby účetní závěrka podávala věrný a poctivý obraz předmětu účetnictví. Dále zákon uvádí, že pokud existuje metoda, která dává poctivější a věrnější obraz, než ta metoda, která je popsána v zákoně, má účetní jednotka použít tu. Je-li tedy zvolen jiný přístup, například v oblasti ocenění, a podnikatelský subjekt má pádnou argumentaci, proč tento přístup použil, je pro auditora velice **náročné odhalit, zda byl prvotní úmysl zcela poctivý**. Pokud si například společnost prodlouží účetní odpisy na deset let, protože očekává, že jí to zlepší výsledek hospodaření, jedná se o podvodné jednání. Domnívá-li se ovšem, že to lépe zobrazí věrný a poctivý obraz účetnictví, je takto zvolený přístup v pořádku. Je samozřejmě nutné počítat s faktem, že subjekt, který se úmyslně dopouští podvodu, má zároveň s takovouto manipulací předem připravenou argumentaci (kterou ještě průběžně zdokonaluje), pomocí níž by svůj čin obhájil, popřípadě zamlžil nebo zlehčil. A vzhledem ke skutečnosti, že auditor není vyšetřovatel podvodu, ve většině případů se s takovou argumentací musí spokojit. Jeden z dotazovaných auditorů k této problematice výslovně uvedl: „Já se zamyslím a zeptám se jich, zda by tam neměl být zaúčtován ještě navíc třeba konkrétní dohad. Pokud mi odpoví, že ne a řeknou mi k tomu nějaký rozumný příběh, věřím jim.“

Podobný problém vzniká v případě manipulace s výnosy a náklady. Všichni dotazovaní auditoři souhlasili s tím, že jsou si vědomi toho, že u podnikatelských subjektů dochází k situacím, kdy jsou například tvořeny dohadné položky (aktivní i pasivní) z důvodu ovlivnění účetního výsledku. Na tyto dohadné položky je do doby provádění auditu vystavena řádná faktura (většinou na poskytnutí služby), jež je podepřena podepsanou smluvní dokumentací. Má-li auditor toto vše k dispozici a kalkulace ceny za provedenou službu odpovídá podkladům ve smlouvě, nemá důvod pro další

zkoumání správnosti výnosů nebo nákladů, tedy skutečnosti, zda se dané plnění opravdu uskutečnilo.

Zároveň je potřeba mít na paměti, že **předmětem testování v rámci auditu jsou pouze položky materiálně významné**, zbylé nevýznamné položky jsou zkoumány pouze výjimečně.

Obecně lze konstatovat, že pro auditora je vždy důležité vědět, co může být motivací k spáchání podvodu. Pokud je například management odměňován na základě dosaženého výsledku hospodaření, bude si auditor více všímat výnosů a dohadných položek, kterými lze zisk uměle navýšit. Podobné uvažování bude platit pro situaci, kdy musí podnikatelský subjekt splňovat jisté podmínky vůči bance, od které vlastní úvěr.

Cílem auditora je získat **přiměřenou jistotu** o tom, že účetní závěrka není materiálně zkreslená. Pokud během provedení auditu zohlednil všechna rizika a tuto jistotu získal, nenese za neodhalené podvody jakoukoli odpovědnost.

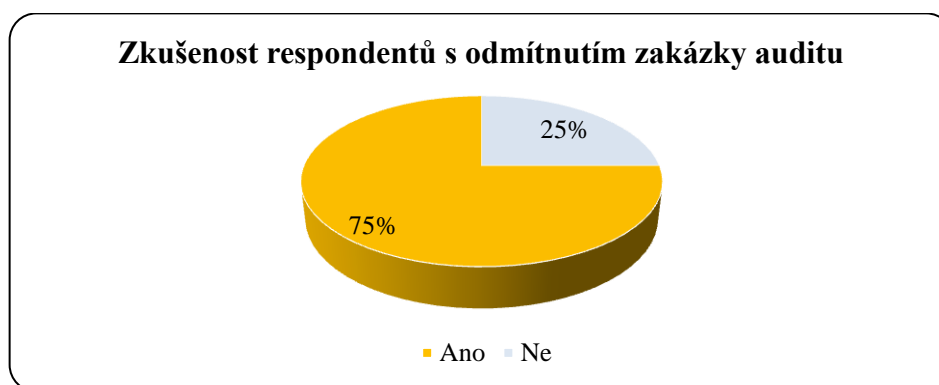
Otázka č. 5: Které konkrétní postupy využívá audit pro odhalení možného podvodu?

Proces auditu se skládá z různých postupů, jejichž cílem je odhalit možný podvod, jak auditorům ukládá tzv. profesní skepticismus. Cílem této otázky bylo zjistit, které z těchto mechanismů považují sami auditoři za vedoucí k prokazatelnému odhalení možného podvodu.

Použití konkrétních metod souvisí s jednotlivými fázemi auditorského procesu (viz příloha C), který začíná ještě **před uzavřením zakázky**. Povinností auditora je posoudit rizika možné zakázky a v závislosti na ně ji buď přijmout, nebo odmítnout. V praxi jde o **předběžné prověření možného klienta** typicky prostřednictvím internetu. V extrémním případě může auditor opravdu zjistit, že daný podnikatelský subjekt byl v minulosti spojen s nějakým podvodem, například zpronevěrou. V takovém případě může zakázku dokonce odmítnout.

V rámci rozhovoru byla proto respondentům položena otázka, zda byli někdy nuceni možnou zakázku nepřijmout. Až 75 % dotazových se s touto situací v praxi setkalo.

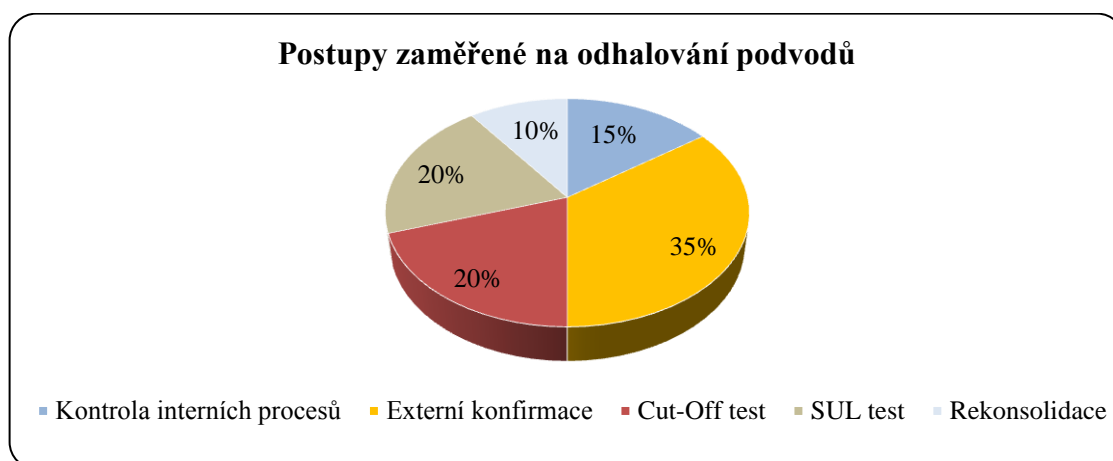
Obr. č. 15: Zkušenost s odmítnutím zakázky auditu v předauditní fázi



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Jde-li o konkrétní postupy, které auditoři považují za nejefektivnější pro odhalování podvodů, často také díky jednoduchosti jejich aplikace, respondenti jmenovali především kontrolu interních mechanismů společnosti, dále konfirmace od třetích stran, Cut-Off test, SUL test a také rekonsolidace. Jejich procentuální zastoupení z hlediska podílu, který mají na případech odhalených podvodů, však byly pouze předmětem odhadu, přičemž auditoři vycházeli ze svých osobních zkušeností s použitím těchto metod.

Obr. č. 16: Postupy auditu zaměřené na odhalování podvodů



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Proces **kontroly interních mechanismů** je zaměřen na prověření správnosti nastavení vnitřních postupů, například schvalovacích mechanismů. Konkrétně v oblasti segregace práv auditoři ověřují, zda existuje systém „čtyř očí“. Pokud jeden a ten samý zaměstnanec něco objednává, dále to také schvaluje a v konečném důsledku je zodpovědný i za úhradu, je to samo o sobě velkou indikací toho, že společnost je náchylnější k podvodu. Fungují-li vnitřní mechanismy dobře, může auditor získat přiměřené ujištění o tom, že obraty a účetní zůstatky, které bude dále testovat, jsou správně. V příloze D jsou uvedeny jednotlivé procedury využívané v rámci **testů věcné správnosti**, kam spadá i tato kontrola.

Metoda konfirmace od třetích stran, nazývaná také jako externí konfirmace, představuje velice jednoduchý postup, jakým lze ověřit skutečný stav zkoumané položky. Konfirmační dopisy mohou být zasílány jak odběratelům a dodavatelům se žádostí o potvrzení stávajících pohledávek a závazků, tak například i bankovním institucím, které dokládají stav finančních prostředků nebo existenci zástav. Dotazování auditoři zdůrazňovali tuto metodu jako velice průkaznou s ohledem na skutečnost, že auditovaná společnost nemůže její výsledek ovlivnit. Jde o velice často využívanou proceduru, a to přesto, že dle mezinárodních standardů není povinná.

Cut-Off testování je využíváno pro ověřování výnosů a pohledávek v měsících na přelomu zdanitelného období. Většinou tedy jde o období prosince až ledna. Cílem těchto testů je zkontrolovat, zda dané položky byly zaúčtovány do období, do kterého skutečně patří, tedy zda jsou z hlediska časového rozlišení správně. V této oblasti totiž existuje riziko úmyslného zmanipulování výsledku hospodaření, docíleného právě zaúčtováním výnosů či pohledávek do nesprávného zdanitelného období.

SUL test (angl. search for unrecorded liabilities) slouží ke zkoumání úplnosti závazků. SUL testy zahrnují různé druhy analytických postupů a procedur, například kontrolu faktur dodavatelů a bankovních výpisů v období před koncem zdanitelného období a na začátku nového období. Pomocí tohoto testu je možné zjistit, zda je účetnictví k datu závěrky kompletní a zda v něm některé závazky nechybí.

Prověřování jednotlivých položek účetnictví lze také prostřednictvím **rekonsolidace**. Auditor, jenž má k dispozici detailní sestavu vybrané oblasti, například zásob, kontroluje jejich správnost pomocí srovnání s údaji v hlavní knize.

Otázka č. 6: Jaká by byla reakce auditora na podezření z existence podvodu nebo na odhalený podvod?

Cílem této otázky bylo zjistit, jaký by byl další postup ze strany auditora, pokud by v rámci provádění auditu získal podezření na existenci podvodu.

Z výpovědí respondentů lze zaznamenat odlišný postup v případě zaměstnaneckého podvodu a jiný postup v případě podvodu páchaného vedením společnosti.

Pokud by auditor během provádění auditu odhalil podvod páchaný zaměstnancem, upozornil by svého nadřízeného, tedy svého partnera. Partner, který podepisuje výrok, prezentuje při skončení zakázky výsledky auditu na schůzce s vedením klienta. Jednalo-li by se tedy o podvod ze strany účetní, ekonoma, nebo i ředitele, stále nad nimi stojí vlastník nebo valná hromada. Mimo to auditní zpráva je sestavována přímo pro ně. Vedení společnosti by mělo jako řádný hospodář podat trestní oznámení, auditoři v takovém případě vystupují jako svědci. Nicméně z výpovědí respondentů vyplývá, že většinou se tyto podvody řeší na pracovně-právní úrovni, jen výjimečně dojde k podání trestního oznámení. V rámci jednání s orgány činnými v trestním řízení, například s Policií ČR nebo v případě vypovídání u soudu, je samozřejmě auditor zbaven mlčenlivosti, kterou mu ukládá zákon. Jak již bylo uvedeno v teoretické části, nepřekažení trestného činu a neoznámení trestného činu je samo o sobě trestným činem pouze v konkrétních případech vztahujících se na ty nejzávažnější činy. Samotné neoznámení krádeže nebo zpronevěry trestné není. Auditor tedy není povinen takového druhu podvodu nikde oznamovat.

Setkal-li by se auditor s tím, že by musel zpochybnit konkrétní účetní postupy, způsob nebo výši ocenění nebo zaúčtování, požadoval by od klienta dostatečné vyjádření, popřípadě další podklady. V případě nutnosti může auditor trvat na tom, aby klient danou věc opravil. Pokud to odmítne udělat, vystavuje se riziku odmítnutí výroku. V takovém případě tedy záleží na podnikatelském subjektu, zda vyhoví požadavku auditora, nebo si bude hledat jiného auditora. Příčiny odmítnutí výroku jsou však zaznamenány pouze v auditorském spisu, který není veřejně dostupný.

Pokud by auditor nabyt podezření například ohledně praní špinavých peněz, musel by postupovat dle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a své podezření nahlásit. V takovém případě postačuje pouze mít podezření. Toto

podezření se hlásí přes KAČR, která jej dále předává specializovanému úřadu zřízenému u Ministerstva financí. Stejný postup by měl být aplikován i na novinku, která platí už za loňský rok, totiž že povinností auditovaných účetních jednotek je mít ve výroční zprávě uvedenu fyzickou osobu, která je skutečným vlastníkem společnosti. Pokud taková osoba uvedena nebude, nebo se bude auditorovi jevit jako podezřelá, má povinnost tuto skutečnost také hlásit přes KAČR.

4.4 Aplikace metod auditu na konkrétních účetních případech

V rámci rozhovorů s odborníky z oblasti auditu byly získány informace o konkrétních případech odhalených podvodů. Několik z nich bylo vybráno a budou detailně rozebrány v této části práce. Vzhledem k citlivosti dat nebudou jmenovány ani auditorské společnosti, ani sami pachatelé, a budou také pozměněna použitá číselná data. Na jednotlivé případy budou aplikovány konkrétní auditorské metody, přičemž budou zdůrazněny jak jejich silné stránky, tak také jejich slabiny.

Mezi analyzované případy bude ovšem zařazen také podvod, jenž je páchán ve společnosti, která povinnost auditu má, nicméně auditoři jej pomocí uplatňovaných metod odhalit nemohou, respektive zatím neodhalili.

Na základě tohoto rozboru bude v závěru práce možno formulovat doporučení pro zvýšení efektivity ať už jednotlivých metod nebo také samotného auditorského procesu.

4.4.1 Podvod zpronevěry odhalený pomocí kontroly interních mechanismů a metody externí confirmace

Předmětem prvního analyzovaného příkladu je podvod zpronevěry spáchaný ze strany interně zaměstnané finanční účetní. Tento typ podvodu byl vybrán vzhledem ke skutečnosti, že jde o typický druh podvodného jednání, který lze metodami auditu odhalit. Z výpovědí auditorů, kteří měli se zpronevěrou osobní zkušenost, navíc vyplynulo, že jde o čin, který má vždy podobnou strukturu.

V rámci analýzy tohoto příkladu budou aplikovány dva ze zmiňovaných auditorských postupů, a to kontrola interních procesů a bankovní confirmace. Jak již bylo uvedeno, pokud je podvod odhalen, stává se tak většinou s využitím kombinace více auditorských metod.

Tab. č. 2: Základní údaje analyzovaného příkladu podvodu zpronevěry

Analyzované oblasti	Vymezení oblasti
Pachatel	Finanční účetní
Podvodné jednání	Zpronevěra finančních prostředků
Příčina vzniku podvodu	Nesprávně nastavené vnitřní kontrolní mechanismy
Metody použité při odhalení	Kontrola interních procesů, bankovní konfirmace
Odhalený způsob spáchání	Odklon prostředků z bankovního účtu společnosti
Důsledek pro pachatele	Odhalení a řešení na úrovni pracovně-právních vztahů
Důsledek pro podnikatelský subjekt	Finanční škoda, po celou dobu páchání podvodů zkreslené účetnictví, nutná oprava všech zdanitelných období zpětně

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Poškozeným podnikatelským subjektem je menší stavební společnost pojmenovaná pro účely diplomové práce ABC, a.s. Této účetní jednotce vznikla povinnost auditované účetní závěrky až za období, které je předmětem této analýzy. Dle ZoÚ se jedná o malou účetní jednotku, která přesáhla pouze jedno z kritérií stanovených zákonem. Postačilo tedy mít v aktivech zařazeny stroje a budovy v hodnotě nad 40 mil. Kč, což v případě stavební společnosti není nic neobvyklého (ZoÚ, §20, odst. 1).

Auditor provedl audit běžným způsobem s přihlédnutím ke skutečnosti, že neměl k dispozici žádné předchozí zpracované auditorské zprávy, o které by se mohl opřít, neboť se jednalo o tzv. prvozakázku. Společnost byla nejprve řádně prověřena a auditor zakázku přijal.

a) Pachatel

Jak již bylo uvedeno, pachatelem podvodu byla interně zaměstnaná finanční účetní. Majitel společnosti účetnictví nerozuměl a ani se o něj nechtěl blíže zajímat. Veškerou činnost spojenou s touto agendou přenechal své jediné účetní. Ona sama schvalovala faktury od dodavatelů, zadávala je do účetního softwaru, rozhodovala o jejich úhradách, měla přístup do internetového bankovníctví a dispoziční práva k účtu společnosti, výpisy z tohoto účtu byly zasílány na její pracovní email, a jako jediná také účtovala veškeré platby do účetní agendy Banka v účetním programu.

b) Podvodné jednání

Vzhledem k tomu, že finanční účetní obdržela bankovní výpis ve formátu PDF každý měsíc na svůj pracovní email, nebyl pro ni žádný problém s tímto výpisem dále manipulovat. Konkrétně byl tento podvod páčán zcela primitivním způsobem, kdy byl daný výpis vytištěn, poté naskenován a jeho konečný stav byl upraven v programu Malování, tak aby odpovídal stavu dle účetního softwaru. Poté byl výpis opět vytištěn a založen do účetních dokumentů společnosti. Finanční účetní zpočátku **hradila skutečné faktury od dodavatelů na svůj soukromý účet**. Časem však dodavatelé kontaktovali společnost s problémem, že jejich faktury jsou již po splatnosti a neuhrazené. Opět však s nimi komunikovala pouze účetní. Následovala tedy obměna páčání podvodu a finanční prostředky byly odváděny ze společnosti jako úhrady zaúčtovaných **fiktivních faktur**. Tím se navíc účetní mohla dopustit přestupku nebo dokonce trestného činu zkreslování údajů o stavu hospodaření. Díky těmto přijatým fakturám byly totiž uměle zvyšovány náklady společnosti, což v konečném důsledku vedlo k ohrožení řádného vyměření daně (TrZ, § 254). V poslední fázi zpronevěry **odváděla finanční účetní prostředky na svůj soukromý účet** již zcela bez jakýchkoli podvodně zařazených důkazních materiálů. Kvůli tomu musela falšovat zůstatky na bankovních výpisech, což odhalil právě až auditor.

c) Příležitost pro vznik podvodu

První signál upozorňující na větší riziko vzniku možného podvodu byl zaznamenán ve fázi testování vnitřních kontrolních mechanismů. Auditor v rámci provádění testů spolehlivosti zaznamenal **nesprávně nastavený systém schvalování dokladů** a způsobu jejich úhrady. Zcela absentovalo „pravidlo čtyř očí“. Práva spojená s účetnictvím nebyla nijak segregována, neboť vše zaštiťovala jedna osoba - finanční účetní.

Rizika spojená s takto přidělenými právy jsou zcela nasnadě, nicméně v menších společnostech takovéto nastavení není ničím neobvyklým. Pokud majitel podniku není vzdělán v oblasti účetnictví a ani nejeví snahu se v této oblasti orientovat, musí se plně spoléhat na schopnosti osoby, kterou za tímto účelem zaměstnává. Jedná-li se navíc o menší společnost, není důvod pro obsazení této pracovní pozice více pracovníky.

d) Metody použité při odhalení

Prvním postupem, který auditory upozornil na zvýšené riziko možného podvodu, byla **kontrola interních procesů**. Dále auditoři využili metody **externí confirmace**. Byli kontaktováni hlavní dodavatelé a odběratelé a také bankovní instituce, u níž měla společnost zřízen bankovní účet.

Po obdržení této externí confirmace od banky zjistil auditor nesoulad, pokud jde o konečný stav na bankovním účtu dle potvrzení od banky ve srovnání s konečným zůstatkem účtu 221 – Bankovní účty, který byl uveden v poskytnutých datech od finanční účetní. Při dalším zkoumání tak byl odhalen podvod zpronevěry páchaný již uvedeným způsobem a to po dobu několika let.

e) Důsledek pro pachatele

Podrobný popis toho, jakým způsobem bylo dále postupováno proti finanční účetní, není předmětem této práce. Nicméně jak již bylo uvedeno, většina takovýchto podvodů je řešena na úrovni pracovně-právních vztahů. O případech, kdy je zaměstnanec trestně stíhán, se lze v jistých časových odstupech dočíst v médiích.

f) Důsledek pro podnikatelský subjekt

V tomto případě byl odkryt podvod zpronevěry páchaný po delší dobu, v podstatě až do té chvíle, než měla společnost povinnost auditu. Společnosti vznikla jak finanční škoda ve výši neoprávněně odvedených prostředků ve prospěch finanční účetní, tak po ní bylo vyžadováno opravení všech zdanitelných období, která byla kvůli manipulaci pachatelky zkreslena.

4.4.2 Podvod zkreslování výsledku hospodaření, který metodami auditu není odhalen

Druhým analyzovaným příkladem je zkreslování výsledku hospodaření, na němž se podílí skupina zaměstnanců dle pokynů vedení společnosti. Jde o podvod, který nebyl odhalen a to ani přesto, že je společnost auditovaná. Záměrem pro výběr tohoto typu podvodného jednání bylo poukázat na skutečnost, že přes použití veškerých standardních auditorských postupů nemusí dojít k odhalení existujícího podvodu.

Popisovaný podvod byl sestaven na základě rozhovorů s několika finančními účetními, které byly zmíněny v úvodu praktické části mezi dotazovanými respondenty.

Tab. č. 3: Základní údaje analyzovaného příkladu podvodu zkreslování účetnictví

Analyzované oblasti	Vymezení oblasti
Pachatel	Finanční oddělení na pokyn vedení společnosti
Podvodné jednání	Falšování faktur a souvisejících dokumentů za účelem zkreslení výsledku hospodaření a odvedení jiné výše daně
Příležitost pro vznik podvodu	Vzájemná domluva skupiny pachatelů, slabiny auditu
Metody použité při odhalení	Podvod neodhalen
Odhalený způsob spáchání	Podvod neodhalen
Důsledek pro pachatele	Žádný
Důsledek pro podnikatelský subjekt	Prospěch plynoucí z neodhaleného podvodu v podobě zkreslení výsledku hospodaření a odvedení jiné výše daně

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Subjektem pro tento případ podvodu je firma DEF, a.s. Jde o jednu z devíti dceřiných společností, přičemž mateřská společnost nesídlí v České republice. Všechny tyto podnikatelské subjekty mají povinnost auditované účetní závěrky a jsou klienty stejné auditorské společnosti velké čtyřky. DEF, a.s. je auditovaná již delší dobu, tedy nově příchozí tým auditorů má k dispozici předchozí auditorské zprávy.

a) Pachatel

Popisovaný příklad lze označit jako podvod páchaný ze strany celého podnikatelského subjektu, neboť pokyn k jednotlivým krokům vychází z vedení společnosti. Samotný podvod je páchán zaměstnanci finančního oddělení, kteří jsou mezi sebou domluveni na veškerých postupech včetně souvisejícího krytí stop podvodu.

b) Podvodné jednání

Předmětem podvodu je zkreslování výsledku hospodaření za účelem snížení daňové povinnosti a dále manipulace s účetními výkazy, která je důsledkem nezákonného vykazování výnosů. Potřeba této modifikace vyplývá z podmínek obchodních smluv, které má společnost DEF, a.s. uzavřeny se svými dodavateli. S tím souvisí také problém se zveřejněním jistých dat v příloze účetní závěrky. Pokud by skutečná data byla zveřejněna v reálné podobě, společnosti hrozí ztráta klientů.

Podvod je páchán pomocí falšování faktur a souvisejících podkladových dokumentů. K tomuto falšování dochází v průběhu roku u již uhrazených faktur, metodou externích konfirmací tedy nelze tento podvod odhalit. Podnik se podvodu dopouští po dobu několika let.

c) Příležitost pro vznik podvodu

Páchání podvodu **skupinou osob, které jsou mezi sebou domluveny** na veškerých postupech, je daleko jednodušší, než když je pachatel jeden a nikdo jej nekryje. Zainteresovaní zaměstnanci jsou předem poučeni o tom, které dokumenty mohou auditorovi předložit, která data musí upravit, případně, jak mají odpovídat na otázky. Navíc zkušený pachatelé znají slabiny auditorských postupů a mají zkušenost s tím, jak se jim vyhnout. Toto vše je pro ně příležitostí, proč podvodné jednání páchat.

Přesto, že tedy auditor postupuje dle standardních předpisů a provádí všechny povinné procedury, nemusí podvod odhalit, a to kvůli dále popsaným skutečnostem.

Prvním slabým místem je **způsob, jakým auditor získává podklady**, které dále prověřuje. Hlavní účetní je stahuje přímo z databáze účetního softwaru do podoby, ve které se s nimi nejlépe pracuje, tedy v dokumentu Excel. Auditor ji při této činnosti nepozoruje a není tedy schopen ověřit, zda dostal přesně ta samá data, která obsahuje ostrá verze programu.

Druhou slabinou je **realizace dotazování**. Pokud by auditor potřeboval jakékoliv doplňující informace, má k dispozici jak hlavní účetní, tak její podřízené. Nicméně tyto rozhovory se uskutečňují za podmínek, kdy se navzájem všichni spolupracovníci mohou slyšet, většinou v kancelářích typu open space. Tým pachatelů drží pohromadě je dopředu připraven na možné odpovědi. Navíc všichni své výpovědi navzájem slyší a upravují je tak, aby reagovali shodně.

Třetím bodem, který ztěžuje odhalení podvodu a kterého jsou si pachatelé vědomi, je **dodání podkladů, které jsou předmětem vybraného vzorku**. Pokud jde například o kontrolu ocenění zásob, auditoři mohou požadovat k nahlédnutí faktury staršího data. Nicméně tyto doklady mohou již být uloženy v archivech, na jiných místech nebo u společností, které podniku zajišťují archivaci. Z výpovědí účetních vyplývá, že k těmto situacím opravdu dochází. Auditor samozřejmě může trvat na tom, aby mu dané doklady byly dodány, ve většině případů je však nucen vybrat jiný vzorek. Pokud by

snad i trval na konkrétních dokladech, opět není žádný problém faktury spolu s příslušnou dokumentací upravit, vytisknout, znovu podepsat, opatřit razítkem a takto zfalšovanou ji auditorovi předat. Pokud upravená data odpovídají údajům v obrátové předvaze, auditor si opět nemusí ničeho všimnout.

Poslední problematickou oblastí je skutečnost, že všechny dceřiné společnosti, kam patří také DEF, a.s., jsou **auditované stejnou auditorskou společností**. Skupina firem velké čtyřky má za sebou zázemí velké mezinárodní společnosti. Pokud by jako klienta ztratily společnost DEF, a.s. v České republice, mohly by přijít o osm dalších společností, které auditují v jiných částech světa, což představuje velký objem finančního příjmu. Ve chvíli, kdy management společnosti DEF, a.s. kontaktuje vedení tuzemské pobočky auditorské firmy a vyvine na ní tlak, může dojít k povolení zveřejnění nepravdivých informací nebo vydání výroku bez modifikace, který ovšem není založen na reálném stavu účetní závěrky.

d) Metody použité při odhalení

Auditor splnil všechny požadavky a provedl řádně všechny auditorské postupy, které mu ukládají mezinárodní standardy. Přesto se mu nepodařilo existující podvod odhalit.

Jak již bylo uvedeno výše, auditoři sami přiznali, že vědí o situacích, kdy je smluvní dokumentace vyhotovována až ve chvíli, kdy je někým vyžadována. Nicméně pokud je faktura v pořádku, to znamená, souhlasí s konfirmací poskytnutou třetí stranou, opírá se o objednávku, potažmo o smlouvu, auditor vše zkontroloval a nezjistil žádné rozdíly, pak splnil svou povinnost. Zda k danému plnění opravdu došlo, není předmětem jeho zkoumání. Zároveň nenese žádnou odpovědnost za neodhalení podvodu.

e) Důsledek pro pachatele

Vzhledem k tomu, že podvod odkryt nebyl a pachatelé nebyli prozrazeni, důsledkem pro ně je skutečnost, že ve svém jednání mohou bez komplikací pokračovat dále.

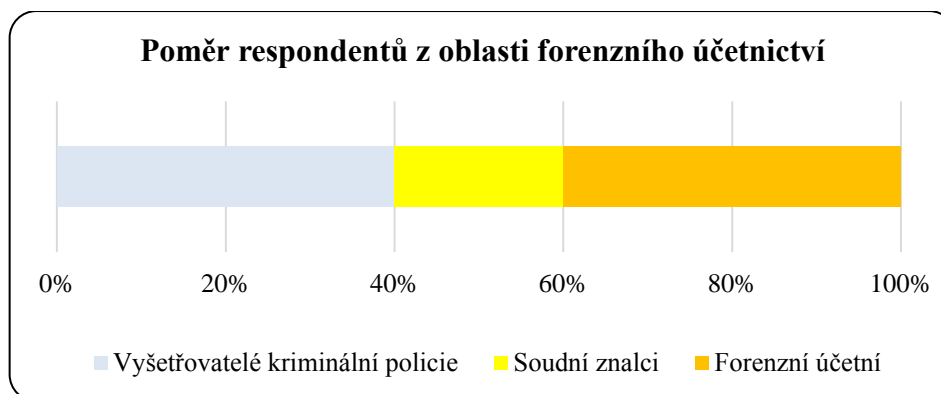
f) Důsledek pro podnikatelský subjekt

Vedení společnosti DEF, a.s. má povědomí o podvodném jednání. Není ovšem v pozici poškozené strany, neboť z tohoto činu jí plyne prospěch v podobě zkresleného výsledku hospodaření a odvedení jiné výše daně. Zároveň se subjekt vyhnul porušení podmínek stanovených v dodavatelských smlouvách a nejsou tedy ohroženy jeho obchodní vztahy.

4.5 Analýza a interpretace dat získaných z oblasti forenzního účetnictví

V rámci výzkumu zaměřeného na oblast forenzního účetnictví byli osloveni čtyři odborníci z řad vyšetřovatelů kriminální policie, dva soudní znalci a čtyři forenzní auditoři.

Obr. č. 17: Poměr respondentů z oblasti forenzního účetnictví



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Tento pestrý výběr vycházel z faktu, že forenzní účetnictví je předmětem širšího spektra profesí. Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.2.1., forenzní účetnictví je využíváno jak k vyšetřování podnikatelských subjektů majících podezření na existenci podvodu páchaného zaměstnanci, tak také pro vyšetřování ze strany policie a soudů v situacích, kdy je pro podvod vyšetřován samotný podnikatelský subjekt.

Pokud jde o forenzní auditory, v jejich případě jde většinou o komerční poskytování služeb. Oddělení forenzních služeb mají především společnosti velké čtyřky, nicméně je nabízejí také menší auditorské a poradenské kanceláře, jejichž týmy zahrnují odborníky z řad účetních, finančních a forenzních auditorů, daňových poradců nebo také právníků. Činnosti těchto společností nepodléhají regulaci ze strany státu a odborníci, kteří provádějí forenzní audity, až na výjimečné případy, nejsou soudními znalci v oboru účetnictví.

Naopak vyšetřovatelé jsou příslušníky Policie ČR a služby kriminální policie a vyšetřování, zastupují tedy ve státě moc výkonnou. Při výkonu své profese postupují zejména podle dvou zákonů, a to trestního zákoníku, který popisuje jednotlivé trestné

činy, a podle trestního řádu, ve kterém jsou popsány postupy používané v trestním řízení. Policie ČR má dále svůj okruh soudních znalců, mimo jiné také v oboru účetnictví, kteří jsou přibíráni opatřením dle trestního řádu. Znalec většinou obdrží již zajištěné účetnictví, ale stále častěji je přibírán už v době jeho zajišťování, aby si sám rozhodl, která jeho část je pro znalecké zkoumání podstatná. Úkolem soudního znalce je zpracovat odborný posudek dle zadání Policie ČR nebo také dle požadavku soudu, a to takovým způsobem, aby danou problematiku vysvětlil laikovi, například soudci, který není odborníkem v oblasti účetnictví. Znalec by se neměl vyjadřovat k právním otázkám, pouze k zadaným skutkovým otázkám, například: Jaká měla být zaplacená daň souladu se zákonem? Závěr, ke kterému v rámci svého posudku znalec dospěje, musí u soudu také obhájit. Nejde totiž jen o rozhodnutí, které soudce vynese, toto rozhodnutí musí být zdůvodněné, opřené o dostatečné odborné podklady.

Na základě této stručné charakteristiky jednotlivých profesí je potřeba zdůraznit, že každá profese se s podvodem u podnikatelských subjektů setkává v mírně odlišných situacích, z čehož plynou zkušenosti do jisté míry s rozdílnými typy podvodů, druhy pachatelů, metodami vyšetřování a jinými postupy celého vyšetřování. Nicméně vzhledem k úzké spolupráci mezi vyšetřovateli a soudními znalci, jsou jejich odpovědi v rámci následujících otázek shrnuty vždy do jednoho celku. Dotazovaní respondenti jsou rozděleni do dvou skupin, vyšetřovatelé spolu se soudními znalci a forenzní auditoři.

V rámci realizace samotného výzkumu byly dotazovaným respondentům pokládány otázky se stejným zaměřením jako odborníkům z oblasti auditu.

Otázka č. 1: Na základě jakého podnětu je zahájeno vyšetřování subjektů v rámci výkonu Vaší profese?

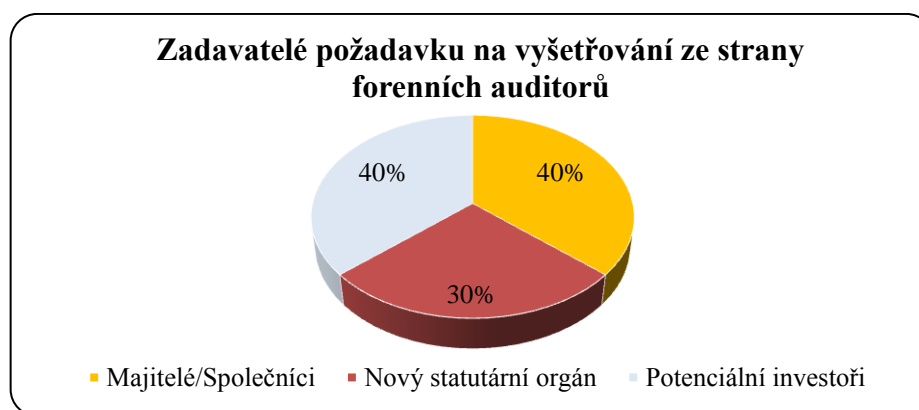
Cílem první otázky bylo zjistit, v jakém okamžiku a kdo vznáší požadavek na vyšetřování, v rámci kterého je využito forenzního účetnictví, a na základě něhož se k vyšetřování dostávají jednotlivé skupiny dotazovaných respondentů.

Všichni odborníci potvrdili závěr plynoucí z teoretické části této práce a to skutečnost, že podnětem pro forenzní šetření musí být existence podezření na spáchaný podvod. Není tedy možné, aby někdo forenzně šetřil o své vlastní vůli, naopak musí vzniknout

poptávka, na jejímž základě dostane forenzní vyšetřovatel zakázku. Předmětem vyšetřování je pak konkrétní oblast, ve které dané podezření vzniklo.

Forenzní auditoři zmiňovali zakázky jak ze strany státní sféry, kdy je zřizovatelem kraj, obec, příspěvková organizace, školy apod., tak ze strany podnikatelských subjektů. Poměr těchto zadavatelů uváděli jako rovnocenný, 50:50. Nicméně předmětem dalšího zkoumání jsou pouze zakázky plynoucí od podnikatelských subjektů.

Obr. č. 18: Zadavatelé požadavku na vyšetřování ze strany forenzních auditorů



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Důvodem pro zakázky ze strany majitelů a společníků bývá například podezření ze zpronevěry nebo zkreslování výsledku hospodaření, kdy pachatelem může být management. Často se také vyskytují případy, kdy o vyšetřování žádá nově vstupující investor. V takovém případě se provádí tzv. due diligence audit, v rámci kterého může být objeven jistý dávný incident. Na základě takto objevené skutečnosti pak žádá potenciální investor o další prověření toho, zda opravdu došlo k podvodu. Třetím zmiňovaným podnětem je situace, kdy ze společnosti odchází jednatel nebo ředitel a vznikne obecné podezření, že za dobu, kdy ve společnosti působil, nebylo něco zcela v pořádku. Nový statutární orgán může požadovat prošetření stavu účetnictví, za něž přebírá odpovědnost, a to bez ohledu na to, zda má konkrétní podezření nebo chce prověřit obecnou situaci subjektu.

V případě kriminální policie začíná práce vyšetřovatele ve chvíli zahájení trestního stíhání, kdy už policie nashromáždila důkazy, z nichž obvykle na 50 % vyplývá, že

ke skutku došlo. Nicméně může, a často tak opravdu je postupováno, kdy se vyšetřovatel účastní již počátků odhalování, v tzv. fázi prověřování, a pokračuje dále vyšetřováním, které ukončuje předložením nashromážděných důkazů státnímu zástupci s návrhem na podání obžaloby. Přičemž pojem trestní řízení zahrnuje celý proces od odhalení protiprávního jednání až po rozhodnutí o vině a uložení trestu.

Konkrétní subjekty, z jejichž iniciativy vychází podnět k prověřování podezření, se v případě jednotlivých skupin respondentů značně liší. O zadavatelích na forenzní šetření však neexistují statistiky, následující grafické znázornění tedy představuje pouze odhad jejich zastoupení, který odvodili dotazovaní respondenti ze svého portfolia klientů.

Obr. č. 19: Zadavatelé požadavku na vyšetřování ze strany kriminální policie



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

V případě vyšetřovatelů kriminální policie, bývá častým podnětem k prověřování ekonomických trestných činů oznámení finančních úřadů, především pokud jde o daňové podvody. Finanční úřady již nepodávají oznámení přímo, ale cestou specializovaného odboru Generálního finančního ředitelství, který má širší možnosti pátrání, zejména pokud jde o podvody v řetězcích společností u nás i částečně v zahraničí. Oznámení Finančně analytického úřadu Ministerstva financí bývá častým

v případě trestného činu praní špinavých peněz. Finanční úřady, celní úřady a policie již dlouhodobě a efektivně spolupracují v rámci tzv. daňové kobry, která spočívá v rychlé výměně informací mezi těmito složkami a stanovení rychlého a efektivního řešení.

Dalším významným zjištěním o probíhajícím trestném činu je vyhledáním policií nebo informacemi získanými v rámci mezinárodní policejní spolupráce. Bývá časté, že z probíhajícího vyšetřování „vypadne“ další případ. Zbytek zakázek pak tvoří oznámení ze strany veřejnosti.

Dotazovaní vyšetřovatelé naopak nemají zkušenost s tím, že by se na policii obrátilo vedení společnosti s tím, že má podezření na protiprávní jednání svého zaměstnance, což naopak bývá časté u forenzních auditorů.

Otázka č. 2: Jak vnímáte pojem podvod u podnikatelských subjektů z pohledu vaší profese?

Vymezení pojmu podvod z pohledu jednotlivých dotazovaných profesí je nezbytné vzhledem k možnosti porovnání s pohledem na podvod z hlediska auditu.

V případě forenzních vyšetřovatelů je chápání podvodu podobné pohledu finančních auditorů dotazovaných v předchozí části. Zásadní je přítomnost úmyslu, naopak tzv. významná nesprávnost není podstatná. Na druhou stranu lze na základě praxe uvést, že ke vzniku podezření na páchání podvodu dochází většinou až ve chvíli, kdy je podvod natolik velký, aby si ho někdo povšiml, a je tedy významný.

Z pohledu vyšetřovatelů kriminální policie je chápání pojmu podvod mírně odlišné od toho, jak jej chápe veřejnost, u které převládá názor, že podvod je téměř každá skrytá nepravda. Podvodem v trestním řízení je jednání, kterým někdo sebe nebo jiného obohatí tím, že jej **uvede v omyl nebo tohoto omylu využije**. Uvedení v omyl pak zahrnuje různá jednání, nejčastěji účelové zničení účetnictví (zloděj, povodeň), nevedení účetnictví, zahrnutí fiktivních dokladů do účetnictví, nezahrnutí dokladů do účetnictví, vedení dvojího účetnictví, neopodstatněné zahrnutí subjektu do obchodního řetězce s cílem vylákat daňovou výhodu, účtování stejného zboží jako jiného nebo dalšího (realizace nákupu a prodeje mezi firmami s jedním a tím samým zbožím stále dokola), účtování zboží na skladu, přestože tam nikdy nebylo, neodůvodněné navýšení ceny v řetězci obchodních společností u jedné s cílem

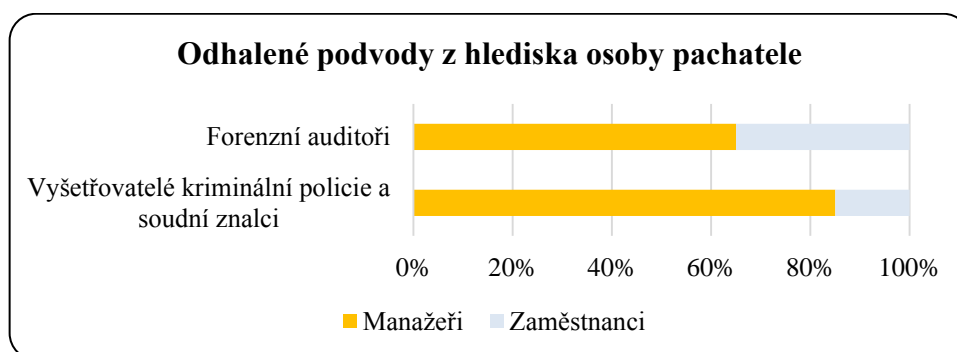
nezaplatit daň a u druhé (následné) s cílem nárokovat nadměrný odpočet, cílené odepisování nákladů na stavbu tak, jako by to byla oprava (místo v průběhu let je odepsáno okamžitě), obchodování s druhem zboží mezi spřátelenými společnostmi, které je vymyšlené a vyrobené tak, aby náklady na jeho výrobu byly co nejmenší a případné navýšení ceny tak nebylo nápadné (příkladem mohou být primitivní programy vypálené na CD média, přístupové karty představující pouze vizitku s vytištěnými přístupovými kódy k aplikaci na internetu) nebo obchodování stejné jako v předcházejícím bodu, ale s komoditou, jejíž množství je špatně měřitelné nebo je nehmatatelná (obchody s elektrickou energií, cloudovými úložišti nebo emisními povolenkami).

Otázka č. 3: S jakými druhy podvodů/trestných činů jste se během své praxe setkali?

Vzhledem k tomu, že požadavek na forenzní vyšetřování vzniká až ve chvíli podezření na existenci podvodu, nemělo smysl pokládat respondentům otázku, zda se při výkonu své profese setkali s odhalením podvodu.

Podobně jako tomu bylo u respondentů z oblasti finančního auditu, lze i u odborníků z oblasti forenzního účetnictví nahlížet na podvod z několika hledisek. Z pohledu pachatele lze podvod dělit na manažerský a zaměstnanecký.

Obr. č. 20: Zastoupení odhalených podvodů z hlediska osoby pachatele



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

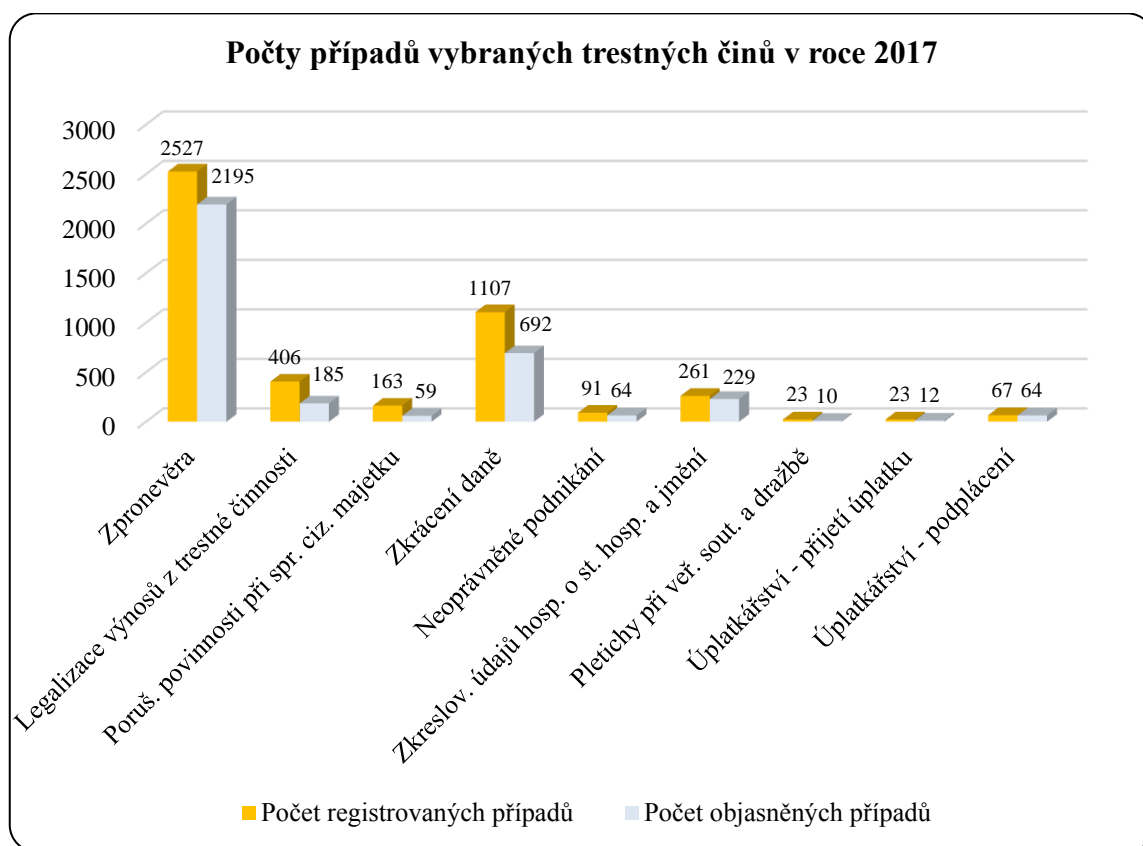
Forenzní auditoři uváděli menší poměr manažerských a zaměstnaneckých podvodů vůči vyšetřovatelům kriminální policie, 65:85. Navíc poznamenali, že případů podvodů páchaných řadovými zaměstnanci je jistě více, než se k nim dostane v rámci požadavku na vyšetření, protože na většinu podvodů přijde společnost sama. Pokud forenzní auditor takový druh podvodu skutečně vyšetřuje, jde zpravidla o situace, kdy je téměř jisté, že podvod byl spáchán, nicméně je potřeba zjistit, jak k podvodu došlo, najít důkazy a prokázat jej.

Pokud jde o konkrétní druhy podvodů, se kterými se forenzní auditoři setkávají, nejčastěji jde o neoprávněný postup při hospodaření s majetkem, o zkreslování účetnictví a podvodné sestavování reportingu, přičemž výsledkem je vždy odliv finančních prostředků ze společnosti. Motivací pro tento druh podvodu bývá například odměňování managementu na základě dosaženého výsledku hospodaření. Pachatelem je buď jeden člověk, nebo užší skupina lidí z vedení společnosti. Nicméně může jít také o podvodné transakce v rámci skupiny firem. Dalším druhem podvodu je fyzická zpronevěra, kdy je pachatelem řadový zaměstnanec. Jde především o zpronevěru finančních prostředků ze strany účetní, nebo také krádež skladových zásob, kdy jsou pachatelem buď skladníci, vedoucí skladů, popřípadě menší skupiny zaměstnanců skladu, kteří jsou mezi sebou domluveni.

V případě vyšetřovatelů kriminální policie z Národní centrály proti organizovanému zločinu se příslušnost k vyšetřování skutků posuzuje mimo jiné podle výše vzniklé škody, která by se měla pohybovat v řádech stovek milionů korun. Už to naznačuje, že skutky s takovou škodou budou páchat téměř a pouze jednatelé a představenstvo společnosti. Pokud jsou do podvodu zapojeni zaměstnanci, pak zpravidla jednají na pokyn jednatele. Respondenti uváděli až 85 % podvodů páchaných ze strany vedení.

Mezi časté trestné činy podle trestního zákoníku v návaznosti na popisovanou problematiku podvodů u ekonomických subjektů patří zpronevěra dle § 206, legalizace výnosů z trestné činnosti dle § 216 a § 2017, porušení povinnosti při správě cizího majetku dle § 220 a § 221, zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 240, neoprávněné podnikání dle § 251, zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění dle § 254, pletichy při veřejné dražbě a veřejné soutěži dle § 257 - § 259, přijetí úplatku dle § 331 a podplacení dle § 332. Statistická klasifikace jmenovaných trestných činů včetně celkové škody je uvedena v příloze E.

Obr. č. 21: Počty případů vybraných trestných činů za rok 2017



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle Statistické přehledy kriminality za rok 2017, policie.cz)

Dotazovaní respondenti uvedli, že hlavní náplní jejich práce vyšetřovatele jsou podvody daňové, zejména podvody s daní z přidané hodnoty (dále jen DPH), v menší míře podvody se spotřební daní a zřídka s daní z příjmů.

Otázka č. 4: Které oblasti účetnictví považujete za náchylnější k možné manipulaci ze strany účetní jednotky a proč?

Stejná otázka byla položena také finančním auditorům, nicméně od respondentů z oblasti forenzního účetnictví bylo očekáváno, že uvedou více podrobností, neboť účetnictví je pro ně důkazním materiálem, který zkoumají do hloubky.

Zajištěné účetnictví společnosti je ceněným důkazem, neboť odráží stav, o kterém si pachatelé myslí, že je správný a zákonný. Když je pak prokázáno jejich skutečné

jednání, které neodráží účetní podoba, je toto falešné účetnictví pro ně přítěžujícím důkazem, neboť svou činnost vědomě a záměrně zakrývali falešnou podobou účetnictví, aby se vyhnuli například řádnému odvedení daně.

Tab. č. 4: Položky účetnictví náchylné k podvodu z pohledu forenzních auditorů

Riziková oblast	Možné riziko
Zásoby vlastní výroby	Riziko manipulace s výší vlastních nákladů
Pohledávky	Riziko manipulace s přehledy a sestavami, fiktivní položky
Závazky	Riziko manipulace s přehledy a sestavami, fiktivní položky
Rezervy	Riziko nevytvoření rezervy, vytvoření vyšší nebo nižší rezervy
Dohadné položky	Riziko vytvoření dohadu na jinou částku nebo neexistující plnění
Výnosy	Riziko nezahrnování vydaných faktur
Náklady	Riziko zahrnování fiktivních faktur

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Pokud jde o oblasti účetnictví, které jsou nejvíce náchylné k podvodu, jmenovali dotazovaní forenzní auditoři na prvním místě **zásoby**, konkrétně **zásoby vlastní výroby**. Oblast zásob je z jejich zkušeností u podvodníků poměrně velmi oblíbená, protože při kalkulaci vlastní výroby lze do těchto zásob schovat v podstatě cokoliv. U **pohledávek** a **závazků** jsou zcela jasným příkladem podvodu fiktivní sestavy a přehledy položek, které mají dokládat samotné účetnictví. Jsou-li fingované, není pochyb o přítomnosti úmyslu, a tedy o podvodu.

Běžnými rizikovými oblastmi jsou **rezervy** a **dohady**, nicméně dle názoru některých respondentů došlo v průběhu času k jistému omezení. Například finanční prostředky odpovídající dané rezervě musí být povinně deponovány na vázaný bankovní účet, na základě čehož je možno případný podvod odhalit snáz nebo dříve.

Cílem manipulace ve všech zmíněných oblastech je vždy úprava výsledku hospodaření, což má za následek nesprávnost údajů uvedených jak ve výkazu zisku a ztráty, tak v rozvaze. Konečným důsledkem je ovšem vyvedení finančních prostředků ze společnosti, například i neoprávněnými odměnami managementu. Jedná se zároveň o zkreslování účetnictví a dále o zpronevěru, nebo o daňové podvody.

Pokud jde o detailní zkoumání účetnictví, vyšetřovatelé kriminální policie se většinou obražejí na **znalce z oboru ekonomiky**, který je pro danou oblast odborníkem. Mimo výše jmenované oblasti byli respondenti ochotni sdělit další konkrétní prvky, kterých si při vyšetřování všímají.

Tab. č. 5: Položky účetnictví náchylné k podvodu z pohledu vyšetřovatelů

Riziková oblast	Možné riziko
Obrat	Zjevné navýšení nebo snížení v porovnání s jinými roky
Zboží	Riziko přiznaného objemu zboží a doby, po kterou je na skladě
Pohledávky	Riziko identifikace popisu plnění, popřípadě zcela fiktivní plnění, dále doba splatnosti uvedená na fakturách
Závazky	Riziko identifikace popisu plnění, popřípadě zcela fiktivní plnění, dále doba splatnosti uvedená na fakturách
Nadlimitní platby	Riziko předávek peněz v hotovosti
Výnosy	Riziko nezahrnování vydaných faktur
Náklady	Riziko zahrnování fiktivních faktur

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Z výpovědí respondentů vyplývá, že vyšetřovatelé ve spolupráci se soudními znalci zkoumají účetnictví detailněji. V rámci oblasti **pohledávek či závazků** je jejich pohledu rizikový například **popis plnění** na faktuře, kde se za údaj „plnění dle smlouvy XY“, nebo „zakázka č. XY“ dá schovat cokoliv.

Kromě rizikových oblastí uvedených v tabulce č. 5 věnují vyšetřovatelé pozornost také dalším prvkům činnosti podnikatelských subjektů. Často prověřují **obchodní partnery** a **přepravní společnosti** nebo **objemy zakázek**. Podstatným a nejvíce ceněným důkazem pro usvědčení z finanční kriminality je, že **činnost neměla ekonomické opodstatnění**. Pokud je mezi společnostmi A a společností C obchodní vztah, nabízí se otázka, jaký má ekonomický smysl, aby do řetězce vstupovala další společnost, navíc pokud je řízena stejnou osobou. V takovém případě vzniká podezření z úmyslu vylákat nadměrný odpočet od finančního úřadu.

Dotazovaní respondenti dále upozorňovali na skutečnost, jež umožňuje páchaní podvodů, a to fakt, že **účetnictví nijak neodráží maximální možné dodávky určitého druhu zboží**, podnikatelský subjekt totiž žádné takové údaje uvádět nemusí. Příkladem může být společnost, která v jednom roce vyvezla do zahraničí od českého výrobce skla tolik výrobků, které nebyl schopen vyrobit za deset let. Pachatelé totiž zahrnovali do účetnictví fiktivní faktury. Řetězec českých společností dovážel a vyvážel drahé kovy a jejich slitiny v takovém množství, že český obchod se zlatem tvořil z celosvětového obchodu se zlatem 6 %. Pachatelé tak prodávali to samé zlato opakovaně a vylákali nadměrné odpočty.

Otázka č. 5: Které konkrétní postupy využívá forenzní účetnictví pro odhalení možného podvodu?

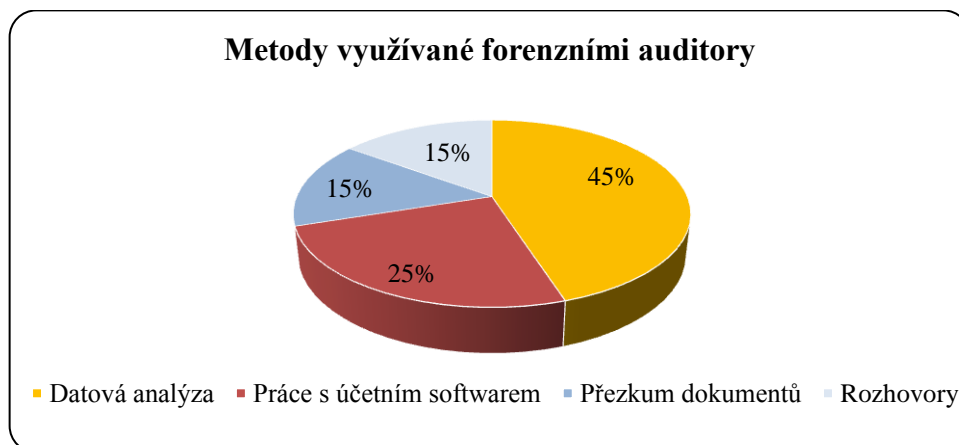
Předpokladem této otázky bylo, že forenzní auditoři a vyšetřovatelé kriminální policie mají větší pravomoci, jde-li o metody, které jsou v rámci šetření oprávněni využívat.

Představa neodborné veřejnosti o forenzním auditu je taková, že vyšetřování probíhá tajně a zaměstnanci o něm vůbec neví. Nicméně v praxi je většinou potřeba pracovníkům oznámit, že se ve společnosti bude něco dít, neboť jejich spolupráce je pro šetření důležitá. Vzhledem k tomu, že nelze dopředu s jistotou říci, kdo všechno je do páchaného podvodu zapojen, může být **forenzní audit kamuflován**, například jako klasický finanční audit, kontrola ze strany potenciálního zájemce o koupi společnosti, poradenská akce či jako cokoliv jiného.

Někteří z dotazovaných forenzních auditorů však měli opačnou zkušenost. Forenzní šetření, na kterých se podíleli, probíhala opravdu **tajně**, často byl jejich tým umístěn v jiném patře, bez dosahu k zaměstnancům, a to i s ohledem na bezpečnost auditorů.

Samotné šetření využívá několik druhů metod, závislých vždy na konkrétním typu podvodu nebo předpokládaném způsobu jeho spáchání. Auditoři účetní závěrky dotazovaní v předchozí části, kteří měli také zkušenost s forenzním auditem, uvedli, že v obou případech používali podobné metody, nicméně v případě forenzního šetření probíhá zkoumání do větší hloubky, přičemž nelze postupovat podle konkrétního návodu, vše je individuální a často souvisí i s psychologií a logickým uvažováním auditora.

Obr. č. 22: Metody forenzního šetření využívané forezními auditory



Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Pokud jde o konkrétní používané metody, jako nejdůležitější uváděli respondenti **datovou analýzu**. Čím dál častěji jsou mezi forezními auditory programátoři a IT specialisté, kteří řeší analýzy velkých dat, pomocí nichž lze vyhledávat podezřelé transakce. Může jít například o doklady se stejným variabilním symbolem, částkou, datem uskutečnění, splatností nebo číslem účtu, nebo také transakce provedené o víkendu. Společnosti velké čtyřky mají k dispozici většinou vlastní software, nicméně lze využívat i standardní aplikace, které se opírají o základní data z účetních deníků. Forezní auditoři také často využívají nadstavby založené na Excelu.

Data lze získat třím způsobem. Požadované sestavy může dodat konkrétní zaměstnanec. Zde existuje riziko, že on sám je do podvodu zapojen a data zmanipuluje. Což je zároveň účinný způsob, kterým se může ukázat, kde a u koho je problém. Druhou možností je **přístup do účetního softwaru společnosti**. Ten předpokládá orientaci forezních auditorů v standardních programech jako je SAP nebo Microsoft Dynamics NAV (dříve Navision), i menších, jakými jsou HELIOS, Money S3 nebo POHODA. Posledním způsobem je spolupráce s IT administrátorem společnosti, který má povolení všechna data poskytnout.

Forezní auditoři věnují větší pozornost také **oficiálním dokumentům ve fyzické podobě**. Jde-li například o uzavřené smlouvy, zkoumá se jejich opodstatněnost a výhodnost pro obě strany.

Poslední jmenovanou metodou je vedení **rozhovorů se zaměstnanci**, a to ať již formálních nebo neformálních. Forenzní auditor tedy musí mít znalost lidské povahy, musí si všímat detailů při výpovědích i samotného chování dotazovaných. Na základě těchto metod jsou pak všechna data doplněna a získané informace propojeny.

V případě vyšetřovatelů kriminální policie je postup celého procesu poněkud odlišný. Postupy a metody jsou voleny dle toho, jaké počáteční informace má vyšetřovatel k dispozici. **Pokud je podvod oznámen, ale vyšetřovatel jej nenašel sám**, vychází z nejsilnějšího tvrzení a hledá, jakým způsobem by jej ověřil. U finanční kriminality jsou tomu nápomocny finanční úřady a obecně finanční instituce, se kterými musel prověřovaný subjekt přijít do styku. Vyšetřovatel se také snaží najít obchodní partnery a zmapovat vztahy zúčastněných podnikatelských subjektů a osob. Silným postupem je zmapování majetků podezřelých a jejich převodů na jiné osoby.

Odlišný je způsob odhalování podvodů, které **nejsou oznámeny, ale vyšetřovatel je hledá sám**. V takovém případě si stanovuje oblasti, kde by podvod sám očekával a poté tzv. „proniká do prostředí“, což zahrnuje různé způsoby zjišťování informací o fungování společností a činnostech lidí. Když je odhad potvrzen a nalezeny byť jen náznaky trestné činnosti, zahajuje vyšetřovatel prověřování. Při tom může využít postupy uvedené v zákonu o policii a v trestním řádu, jako jsou například pátrací prostředky nebo operativně pátrací prostředky.

Po zahájení vyšetřování na základě sdělení obvinění jsou důkazy opatřovány otevřeně. Mezi **časté činnosti v této fázi** patří výsledky obviněných, výsledky svědků, odebrání vzorků DNA, hlasu a písma, nebo odborná vyjádření, která vyšetřovatel zadá a odpovědi vyhodnocuje (příkladem může být ČNB, která uvede, zda je daný subjekt z její strany regulován). Dále může být využito **opatření o přibrání znalce**. Probíhá také zpracování zajištěných věcí z prohlídek a výzev k vydání věcí. Je prováděna součinnost s dalšími složkami policie, celní správy, Finančně analytickou jednotkou Ministerstva financí a dalšími úřady a součinnost s policií a organizacemi v zahraničí. Na závěr je zpracováno vyhodnocení, ve kterých jsou nashromážděné důkazy popsány a propojeny.

Obecně platí, že čím závažnější protiprávní jednání je, tím významnější zásah do práv zúčastněných osob lze postupy podle trestního řádu provést. Zásadní pro získávání důkazů je, že tyto postupy jsou v případě jejich maření spojeny s uložením sankce.

Konkrétní používané metody lze v práci uvést pouze do té míry, aby nebylo odkryto know-how Policie ČR. Za zmínku stojí možnosti **prolomení zabezpečení současných elektronických zařízení**. Fakta jsou nahrazena otázkami: Lze prolomit čtyřmístné heslo na zajištěném tabletu a za jak dlouho? Jak je možno dostat se k datům na harddisku vyjmutého z počítače, když byl zašifrován údaji ze základní desky? V jakém případě je prolomeno šifrování paměťového média programem True Crypt? Dokáže vyšetřovatel při prohlídce jiných prostor stáhnout účetnictví, když je vedeno někde na cloudu? Jaké jsou metody prolomení hesel, co je k nim potřeba a při jaké délce hesla mají ještě smysl?

Podobně jako forenzní účetní, používají i vyšetřovatelé různé druhy softwarů, které jim usnadňují práci. Příkladem efektivního **strojového vyhledání faktur v listinné podobě účetnictví** je ze strany policie jejich naskenování do elektronické podoby. Znalcem vytvořený program pak vyhledává zájmové faktury podle procentuálního zastoupení černé barvy na bílém papíru s téměř stoprocentní úspěšností.

Role vyšetřovatele kriminální policie je jasně stanovená předpisy, podle kterých musí postupovat. To, co nikde není popsáno, je invence vyšetřovatele, který dokáže možné postupy vhodně zkombinovat pro konkrétní případ, dovede si představit, jak asi jednal pachatel, co všechno musel udělat, aby se mu to povedlo, to znamená, kde všude musel zanechat stopy. Vyšetřovatel musí mít přehled, jaké všechny postupy jsou již možné a stále sledovat vyvíjející se trendy, neboť inteligentní a bohatí pachatelé, typičtí pro finanční kriminalitu, budou vždy o krok napřed před policií. Je nutné sledovat nové formy trestné činnosti v jiných státech a taktéž sledovat změny v legislativě, a to i změny plánované. Je nezbytné přispívat svými zjištěními o páchané trestné činnosti do mezinárodních policejních projektů zabývajících se shromažďováním takových poznatků a jejich distribucí ostatním státům.

Otázka č. 6: Jaká je Vaše další reakce v případě odhalení podvodu?

Cílem této otázky bylo zjistit, do jaké míry vede další postup k prokázání existence podvodu, případně k podání trestního oznámení.

Výstupem šetření ze strany forenzního auditora je zpráva, jež obsahuje výsledek jeho práce a která se předává zadavateli zakázky. Zpráva obsahuje zjištění o tom, co se dalo

prokázat, případně o tom, co se nedalo dokázat. Pokud je to možné, obsahuje také vyčíslení škody, případně doporučení následujícího postupu.

Forenzní šetření zahrnuje také osobní projednání výsledků se zadavatelem, který činí další kroky. Je na něm, aby rozhodl, zda podá trestní oznámení, či zda bude celou věc řešit na úrovni pracovně-právních vztahů. Z výpovědí jak forenzních auditorů, tak také soudních znalců, vyplývá, že poškozené společnosti častěji přistupují k řešení mimosoudní cestou, a to ať již kvůli vlastní pověsti, tak také s přihlédnutím k možným nákladům trestního řízení. Nicméně motivací pro takové řešení může být také vědomí skutečností, které pachatel o daném podnikatelském subjekt ví a kterými by se případně mohl bránit.

Úloha forenzních auditorů končí ve chvíli předání zprávy zadavateli, pro soudní účely však nemá zásadní význam. V případě podání trestního oznámení proto podnikatelský subjekt spolupracuje jak se soudními znalci, tak také s právníky. Výpočet škody je pak předmětem znaleckého posudku, který je využit při soudním jednání.

Role vyšetřovatele kriminální policie je stanovena předpisy. Cílem vyšetřování je zákonným způsobem nashromáždit dostatek důkazů k usvědčení pachatele v řízení před soudem a zajistit veškeré majetkové a finanční hodnoty opatřené trestnou činností. Pro potřeby policie je pak cílem seznámit ostatní kolegy se způsobem páčání podvodu, pokud je nový a pokud je skutek ještě v počáteční fázi, co nejvíce zabránit dalším škodám. Při samotném vyšetřování je nutné přihlížet k ekonomickému hledisku, aby náklady na vyšetřování nebyly zbytečně vysoké, dále dbát cti a vážnosti zúčastněných osob a v komunikaci reprezentovat Policii ČR a zvyšovat tak její prestiž.

Rozhodnutí o vině a trestu a propadnutí majetku soudem je pak samo o sobě preventivně působícím opatřením na veřejnost, aby se již takovýto čin neopakoval.

4.6 Aplikace metod forenzního účetnictví na konkrétních účetních případech

V rámci rozhovorů s odborníky z oblasti forenzního účetnictví byly získány informace o konkrétních případech odhalených podvodů, se kterými se během své praxe setkali. Pro následující rozbor byly vybrány případy, jež jsou signifikantní pro české prostředí,

což dokazuje skutečnost, že podobná podvodná schémata byla zmiňována více respondenty.

Podobně jako tomu bylo v části věnované aplikaci metod auditu na účetní případy, není možné ani u těchto rozebíraných podvodů zmiňovat detaily a jmenovat konkrétní osoby a společnosti, které byly s danými podvody spjaty.

Mezi analyzované případy je zařazen jak podvod odhalený v rámci forenzního auditu, tak trestný čin objasněný na základě vyšetřování kriminální policie, přičemž na oba případy jsou aplikovány konkrétní použité metody. Na základě tohoto rozboru bude v závěru práce možno formulovat doporučení pro zvýšení efektivity postupů používaných v rámci forenzního účetnictví.

4.6.1 Podvod zpronevěry skladových zásob odhalený forenzní auditem

První popisovaný případ podvodu je spáchán ve společnosti pojmenované pro účely diplomové práce jako GHI, a.s. Jde o českou společnost zaměřující se na produkci vlastních výrobků. S touto výrobou souvisí velké objemy skladových zásob, tedy potřebného materiálu, ale i nedokončené výroby.

Tab. č. 6: Základní údaje analyzovaného příkladu zpronevěry skladových zásob

Analyzované oblasti	Vymezení oblasti
Zadavatel šetření	Poškozený podnikatelský subjekt
Vznik podezření z podvodu	Analýza reportů z oddělení skladu
Pachatel	Zaměstnanci oddělení skladu
Podvodné jednání	Zpronevěra skladových zásob
Příležitost pro vznik podvodu	Vedení systému pro řízení skladů a účetního systému zvláště a offline
Metody použité při odhalení	Datová analýza, práce se softwarem subjektu, přezkum dokumentů, forenzní rozhovory
Odhalený způsob spáchání	Fyzická krádež a následné maskování podvodu pomocí manipulace odevzdávaných reportů
Důsledek pro pachatele	Odhalení a řešení na úrovni pracovně-právních vztahů
Důsledek pro podnikatelský subjekt	Finanční škoda, po celou dobu páčání podvodů zkreslené účetnictví, nutná oprava všech zdanitelných období zpětně

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

a) Zadavatel šetření a vznik podezření z podvodu

Společnost poskytující forenzní služby byla oslovena přímo vedením poškozeného podnikatelského subjektu GHI, a.s. Podezření z existence možného podvodu nabyl pracovník provádějící analýzy odevzdávaných skladových reportů, který nato kontaktoval příslušného nadřízeného a informoval ho o svých zjištěních.

b) Pachatel

Do popisovaného podvodu bylo zapojeno několik osob z oddělení skladu, a což je velmi podstatné, také vedoucí pracovník skladu. Prospěch z páchaného podvodu tedy plyne všem pachatelům, kteří jsou mezi sebou domluveni na veškerých postupech včetně souvisejícího krytí stop podvodu.

c) Podvodné jednání

Předmětem podvodu je krádež skladových zásob a následné falšování reportů ze skladů, které jsou předávány účetnímu oddělení. Vzhledem k tomu, že se reporty odevzdávají pravidelně, fiktivní vyskladňované zásoby neustále nabývají na objemu a pomyslná bublina se tak vždy o něco nafoukne. Zásadní pro vznik podezření je moment, kdy analytik zjistí, že spotřeba materiálu je podstatně vyšší, než by měla být vzhledem k reálné produkci výrobků ve společnosti.

Vinou této manipulace je zároveň zkresleno samotné účetnictví společnosti, především pokud jde o oblast nákladů. Tyto náklady jsou uměle navyšovány důsledkem vyskladňování ukradených zásob, které ovšem reálně nevstupují do výroby. Výsledně tak dochází ke zkreslení výsledku hospodaření a k ohrožení řádného vyměření a odvedení daně.

d) Příležitost pro vznik podvodu

Některé společnosti mají samostatný systém pro řízení skladů, který ovšem není vždy online propojený s účetní agendou. Přenosy pohybů v rámci skladů tedy neprobíhají okamžitě, ale například jednou denně nebo dokonce pouze jednou měsíčně (spíše u firem s menšími objemy zásob). Tato skutečnost sama o sobě dává prostor pro zneužití, v očích pachatele totiž jde o příležitost, jak je možné podvod spáchat. Pokud jsou pachatelé „šikovní“ a především společně domluveni, nemusí být odvoz

materiálu ze skladu, tedy fyzická krádež, ničím složitým, neboť je zabezpečena ze strany všech zúčastněných osob.

Přenosy reportů, které probíhají offline, navíc poskytují pachatelům dostatek času upravit veškeré údaje dle své potřeby. Ve chvíli, kdy se tyto reporty sestavují, jsou soupisky upraveny tak, aby odpovídaly reálnému stavu zásob na skladě. V případě fyzické inventury bude stav zásob souhlasit se stavem v účetnictví, aniž by vyskladněný materiál byl použit pro výrobu v rámci produkce společnosti. Výdejky ze skladu jsou navíc opatřeny všemi náležitostmi a jsou tedy na první pohled také v pořádku.

e) Metody použité při odhalení

Pokud jde o běžné metody klasického finančního auditu, nemusí být a často také není, takto provedený podvod odhalen vzhledem ke skutečnosti, že podklady jsou zmanipulovány tak, aby odpovídaly požadovanému stavu. Tým provádějící forenzní šetření však dopředu ví, jaká oblast bude předmětem zkoumání a má také indicie o tom, kdo může být případným pachatelem.

Volí proto takovou kombinaci metod, aby dokázal podvod odhalit. U popisovaného příkladu byla nejprve využita **analýza dat** získaných **propojením jednotlivých softwarů**, které společnost používá. Ve chvíli, kdy bylo odhaleno, že původní reporty ve skladovém systému neodpovídají výdejkám zaúčtovaným v účetním programu, přistoupil tým forenzních auditorů k **fyzickému přezkoumání dokumentů**, které sloužily jako podklady k manipulaci předávaných reportů. V poslední fázi šetření byly s podezřelými zaměstnanci vedeny **formální rozhovory**, v rámci kterých jim byly předloženy důkazní materiály a byl jim nastíněn možný způsob, jakým byl podvod proveden. Odhalené stopy nebyli pachatelé schopni rozporovat.

f) Důsledek pro pachatele

Výsledkem forenzního šetření bylo odhalení skupiny pachatelů a prokázání úmyslného podvodného jednání. Zpráva o výsledku forenzního auditu byla předána vedení společnosti, které s pachateli rozvázalo pracovní poměr. Jak již bylo uvedeno, většina takovýchto případů je vyřešena na úrovni pracovně-právních vztahů. Pokud by páchaný podvod vyšel najevo díky zahájenému trestnímu řízení, poškozené společnosti by se mohly vystavit ztrátě reputace a pověsti. Navíc trestní řízení s sebou nese značné náklady, přičemž návratnost způsobené finanční škody není vždy zaručena.

g) Důsledek pro podnikatelský subjekt

Předmětem provedeného forenzního auditu nebylo jen aktuální účetní období, ve kterém vzniklo podezření, ale i minulá období, kam až páchání zpronevěry sahalo. Na základě tohoto šetření bylo zjištěno, že k danému podvodu docházelo systematicky po dobu čtyř let. Účelem forenzního auditu je předat zadavateli informaci o prokázaných, případně neprokázaných skutečnostech. Další kroky související s nápravou zkreslených zdanitelných období jsou zcela v kompetenci podnikatelského subjektu.

4.6.2 Podvod vylákání nadměrných odpočtů DPH od správce daně vyšetřovaný v rámci činnosti kriminální policie ve spolupráci se soudním znalcem

Druhý případ vychází z výpovědí vyšetřovatelů kriminální policie, kteří označili tento druh podvodného schématu za velice častý. Jde o podvod, do kterého je zapojeno více společností obchodujících mezi sebou s úmyslem vylákat od správce daně nadměrné odpočty na DPH, přičemž daň ve stejné výši není druhou stranou nikdy zaplacená. Subjekty zapojené do podvodu jsou pro účely práce označené jako A, B, C a D.

Tab. č. 7: Základní údaje analyzovaného příkladu podvodu vylákání odpočtů DPH

Analyzované oblasti	Vymezení oblasti
Zadavatel šetření	Finanční úřad
Vznik podezření z podvodu	Neodvedení příslušného DPH jednou ze společností
Pachatel	Jednatelé společností zapojených do podvodu
Podvodné jednání	Ekonomická činnost uskutečňovaná pouze za účelem vylákávání nadměrných odpočtů DPH
Příležitost pro vznik podvodu	Využití kontroly ze strany správce daně, jež potvrdila existenci zboží, které bylo předmětem prodeje
Metody použité při odhalení	Přezkum zajištěných účetních dokladů, odposlechy, sledování, personální propojení a další metody
Odhalený způsob spáchání	Faktury za prodej zboží s roční lhůtou splatnosti, uhrazeny pouze účetně, propojení vedoucích osob
Důsledek pro pachatele	Obžalování pachatelé nebyli odsouzeni
Důsledek pro podnikatelský subjekt	Získání finančních prostředků ve výši nadměrných odpočtů DPH

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

a) Zadavatel šetření a vznik podezření z podvodu

Trestní oznámení, jež vedlo k zahájení trestního řízení a vyšetřování ze strany Policie ČR, podal Finanční úřad. Ten pojal podezření na pokus podvodu zkrácení daně v okamžiku, kdy byly vyplaceny nadměrné odpočty na DPH společnosti C, nicméně společnost B daň ve stejné výši neodvedla, neboť tvrdila, že jí dané zboží společnost C neuhradila.

b) Pachatel

Do podvodného schématu byly zapojeny čtyři společnosti obchodující mezi sebou se zbožím, přičemž jednatele těchto subjektů, kteří byli zároveň přátelé v soukromém životě, byli předem domluveni na spáchání podvodu a o celém pohybu zboží věděli.

c) Podvodné jednání

Společnost A vyrobila tisíce CD s programem na úrovni freeware či shareware s výrobními náklady cca 2 mil. Kč. Tato CD uložila do pronajatého skladu a pak prodala společnosti B za mírně navýšenou cenu, přičemž zboží zůstávalo stále v stejném skladu. Následně bylo zboží prodáno společnosti C za uměle navýšenou cenu cca 70 mil. Kč. Posledním krokem byl prodej zboží společnosti D, která sídlí v Iráku, za taktéž 70 mil. Kč. Zboží bylo lodní dopravou odvezeno do iráckého přístavu, odkud však nebylo dopraveno do cílového města, ale zůstávalo v kontejnerech. Tato informace však byla pouze operativní a neměla důkazní hodnotu. Peníze ve skutečnosti nebyly vůbec hrazeny, ale dané subjekty si je účetně předávaly v hotovosti v podlimitních platbách (pod 15 tis. EUR) podle zákona proti legalizaci. Společnosti C na konci měsíčního zdaňovacího období nárokovala nadměrný odpočet přes 10 mil. Kč, který jí byl správcem daně vyplacen.

Zároveň však společnost B svou daňovou povinnost nesplnila a příslušné DPH neodvedla, neboť tvrdila, že nedisponuje finančními prostředky, protože jí společnost C neuhradila fakturu za prodané zboží.

Vzhledem k tomu, že jde o předem domluvené podvodné schéma, dodavatel zboží, společnost B, vůbec neodvádí DPH ani daň z příjmu a ani se o to nesnaží. Společnosti nijak ekonomicky nevydělávají, jediné finanční prostředky jim plynou z připsaného odpočtu DPH.

d) Příležitost pro vznik podvodu

Záměrem společnosti C bylo nakoupené zboží dále prodat společnosti D, která sídlí v Iráku. Před tím, než tak učinila, požádala správce daně o kontrolu prodávaného zboží, čímž chtěla předejít možným nejasnostem při jeho vývozu. Pachatelé k tomuto kroku přistoupili s úmyslem vyhnout se případnému zahájení postupu k odstranění pochybností (dříve vytýkácí řízení). Je však nutno podotknout, že Finanční úřad není povinen této žádosti vyhovět, a i v případě, kdy takovou kontrolu provede, je pro něj obtížné zkontrolovat, kolik zboží na skladě je a v jaké hodnotě.

V tomto případě však správce daně kontrolu provedl, zboží existovalo a jeho cena po navýšení nebyla nepřiměřená. Jedno CD s grafickým programem po navýšení stálo 600 Kč. Finančnímu úřadu nezbylo než nadměrný odpočet vyplatit.

e) Metody použité pro odhalení

Správce daně podal trestní oznámení Policii ČR, čímž prolomil mlčenlivost. Veškeré do té doby nashromážděné důkazní prostředky předal vyšetřovatelům. V rámci trestního řízení nebylo možno zajistit účetnictví společností B a C, ve kterých by znalec z oboru ekonomiky zkoumal jejich úplnost. Vycházelo se pouze z materiálů dodaných finančním úřadem, přičemž byly zjištěny následující nestandardní operace. Faktury za prodej zboží byly vystavovány až s roční lhůtou splatnosti. Platby dodavateli nikdy neproběhly reálně, pouze účetně, a to v podobě podlimitních plateb v hotovosti (kolem 415 tis. Kč denně), pokladní deník však nebyl doložen.

Zboží za cenu desítek milionů nebylo při převozu zajišťováno dokumentárními akreditivy bank, ani nebyl zajištěn doprovod konvoje, což je dle operativních zjištění nemožné, neboť daná území, přes které zboží cestovalo, jsou ve válečném stavu, z čehož plyne, že zboží bylo určeno k rozkradení. Jisté množství zboží navíc stále leží v lodním přístavu v Iráku.

Jak již bylo uvedeno, společnosti prosperují pouze z připsaného odpočtu DPH, který je ihned po připsání na účet vybrán jednatelem a předán třetí osobě. V rámci zkoumání propojení vedoucích osob bylo zjištěno, že jeden z odběratelů zboží v zahraničí je bratr jednatele společnosti C, dle operativních zdrojů nepodniká a nedisponuje finančními prostředky na zaplacení zboží. Navíc koneční příjemci na fakturách vydaných společnostmi B a C měli uvedeny shodné kontaktní údaje.

Konkrétní metody šetření záleží na invenci vyšetřovatele. Jde například o odposlechy, sledování, zkoumání typů fakt, personálního propojení osob ve vedení, předvolání svědků a jiné. Nicméně Policie ČR záměrně tyto postupy nezveřejňuje, neboť jejich obecná znalost znemožňuje následné použití.

f) Důsledek pro pachatele

Přesto, že danými postupy byl v rámci popisovaného případu podvod odhalen, a to včetně způsobů, které pachatelé využili, trestní stíhání nevedlo k pravomocnému odsouzení obžalovaných osob.

Základním motivem spáchání podvodu bylo samozřejmě obohacení. Zkušenější a inteligentnější pachatelé dokáží věnovat opravdu velké úsilí zosnování a přípravě trestného činu. Jsou schopni vymyslet celou strukturu „nastrčených“ společností a svou činnost dlouhodobě plánují. Mimo jiné vynakládají značné investice do zabezpečení se před policií a kontrolními orgány, neváhají zneužít mezery v zákonech a uplatit státní úředníky i policisty, advokáty nebo soudce.

g) Důsledek pro podnikatelský subjekt

Podnikatelskému subjektu, společnosti C, se podařilo uskutečnit svůj plán vylákat od správce daně finanční prostředky na nadměrných odpočtech. Tento případ je ukázkou zneužití českého práva, neboť finančnímu úřadu nezbylo než odpočty vyplácet, zboží totiž existovalo a jeho cena po navýšení nebyla nepřiměřená – jedno CD s grafickým programem po navýšení stálo cca 600 Kč.

5 Vyhodnocení vlivu auditu a forenzního účetnictví na odhalování podvodů

Cílem provedeného výzkumu bylo získat poznatky o použití auditu a forenzního účetnictví v praxi, a to pomocí rozhovorů s vybranými respondenty. Otázky pokládané v rámci těchto rozhovorů byly formulovány tak, aby bylo možno obě rozebírané oblasti navzájem srovnat, a to i přesto, že se mnohdy liší.

Tato kapitola představuje shrnutí nabytých vědomostí, jejich komparaci a následné vyhodnocení vlivu obou metod na odhalování podvodů.

Základní srovnání auditu a forenzního účetnictví obsahuje tabulka č. 8. Jednotlivé oblasti porovnání jsou vybrány s ohledem na údaje získané v rámci realizovaných rozhovorů, ovšem vycházejí také z teoretických poznatků nabytých v rámci zpracování literární rešerše.

Tab. č. 8: Srovnání auditu a forenzního účetnictví

Oblast srovnání	Audit	Forenzní účetnictví
Legislativní úprava	Zákon č. 93/2009, Sb., o auditorech	Není upraveno
Impuls pro použití metody	zákonná povinnost auditu	Vznik podezření na existenci podvodu
	povinnost uložená jiným subjektem než dle zákona	
	dobrovolný audit	
Zkoumané období	Aktuální zdaňovací období, k němuž se vztahuje prověřovaná účetní závěrka	Období, v němž vzniklo podezření včetně minulých období, která s podvodem souvisí
Cíl metody	Ověřit správnost účetní závěrky	Prokázat či vyvrátit podezření na existenci podvodu
Souvislost s podvodem	Riziko přítomnosti podvodu na základě profesního skepticismu	Zcela zaměřen na podvod
Oblast zkoumání	Položky účetnictví přesahující hladinu významnosti	Oblast, kde vzniklo podezření z podvodu
Hloubka prověřování	Spoléhá se na pravdivost údajů poskytnutých společnostmi	Nezávislé prověření požadované oblasti, i zpětně v časových obdobích

Charakteristika podvodu	Přítomnost úmyslu	Přítomnost úmyslu
	Významná nesprávnost v účetní závěrce	V pohledu trestního práva výše škody a naplnění znaků trestného činu
Druhy podvodu metodou odhalitelné	Ve většině případů pouze podvody páchané ze strany zaměstnance	Podvody páchané zaměstnancem, vedením, celou účetní jednotkou nebo i skupinou firem
Forma spolupráce se zadavatelem	Úzká, zcela otevřená	Úzká, ne zcela otevřená, skrytá za jiné druhy služeb, ve fázi trestního řízení již vymáhající
Proces provedení	Dán legislativní úpravou a mezinárodními auditorskými standardy	Individuální; v případě vyšetřování ze strany Policie ČR dán legislativní úpravou
Výsledky metody	Slouží podnikatelskému subjektu	Slouží podnikatelskému subjektu, v rámci trestního řízení Policii ČR a soudu
Profese využívající metodu	Auditor účetní závěrky	Forenzní účetní/auditor, vyšetřovatel kriminální policie, soudní znalec
Reakce na odhalený podvod	Výrok s modifikací nebo odmítnutí vydání výroku	Právní pojmenování podvodu, vyčíslení vzniklé škody, nashromáždění důkazů k usvědčení pachatele, popřípadě zahájení trestního řízení a rozhodnutí o vině a trestu

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Přesto, že přístup k problematice podvodů je z hlediska auditu a forenzního účetnictví v mnohém odlišný, obě metody dokáží za určitých podmínek vést k objevení podvodného jednání u podnikatelských subjektů a mají tedy jistý vliv na odhalování podvodů. Vyhodnotit tento vliv je možné z několika hledisek, která byla předmětem otázek pokládaných respondentům.

a) Podnět pro použití auditu a forenzního účetnictví

Cílem první pokládané otázky bylo získat informace o tom, kdo a za jakých okolností je uživatelem obou komparovaných metod.

Pokud jde o oblast auditu, bylo z výpovědí respondentů zjištěno, že požadavek na auditovanou účetní závěrku nevychází pouze ze strany subjektů, jimž tuto povinnost ukládá zákon, nýbrž že se mezi klienty vyskytují také společnosti, pro něž je využití auditu dobrovolnou záležitostí. V takovém případě je audit vnímán jako způsob, kterým lze zvýšit prestiž podniku v očích interních i externích uživatelů. Zároveň je možno konstatovat, že tyto subjekty pocítují audit rovněž jako formu ověření toho, zda je účetnictví vedeno řádně a nedochází k jeho zkreslování.

Audit tedy může být pro případné pachatele jistou hrozbou odhalení. Vědomí toho, že společnost je auditovaná, může vést na jednu stranu ke snížení objemu páchaných podvodů, ovšem na druhou stranu také k tomu, že stávající páchané podvody budou sofistikovanější, tedy lépe propracované. Do jisté míry tedy lze audit považovat za určitou **formu prevence**. Na interní uživatele má **nepřímý vliv díky skutečnosti, že je schopen morálně vychovávat**.

Zcela očividným rozdílem se vyznačuje oblast zadavatelů auditu a forenzního šetření. Zatímco požadavek na provedení auditu účetní závěrky vychází vždy od podnikatelského subjektu, žádost o forenzní vyšetřování přichází často z mnoha dalších stran, které byly uvedeny ve výpovědích respondentů.

Ve srovnání s auditem vzniká požadavek na forenzní šetření až ve chvíli, kdy existuje podezření z páchaného podvodu. Vzhledem k tomu, že forenzní vyšetřování v jakékoli podobě není za žádných okolností pro podnikatelské subjekty povinné, je pro pachatele hrozbou jen v případě, kdy je na jejich konání upozorněno vnějším pozorovatelem, nebo když se sami dopustí určité chyby. **Nepřímý vliv v podobě prevence nebo odrazení pachatele tedy v tomto případě nelze zaznamenat.**

b) Vymezení pojmu podvod z pohledu auditu a forenzního účetnictví

Metody odhalování podvodů u podnikatelských subjektů jsou hlavním předmětem celé diplomové práce, bylo tedy nejprve nezbytné pojem podvod vymezit z pohledu obou přístupů.

Auditoři vnímají podvod na základě dvou splněných podmínek. První z nich je přítomnost úmyslu a druhou je skutečnost, že jde o významnou nesprávnost, která je identifikována na základě stanovené hladiny významnosti. Tato charakteristika je v souladu s mezinárodními standardy.

Pro forenzní auditory je důležitý pouze první předpoklad, tedy přítomnost úmyslu. Na existenci možného podvodu nahlíží z hlediska jeho dokázání či vyvrácení, nikoliv z pohledu výše částky, jež je předmětem podvodného jednání. Vyšetřovatelé kriminální policie posuzují podvod z hlediska trestního řízení. Podmínkou je v takovém případě uvedení v omyl nebo využití tohoto omylu, přičemž tato charakteristika zahrnuje různá již zmíněná jednání.

Metody auditu se tedy zabývají pouze **významnými nesprávnostmi**, nikoliv menšími položkami, v rámci kterých ovšem také mohl být spáchán podvod nebo s nimi mohlo být manipulováno. Naproti tomu forenzní účetnictví přistupuje k podvodu především z pohledu **úmyslného uvedení v omyl**. Předmětem šetření jsou tak všechna podezření z možného podvodu, bez ohledu na výši škody. Ta je podstatná pouze z hlediska trestního řízení pro vymezení, zda jde o trestný čin dle zákona nebo jen o přestupek.

Na základě tohoto závěru lze konstatovat, že **forenzní účetnictví má větší vliv na odhalování podvodů než audit, neboť na pojem podvod nahlíží v širším měřítku.**

c) Druhy podvodů odhalitelné v rámci auditu a forenzního účetnictví

Primárním úkolem auditu není odhalování podvodů. Bylo tedy nejprve potřeba v rámci dotazování zjistit, zda mají respondenti nějakou zkušenost s tím, že by se během provádění auditu setkali s existencí podvodu. Stejná otázka byla v případě forenzních auditorů a vyšetřovatelů kriminální policie irelevantní.

Auditoři, kteří měli zkušenost s odhalením podvodu, zmiňovali především případy podvodů páchaných ze strany zaměstnanců, minimálně ze strany managementu nebo vedení společnosti. Naproti tomu forenzní auditoři měli s manažerskými podvody podstatně větší zkušenost a u vyšetřovatelů kriminální policie tento druh podvodu dokonce převládal.

Mezi konkrétními druhy podvodů jmenovali auditoři téměř ve všech případech různé druhy zpronevěry finančních prostředků. Forenzní účetní měli zkušenosti jak

s neoprávněným zacházením s majetkem, tak se zkreslováním účetnictví nebo manipulací s výkazy, přičemž cílem všech těchto podvodů byl odliv finančních prostředků ze společnosti. Vyšetřovatelé kriminální policie uváděli nejčastější trestné činy vymezené trestním zákoníkem.

Na základě těchto zjištění lze vyhodnotit následující vliv obou přístupů na odhalování podvodů. **Auditorskými postupy je možno odhalit podvod, ve většině případů ovšem pouze podvod typu zpronevěry páchaný zaměstnancem.** Rozkrýt podvodná schémata, kterých se dopouští skupina zaměstnanců, vedení nebo dokonce celá účetní jednotka, není audit schopen. Naproti tomu **forenzní účetnictví má významný vliv na odhalování manažerských podvodů a podvodů páchaných skupinami firem, daňových podvodů a dalších trestných činů, včetně zkreslování účetnictví.**

d) Oblasti účetnictví náchylnější k možnému podvodu z pohledu auditu a forenzního účetnictví

Druhy podvodů vymezené v rámci předchozí otázky se promítají rovněž do účetnictví podnikatelských subjektů. Výběr konkrétních rizikových položek se však z pohledu respondentů lišil, ať již z hlediska podstaty nebo co se týče pořadí jejich důležitosti. Účetnictví je prolínající se systém, pokud tedy některá skupina jisté položky nezmínila, neznamená to, že jsou z pohledu odhalování podvodů nedůležité nebo zcela bez rizika.

Tab. č. 9: Srovnání rizikových oblastí účetnictví

Finanční auditoři	Forenzní auditoři	Vyšetřovatelé
Výnosy	Zásoby vlastní výroby	Obrat
Náklady	Pohledávky	Zboží
Časové rozlišení	Závazky	Pohledávky
Dohadné položky	Rezervy	Závazky
Opravné položky	Dohadné položky	Nadlimitní platby
Rezervy	Výnosy	Výnosy
Zásoby	Náklady	Náklady

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Vybrané oblasti zcela odrážejí zaměření auditu a forenzního účetnictví. Finanční auditoři zdůrazňovali jako rizikové ty položky, se kterými se setkávají v rámci

provádění povinných auditorských postupů, přičemž u všech hraje roli riziko uplatňování profesionálního úsudku ze strany účetní jednotky a materiální významnost. Forenzní auditoři jmenovali okruhy, v rámci kterých dochází nejčastěji k podvodům, a to s ohledem na již zmíněnou převahu manažerských podvodů. Ve srovnání s nimi uvedli mnohem více detailů vyšetřovatelé kriminální policie, pro které je zajištění účetnictví podstatným důkazním materiálem. Navíc věnovali pozornost i ekonomickému opodstatnění činností, které podnikatelské subjekty vyvíjejí.

Pokud jde o oblasti účetnictví, které jednotlivé profese zkoumají, má **největší vliv na odhalování podvodů forenzní vyšetřování prováděné v rámci trestního řízení a následně pak šetření v rámci forenzního auditu**. Nejmenší vliv lze zaznamenat u auditu účetní závěrky, neboť ten zkoumá jednotlivé oblasti účetnictví pouze z hlediska jejich materiální správnosti, nikoliv z pohledu jejich reálnosti nebo odůvodnění.

e) Konkrétní postupy auditu a forenzního účetnictví využívané k odhalování podvodů

Cílem této otázky bylo srovnání konkrétních postupů, jež jsou auditory a forenzními vyšetřovateli využívány, za předpokladu rozdílné formy spolupráce se zadavatelem a také odlišných pravomocí, jimiž jednotlivé profese disponují. Zatímco audit účetní závěrky probíhá zcela otevřeně, forenzní audit se většinou neuskutečňuje veřejně. V případě vyšetřovatelů kriminální policie musí být navíc průběh celého procesu šetření v souladu s předpisy, které jim ukládá zákon.

Mezi konkrétními postupy jmenovali finanční auditoři především externí confirmace, Cut-Off test, SUL test, kontrolu interních mechanismů a metodu rekonsolidace. Přestože využití některých těchto postupů není povinné, jejich aplikace může vést k odhalení podvodu nebo přinejmenším k identifikaci zvýšeného rizika. Rozsah jejich realizace přitom vychází z požadavku získání přiměřené jistoty o tom, že účetní závěrka neobsahuje významné materiální chyby.

Postupy forenzních auditorů vycházejí z předem daného cíle, kterým je prokázání či vyvrácení podezření z existence podvodu, přičemž jako nejúčinnější pro odhalení podvodů uváděli respondenti analýzu dat, práci s účetním softwarem, formální i neformální forenzní rozhovory a fyzický přezkum dokumentů. Dále uvedli, že v rámci forenzního šetření využívají rovněž běžné metody auditu, nicméně ve větším rozsahu.

Metody kriminální policie jsou značně odlišné, což přímo souvisí s pravomocemi, kterými vyšetřovatelé disponují. Ve fázi trestního řízení mají dokonce oprávnění vymáhat veškeré informace a důkazní materiály, které by prokázaly existenci podvodu. Podoba konkrétních postupů je ovšem chráněna jako know-how policie, proto se k nim vyšetřovatelé vyjadřovali pouze okrajově.

Vliv, jež mají oba přístupy na odhalování podvodů, tedy vyplývá z rozsahu aplikace jednotlivých metod a kompetencí svěřených jejich vykonavatelům. Přestože auditori mohou od klienta vyžadovat téměř jakékoliv podklady, jejich pravomoc je podstatně menší, než v případě forenzních auditorů a vyšetřovatelů. **Větší vliv na odhalování podvodů lze tedy konstatovat v oblasti forenzního účetnictví.**

f) Reakce auditorů a forenzních účetních na odhalený podvod

Cílem poslední pokládané otázky bylo zjistit, do jaké míry vedou oba komparované přístupy k odhalení podvodu. Zda tedy vzniklé podezření z existence podvodu povede k dalším krokům, jejichž cílem bude potvrzení či vyvrácení tohoto podezření.

Zásadní rozdíl mezi oběma přístupy lze zaznamenat již ve chvíli, kdy dochází k uzavření zakázky. Audit je zahájen ve chvíli, kdy zatím žádné podezření z podvodného jednání neexistuje. V případě, kdy by auditor toto podezření nabyt, má povinnost informovat vedení podnikatelského subjektu a disponuje také právem vyžadovat opravu chybně či podvodně zaúčtovaných položek, a to i za předcházející období. Další kroky vedoucí k prokázání podvodu jsou plně na vedení daného klienta. Je tedy v kompetenci subjektu, zda podá trestní oznámení nebo bude vzniklý problém řešit interní cestou. Pouze v případě nejzávažnějších skutků, např. praní špinavých peněz, má auditor povinnost informovat o podvodu KAČR. U méně podstatných záležitostí není neoznámení takového objevu trestným činem.

Naopak požadavek na forenzní šetření vzniká až ve chvíli, když již podezření ze spáchaného podvodu existuje. Prokázání nebo vyvrácení tohoto činu je jeho primárním cílem. Výsledná zpráva forenzního auditu musí obsahovat informace o tom, co bylo dokázáno a naopak, co nebylo možno prokázat. Pokud na případu spolupracuje účetní znalec, je předmětem tohoto šetření také vyčíslení rozsahu škody, která v souvislosti s podvodem vznikla. Zahájení případného trestního řízení proti pachateli je ovšem rovněž v kompetenci zadavatele šetření, tedy většinou podnikatelského subjektu.

Vyšetřovatelé kriminální policie se k případu dostávají nejčastěji až ve chvíli, kdy je trestní stíhání zahájeno a je z 50 % jisté, že ke skutku došlo. Cílem vyšetřování je nashromáždit takové množství důkazů, aby byl pachatel usvědčen před soudem. Teprve soud rozhoduje o vině či nevině a případném trestu.

Pokud jde o následnou reakci na odhalený podvod, oba přístupy ji ponechávají do jisté míry v kompetenci zadavatele. Nicméně **v případě forenzního účetnictví lze zaznamenat větší vliv**, neboť slouží jako podklad pro zahájení trestního řízení a případného obvinění a odsouzení pachatelů.

Tab. č. 10: Srovnání vlivu auditu a forenzního účetnictví

Oblast vlivu	Audit	Forenzní účetnictví
Forma prevence před podvody	Výrazný vliv na potenciální pachatele	Téměř žádný vliv na potenciální pachatele
Rozsah vymezení pojmu podvod	Menší vliv - úzký záběr pro vymezení podvodu	Výrazný vliv - široký záběr pro vymezení podvodu
Míra vlivu na odhalení manažerských podvodů	Malý/téměř žádný vliv na odhalení manažerských podvodů	Výrazný vliv na odhalení manažerských podvodů
Rizikové oblasti účetnictví	Menší vliv - přezkum pouze materiálně významných položek	Výrazný vliv - přezkum celé oblasti, kde vzniklo podezření
Míra pravomocí a šíře uplatňovaných postupů	Menší vliv - méně pravomocí, standardizované postupy	Výrazný vliv - větší pravomoci, rozsáhlejší metody a postupy
Míra vlivu na prokázání či vyvrácení existence podvodu	Menší vliv - ponecháno v kompetenci zadavatele	Výrazný vliv - slouží jako podklad pro trestní řízení a soudní účely

Zdroj: vlastní zpracování, 2018

Komparací všech získaných odpovědí dospěla autorka k závěru, že jak audit, tak forenzní účetnictví mají určitý na vliv odhalování podvodů. **Metodou mající přímý vliv na odhalování podvodů je jednoznačně forenzní účetnictví**, jež je využíváno ze strany více odlišných profesí. Tento vliv zcela zřejmě vyplývá ze zaměření forenzního účetnictví, kterým je právě odhalování podvodů.

6 Formulace doporučení pro zvýšení efektivity auditu a forenzního účetnictví

Cílem aplikace vybraných metod auditu a forenzního účetnictví na konkrétních případech podvodů bylo poukázat jak na jejich výhody, tak rovněž na slabiny obou těchto přístupů. Na základě tohoto rozboru je nyní možné formulovat jednotlivá doporučení pro zvýšení jejich efektivity, přičemž tyto návrhy budou zaměřeny na způsob provedení procesů v rámci zmiňovaných profesí.

Následující doporučení tedy nebudou cílena na případnou změnu právní úpravy nebo standardizaci postupů, neboť tyto oblasti jsou většinou předmětem mezinárodní regulace, a nelze je ovlivnit.

6.1 Doporučení pro oblast auditu

Přesto, že audit není primárně určen k odhalování podvodů, za jistých okolností dokáže podvod identifikovat. Na základě výpovědí respondentů lze konstatovat, že finanční audit má větší vliv na detekci podvodů páchaných ze strany jednotlivých zaměstnanců, než ze strany vedení nebo celé účetní jednotky, tedy takových podvodů, do kterých je zapojeno více osob, jež se navzájem kryjí. Nicméně i v oblasti odhalování zaměstnaneckých podvodů by mohly být metody auditu spolehlivější, pokud by byly realizovány s ohledem na následující doporučení.

a) Podvod zpronevěry ze strany finanční účetní

Podvodné jednání popsané v prvním příkladu bylo odhaleno pomocí důsledné kontroly interních mechanismů klienta a použitím metody externí confirmace. Zmíněná kontrola patří mezi testy věcné správnosti, které jsou povinnou součástí každého auditu účetní závěrky. V případě, kdy nejde o tzv. prvozakázku, byl již interní kontrolní systém prověřen v minulosti. Pro auditora je tedy snazší z této kontroly vycházet. Pokud však má být tato procedura provedena dostatečně, je vhodným doporučením pro auditory, aby **ke každé zakázce přistupovali bez předchozího možného zaujetí, s profesním skepticismem a jednotlivé fáze prováděli se stejnou hloubkou jako v případě prvozakázky.**

Důležitějším nástrojem vedoucím k odhalení podvodu bylo v prvním případě využití externí confirmace. Výhodou této metody je její spolehlivost, neboť důkazní informace

jsou získány od třetí nezávislé strany. Tyto údaje neprocházejí přes samotnou účetní jednotku, která by je mohla nějakým způsobem ovlivnit nebo s nimi ve svůj prospěch manipulovat. Auditor tak není závislý na tom, co mu poskytne klient, ať již v elektronické, fyzické nebo ústní formě. Další předností je jednoduchost provedení této metody a její aplikace. Dle ISA však není zasílání konfirmačních dopisů do bank, potažmo jiným subjektům, výslovně požadováno. Nicméně pokud auditor vyhodnotí kontrolní riziko jako vysoké, vede tento postup k získání nejspolehlivějších důkazních informací. Doporučením vycházejícím z tohoto příkladu proto je, aby **auditoři využívali veškerých opatření, na základě kterých mohou vyvrátit nebo potvrdit podezření z existence podvodu**, a to přesto, že jim to přímo neukládá zákon ani mezinárodní standardy.

b) Neodhalený podvod zkreslování výsledku hospodaření

Cílem výběru druhého příkladu bylo upozornit především na slabiny, se kterými se audit potýká, přestože jsou všechny povinné postupy důsledně provedeny. Následující doporučení jsou proto formulována tak, aby bylo plně v kompetenci auditorů zařadit případné změny do provádění jednotlivých procesů.

První oblastí, ve které mohou být podchyceny existující slabá místa, je **způsob získání dat**, se kterými auditor pracuje. Pokud auditor není osobně přítomen stažení dat z ostré verze účetního programu, vzniká riziko, že osoba, která mu data poskytuje, s nimi může jakkoli manipulovat. Nespornou výhodou pro auditora by tedy bylo, pokud by mu byla **přidělena práva přímo do používaného účetního softwaru klienta**, což je oprávněn vyžadovat. Díky tomu by byla zaručena reálnost dat, která auditor zkoumá. To samozřejmě předpokládá znalost rozšířených druhů softwarů ze strany auditora. Proto dalším doporučením souvisejícím s touto oblastí je, aby **auditoři usilovali o získání znalostí práce s častými druhy účetních programů**. To by jim mimo jiné umožnilo odhalit, zda skutečně pracují v ostré verzi programu, nebo jim jsou dodávána data z případné testovací (záložní) verze. Zde je nutno zdůraznit termín ostrá verze, neboť není ničím ojedinělým, že mnoho účetních softwarů umožňuje zaznamenávat data mimo jiné v testovací verzi. Pro případ, kdy by auditor chtěl vidět data přímo v účetním softwaru, může mít společnost připravena modifikovaná data v této druhé verzi, jež se vizuálně ničím neliší od ostré verze. Jiným možným doporučením je, aby byl **auditor osobně přítomen u stažení dat do Excelu**, který mu je dále poskytnut

k provádění auditu. Díky tomu by se sám přesvědčil o tom, že s daty nebylo manipulováno. S tímto doporučením přímo souvisí další vhodný požadavek týkající se **způsobilosti auditorů**. Přesto, že získání odborné kvalifikace je pro auditora náročnou procedurou, velkým přínosem pro výkon jeho profese by byla také **předchozí několikaletá praxe v oboru účetnictví**. Ta by mu umožnila získat zkušenosti také z druhé strany, díky čemuž by mohl mít oči více otevřené, pokud jde o konkrétní způsoby zakrývání stop případných podvodů. Doporučením dále je, aby měl auditor **schopnost uvažovat o možném podvodu ze strany případného pachatele, což by mu pomohlo zaměřit se na konkrétní rizikové oblasti**.

Druhou slabinou, na kterou upozorňoval daný příklad, je riziko vzájemné domluvy, v případě, kdy se podvodu dopouští více pachatelů. Následující doporučení se tedy týká procesu dotazování. **Pokud by auditor věnoval více pozornosti způsobu, jakým získává informace a ptal by se každého zaměstnance odděleně, mohl by získat více věrohodných informací**, neboť by tak znemožnil vzájemné ovlivňování výpovědí. Navíc v případě, kdy by zaměstnanec chtěl auditora na něco podezřelého upozornit, je pro něj snadnější svěřit mu takovou skutečnost, pokud je s ním o samotě.

Vzhledem k tomu, že auditorský tým plně spolupracuje s vybranými zaměstnanci klienta, existuje zde riziko navázání přátelských vztahů, které by mohly ovlivnit profesionální úsudek nebo obezřetnost auditora. Přesto, že Evropská komise považuje povinné střídání auditorů po určité době za klíčový nástroj pro zachování nezávislosti auditorů, české legislativa toto po auditorech nevyžaduje (Severa, 2016). O to větší pozornost by proto měli auditoři věnovat povaze svého vztahu s klientem. Pro šikovné zaměstnance není ničím složitým zjistit od auditora informace, které jim mohou být k užitku v rámci snahy maskovat podvod. Mohou například zcela jednoduše zjistit stanovenou materialitu a dopředu si dát pozor na položky, které by se mohly stát předmětem auditorova zájmu. **Doporučením pro auditory tedy je, aby dbali na zachování profesionální úrovně svých vztahů s klienty**.

Rozebíraný příklad dále poukazoval na riziko nátlaku ze strany klienta, které je o to větší, pokud je více spřízněných subjektů auditováno stejnou auditorskou společností. Při posuzování účinnosti auditu nelze zapomínat na fakt, že **klient auditora platí**. Nicméně **doporučením pro zvýšení efektivity auditu je opatrnost ze strany**

auditorů, včasné rozpoznání nátlaku ze strany klienta a nepodlehnutí těmto snahám. Ve vyhoceném případě může být řešením výměna členů auditorského týmu.

Zcela reálně lze však tuto problematiku shrnout v konstatování, že pokud někdo úmyslně páchá podvod, podniká také související kroky k tomu, aby svůj čin zakryl. Pokud přesto auditor odhalí v rámci auditu podvod, jedná se většinou o náhodu, nebo o chybu ze strany pachatele. Je známo, že podvodníci jsou většinou prozrazeni až ve chvíli, kdy se svou „neopatrností“ dopustí nějaké chyby. Z tohoto shrnutí lze formulovat poslední doporučení, totiž aby si auditorské společnosti mezi sebou **sdělovaly své zkušenosti s odhalenými podvody.** Přesto, že tyto poznatky jsou do jisté míry chráněné jako know-how každého auditora, především společností velké čtyřky, bylo by pro odhalování podvodů **velmi přínosné, pokud by byly mezi odborníky zaznamenávány a předávány trendy, jakými jsou podvody páchaný, oblasti, které jsou náchylnější k podvodu i konkrétní metody, které se jeví jako nejúčinnější, pokud jde o odhalování.**

6.2 Doporučení pro oblast forenzního účetnictví

Pokud jde o oblast forenzního účetnictví, jiná doporučení je možno formulovat pro provádění forenzního auditu a jiné návrhy pro uplatňování metod používaných v rámci vyšetřování ze strany kriminální policie či při sestavování odborného posudku soudním znalcem.

a) Podvod zpronevěry skladových zásob odhalený forenzním auditem

Podvod krádeže skladových zásob ze strany zaměstnanců oddělení skladu byl odhalen kombinací několika postupů. Zásadní metodou byla datová analýza. Vzhledem k neustálému zdokonalování páchaných skutků je rovněž nezbytné **zvyšovat úroveň používaných softwarů.** To se týká také programů, které využívají analýzu velkých dat. Související doporučení se proto týká spíše společností poskytujících forenzní služby, které mají vlastní IT oddělení. S touto oblastí souvisí také **potřeba znalosti účetních softwarů,** která je nepostradatelná u forenzních auditorů daleko více, než je tomu u auditorů účetní závěrky.

Další použitou metodou byl fyzický přezkum dokumentů. Doporučením pro udržení kvality forenzního auditu je **výborná znalost účetnictví a účetních předpisů, právních záležitostí, daňových zákonů, zákonu o obchodních korporacích a všech**

návazných zákonů souvisejících s danou zakázkou. Od profese forenzního auditora je proto vyžadována daleko **větší praxe**, než je tomu u auditorů účetní závěrky. Nicméně je na každém jednotlivci, do jaké míry je ochoten se sám zdokonalovat ve své profesi.

S většími problémy se forenzní auditoři potýkají ve věci **dostupnosti dat**. Pokud je cílem vyšetřování zaměstnanec, který již ve společnosti nepracuje, není získání požadovaných dat složitou záležitostí. Zatímco pokud forenzní audit probíhá za podmínek, kdy je podezřelý pachatel stále ve společnosti zaměstnán, ne-li na vedoucí pozici, je tato skutečnost velkou bariérou pro získání relevantních dat. Forenzní auditor si v podstatě nikdy nemůže být jist, kdo všechno je do podvodu zapleten. Pokud tedy požádá vybraného pracovníka o poskytnutí dat či rozhovoru, musí používat velkou rozlišovací schopnost. **Doporučením pro forenzní audit je v tomto případě co největší znalost psychologie pachatelů a letitá praxe v oboru, na základě které dokáže auditor odhadnout, koho a jak se má dotazovat, aby získal požadovaná data ve věrohodné formě.** Především pro vedení forenzních rozhovorů je vyžadována znalost charakteru pachatelů a schopnost používat vhodné prvky psychologie tak, aby byly získány informace, které jsou pro odhalení podvodu nezbytné.

Oblast, kterou je potřeba více ošetřit, jsou tedy **procedury prováděné v interakci se zaměstnanci a s vedením**. Je nezbytně důležité, aby se již před zahájením forenzního auditu se zadavatelem pečlivě domluvilo, jakým způsobem bude celé šetření probíhat. Pokud je **forenzní audit předem dobře připraven**, může to celé vyšetřování usnadnit. Jako zásadní pro zvýšení efektivity forenzního auditu tedy lze zmínit **oblast lidských vztahů a správné nastavení průběhu šetření**.

b) Podvod vylákání nadměrných odpočtů DPH odhalený v rámci vyšetřování kriminální policie

Účelem popisovaného podvodného jednání bylo vylákání nadměrných odpočtů DPH. Specifikem tohoto druhu podvodu je spolupráce několika podnikatelských subjektů v řetězci, přičemž ne každý článek, který je do schématu zapojen, má vědomí o tom, že se podílí na podvodu. Čím více článků tento řetězec má, tím náročnější je prokazování podvodu a usvědčení pachatelů. Tato skutečnost vyplývá i z analyzovaného případu.

Jednoznačnou výhodou vyšetřovatelů kriminální policie, případně soudních znalců, je **zkoumání účetnictví více společností najednou**. Z čehož plyne zásadní rozdíl ve srovnání s auditory, kteří zkoumají správnost účetní závěrky pouze jedné společnosti.

Pokud má vyšetřovatel přístup k datům jednotlivých obchodních stran, má samozřejmě větší šance na zajištění důkazních materiálů, kterými by existenci podvodu potvrdil. Jak ovšem plyne z daného případu, ani skutečnost, že je podvod odhalen, nemusí nutně vést k prokázání tohoto podvodu a k usvědčení pachatelů. Obvinění totiž mohou využít práva odmítnout vypovídat či jinak spolupracovat. Navíc jsou většinou dobře finančně zabezpečení nebo trestnou činností získali obrovské finanční prostředky, a není proto výjimkou, že mají dva i tři obhájce. Jejich obhajoba je tedy velmi aktivní. Motivaci k trestnému činu totiž nemusí mít pouze osoby v nouzi, často jde o osoby zabezpečené, které si chtějí přilepšit a co je až zarážející, někdy jde o velmi bohaté osoby, které díky finančnímu zázemí mohou spáchat opravdu těžko odhalitelný podvod.

V souvislosti s touto problematikou je nutno uvést, že Policie ČR a soudní znalci využívají celou řadu metod, které jsou však součástí jejich know-how. Jde především o procesy vedoucí k obnovení či rekonstrukci smazaných dat, prolomení zašifrovaných dat, získání přístupu k datům (účetnictví) v cloudu, sledování elektronické komunikace v internetovém prostoru, například na sociálních sítích, využití umělé inteligence (Artificial Intelligence – AI) nebo programů pro analýzu komunikace (i odposlechů).

Doporučení plynoucí z tohoto příkladu je cíleno především na samotné vyšetřovatele a další profese využívající metody forenzního účetnictví. Jak již bylo uvedeno, **záleží totiž na jejich osobní invenci, jaké kroky jsou ochotni dělat v rámci zajištění největšího možného objemu důkazních materiálů**, které mohou vést k usvědčení a odsouzení pachatelů.

Závěr

Ekonomická činnost podnikatelských subjektů je vystavena celé řadě nesnází, mezi které spadají mimo jiné různé druhy podvodných jednání. Přesto, že těmto jevům nelze dostatečně zabránit, a to ani vhodnou legislativní úpravou a dalšími zavedenými opatřeními, není možné vzdát úsilí o jejich potlačování.

Cílem diplomové práce bylo provést deskripci forenzního účetnictví a auditu, jakožto metod majících vliv na odhalování podvodů u podnikatelských subjektů, a na základě této charakteristiky jejich vliv komparovat.

Tohoto cíle bylo dosaženo provedením kvalitativního výzkumu uskutečněného pomocí expertních rozhovorů s vybranými respondenty z jednotlivých profesí majících vztah k oběma rozebíraným přístupům. Obě metody byly analyzovány z několika předem vymezených hledisek, díky čemuž bylo možno vyhodnotit vliv, který mají na odhalování podvodů. Na základě získaných poznatků byly dále jednotlivé postupy aplikovány na vybrané případy podvodných jednání, což umožnilo formulaci konkrétních doporučení pro zvýšení efektivity způsobu jejich aplikace.

Pokud jde o vyhodnocení vlivu na odhalování podvodů u podnikatelských subjektů, byl průzkumem potvrzen zcela logický závěr, a totiž, že přímý vliv na tuto problematiku má jednoznačně forenzní účetnictví. Přesto, že audit nedokáže odhalovat podvodná jednání v takovém měřítku jako forenzní účetnictví, nelze opomíjet jeho nepřímý vliv v podobě jisté formy prevence a skutečnost, že podvod je postižitelný v rámci legislativního rámce.

Metody, které mají jakýkoli vliv na odhalování podvodů, je nezbytné neustále modernizovat úměrně k rostoucí vynalézavosti pachatelů. Závěrečná doporučení proto cílí na způsoby provádění jednotlivých postupů, kterými by bylo možno zvýšit jejich efektivitu.

Přínosem práce je shrnutí metod používaných auditory účetní závěrky, forenzními auditory a vyšetřovateli kriminální policie a formulace doporučení, jejichž hlavním smyslem je povzbuzení ke snaze o využívání veškerých postupů v rámci invence a právních možností jednotlivých profesí, a to takovým způsobem, aby se tito profesionálové nespokojili pouze se splněním povinnosti, ale prováděli vše do té míry, aby ze své pozice napomáhali k odhalování podvodů.

Seznam tabulek

Tab. č. 1: Položky účetnictví náchylné k podvodu z pohledu auditorů	53
Tab. č. 2: Základní údaje analyzovaného příkladu podvodu zpronevěry	60
Tab. č. 3: Základní údaje analyzovaného příkladu podvodu zkreslování účetnictví	63
Tab. č. 4: Položky účetnictví náchylné k podvodu z pohledu forenzních auditorů	74
Tab. č. 5: Položky účetnictví náchylné k podvodu z pohledu vyšetřovatelů	75
Tab. č. 6: Základní údaje analyzovaného příkladu zpronevěry skladových zásob	81
Tab. č. 7: Základní údaje analyzovaného příkladu podvodu vylákání odpočtů DPH	84
Tab. č. 8: Srovnání auditu a forenzního účetnictví	88
Tab. č. 9: Srovnání rizikových oblastí účetnictví	92
Tab. č. 10: Srovnání vlivu auditu a forenzního účetnictví	95

Seznam obrázků

Obr. č. 1: Trojúhelník podvodu	10
Obr. č. 2: Druhy zpronevěry majetku	17
Obr. č. 3: Klasifikace podvodného účetního výkaznictví dle ACFE.....	21
Obr. č. 4: Typy hospodářské kriminality dle statistiky za rok 2016	25
Obr. č. 5: Využití forenzního účetnictví	37
Obr. č. 6: Fáze přístupu k vyšetřování podvodu	40
Obr. č. 7: Audit versus forenzní účetnictví	45
Obr. č. 8: Zastoupení dotazovaných respondentů	46
Obr. č. 9: Struktura provedeného výzkumu	47
Obr. č. 10: Poměr respondentů z oblasti auditu	48
Obr. č. 11: Zastoupení zakázek v portfoliu auditorů	49
Obr. č. 12: Zkušenost s odhalením podvodu	51
Obr. č. 13: Zastoupení odhalených podvodů z hlediska pachatele	52
Obr. č. 14: Způsoby spáchání zpronevěry u odhalených podvodů	53
Obr. č. 15: Zkušenost s odmítnutím zakázky auditu v předauditní fázi	56
Obr. č. 16: Postupy auditu zaměřené na odhalování podvodů.....	56
Obr. č. 17: Poměr respondentů z oblasti forenzního účetnictví.....	66
Obr. č. 18: Zadavatelé požadavku na vyšetřování ze strany forenzních auditorů	68
Obr. č. 19: Zadavatelé požadavku na vyšetřování ze strany kriminální policie	69
Obr. č. 20: Zastoupení odhalených podvodů z hlediska osoby pachatele	71
Obr. č. 21: Počty případů vybraných trestných činů za rok 2017.....	73
Obr. č. 22: Metody forenzního šetření využívané forenzními auditory.....	77

Seznam použitých zkratk

ACFE	Asociace certifikovaných vyšetřovatelů podvodů (Association of Certified Fraud Examiners)
AICPA	Americký institut certifikovaných účetních (American Institute of Certified Public Accountants)
CFF	Program certifikace ve forenzním finančnictví (Certified in Financial Forensics)
DPH	Daň z přidané hodnoty
IAASB	Rada pro mezinárodní audit a ověřovací standardy (International Auditing and Assurance Standards Board)
IFAC	Mezinárodní federace účetních (International Federation of Accountants)
ISA	Mezinárodní auditorský standard (International Standard on Auditing)
ISQC	Mezinárodní standard pro řízení kvality (International Standard on Quality Control)
KAČR	Komora auditorů České republiky
PwC	PricewaterhouseCoopers
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., zákon trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZoA	Zákon č. 93/2009 Sb., zákon o auditorech a o změně některých zákonů (zákon o auditorech), ve znění pozdějších předpisů
ZoÚ	Zákon č. 563/1991 Sb., zákon o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů
ZTOPO	Zákon č. 418/2011, Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

Literární zdroje

CRUMBLEY, Larry, HEITGER, Lester, SMITH, Stevenson. *Forensic & Investigative Accounting*. 2. vyd. Chicago, Illinois: CCH Inc., 2005. ISBN 978-0808013-65-5.

DORRELL, Darrell D. *Financial forensics body of knowledg.* 1st ed. Hoboken, N.J.: Wiley, 2012. 616 s. ISBN 978-0-470-88085-2.

DUŠEK, Jiří. *Jak se vyhnout chybám v účetnictví*. 1. vydání. Praha: Grada, 2011. 118 s. ISBN 978-80-247-3539-9.

DVOŘÁČEK, Jiří a kol. *Due diligence*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 172 s. ISBN 978-80-7478-596-2.

FENYK, Jaroslav, SMEJKAL, Ladislav. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: komentář*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. 169 s. ISBN 978-80-7357-720-9.

GOLDEN, Thomas W. et al. *A guide to forensic accounting investigation*. 2nd ed. Hoboken: John Wiley & Sons, 2011. 622 s. ISBN 978-0-470-59907-5.

HAKALOVÁ, Jana. *Účetní závěrka a auditing*. 1. vydání. Brno: Tribun EU, 2010. 146 s. ISBN 978-80-7399-144-9.

HOPWOOD, William S., LEINER Jay J., YOUNG, George R. *Forensic accounting and fraud examination*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill, 2012. 512 s. ISBN 978-0078136665.

CHMELÍK, Jan, BRUNA, Eduard. *Hospodářská a ekonomická trestná činnost*. 1. vydání. Praha: Eupress, 2015. 202 s. ISBN 978-80-7408-109-5.

JÍLEK, Josef. *Peníze a měnová politika*. 1. vydání. Praha: Grada, 2004. 742 s. ISBN 80-247-0769-1.

KRANACHER, Mary-Jo. RILEY, Richard. T. WELLS, Joseph. *Forensic Accounting and Fraud examination*. 1. vyd. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, 2011. ISBN 978-0-470-43774-2.

KRÁLÍČEK, Vladimír. *Zákon o auditorech: komentář*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2009. 122 s. ISBN 978-80-7357-464-2.

KRÁLÍČEK, Vladimír, MÜLLEROVÁ, Libuše. *Auditing*. 1. vydání. Praha: Oeconomica, 2014. 458 s. ISBN 978-80-245-2018-6.

KRUPOVÁ, Lenka. *Kreativní účetnictví: zneužívání účetnictví – možnosti a meze*. Praha: Komora auditorů ČR, 2001. 64 s. ISBN 80-902855-2-X.

JANHUBA, Miloslav. *Účetnictví: (úvod do teorie)*. 1. vydání. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. 35 s. ISBN 80-7079-501-8.

JONES, Michael. *Creative accounting, fraud, and international accounting scandals* [online]. Chichester, West Sussex, England: John Wiley & Sons, 2011 [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10515849>.

MANTONE, Pamela S. *Using analytics to detect possible fraud: tools and techniques* [online]. Hoboken, N.J.: John Wiley & Sons, Inc., 2013. Wiley corporate F&A series [cit. 2017-11-14]. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10735221>.

MOLÍN, Jan. *Protiprávní jednání z pohledu profesní odpovědnosti auditorů, daňových poradců a účetních*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. 188 s. ISBN 978-80-7357-600-4.

MÜLLEROVÁ, Libuše. *Auditing pro manažery aneb proč a jak se ověřuje účetní závěrka*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 175 s. ISBN 978-80-7357-988-3.

NIGRINI, Mark J. *Benford's law: applications for forensic accounting, auditing, and fraud detection*. 1st ed. Hoboken, New Jersey: Wiley, 2012. 330 s. ISBN 978-1-118-15285-0.

PAYNE, Brian K. *White-collar crime: the essentials*. 2. vyd. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc., 2017. ISBN 978-1-5063-4477-5.

SAMUELSON, Paul Anthony, NORDHAUS William D. *Ekonomie*. 19. vydání. Praha: NS Svoboda, 2013. 715 s. ISBN 978-80-205-0629-0.

SEDLÁČEK, Jaroslav. *Základy auditu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2006. 169 s. ISBN 80-210-4168-4.

SINGLETON, Tommie et al. *Fraud Auditing and Forensic Accounting*. 3rd ed. Hoboken: John Wiley, 2006. 272 s. ISBN 978-0-470-05372-0..

SINGLETON, Tommie, SINGLETON, Aaron J. *Fraud auditing and forensic accounting*. 4th ed. Hoboken: John Wiley & Sons, 2010. 317 s. Wiley corporate F&A. ISBN 978-0-470-56413-4.

SILVERSTONE, Howard et al. *Forensic accounting and fraud investigation for non-experts*. 3rd ed. Hoboken: John Wiley & Sons, 2012. 320 s. ISBN 978-0-470-87959-7.

SIMPSON, John Andrew, WEINER, Edmund. *The Oxford English dictionary. Vol. 6, Follow - Haswed*. 2nd ed. Oxford: Clarendon Press, 1989. 1143 s. ISBN 0-19-861218-4.

SKÁLA, Milan, KUNEŠOVÁ - SKÁLOVÁ, Jana. *Nejčastější účetní a daňové chyby*. 1. vydání. Praha: Codex Bohemia, 1997. 179 s. ISBN 80-85963-37-X.

STROUHAL, Jiří, BOKŠOVÁ, Jiřina. *Lexikon účetních pojmů*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. 380 s. ISBN 978-80-7478-787-4.

SUTHERLAND, Edwin Hardin. *White Collar Crime*. 4th ed. Dryden Press, 1949. 287 s. ISBN 0313242275.

ŠÁMAL, Pavel. *Podnikání a ekonomická kriminalita v České republice*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2001. 776 s. ISBN 80-7179-493-7.

ŠTEKER, Karel, STRUHAŘOVÁ, Kateřina. *Audit*. 1. vydání. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2012. 73 s. ISBN 978-80-7454-209-1.

VOLKÁNOVÁ, Zdenka. *Podvody v účetnictví firem*. 1. vydání. Praha: Linde, 2014. 189 s. ISBN 978-80-7201-945-8.

WELLS, Joseph T. *Principles of fraud examination*. 4th ed. Hoboken: John Wiley & Sons, 2014. 521 s. ISBN 978-1-118-58288-6.

Články v odborných časopisech

HELM, Jimmy, HOLODŇÁK, Maroš. Jak podvádí „bílé límečky“? *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2012, **5**, 10-11. ISSN 1210-9096.

HORAD, Daniel. Podvod není omyl. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2011, **6**, 24-27. ISSN 1210-9096.

JINDŘIŠKOVÁ, Markéta. Audit účetní závěrky a právní předpisy. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2011, **6**, 21-23. ISSN 1210-9096.

MARŠALA, Matěj. Role soudního znalce a jeho postavení v rámci soudních řízení. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2012, **5**, 12-14. ISSN 1210-9096.

MEJZLÍK, Ladislav. Specifika forenzních služeb. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2012, **5**, 22-23. ISSN 1210-9096.

PELÁK, Jiří. Forenzní služby v ČR. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2011, **9**, 27-29. ISSN 1210-9096.

SEVERA, Tomáš. Postoje ČR ve vyjednávání o nové regulaci auditu. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2016, **8**, 5-6. ISSN 1210-9096.

STANĚK, Stanislav. Auditři a trestní odpovědnost právnických osob. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2011, **6**, 20-21. ISSN 1210-9096.

ŠOBOTNÍK, Petr. Etický kodex je pro auditory závaznou formou. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2017, **4**, 5. ISSN 1210-9096.

ŠPECIÁN, Miroslav. Auditor a trestní právo. *Auditor*. Praha: Komora auditorů ČR, 2011, **6**, 10-14. ISSN 1210-9096.

Legislativní úprava

ISA 200: *Obecné cíle nezávislého auditora a provádění auditu v souladu s mezinárodními auditorskými standardy*. Praha: Komora auditorů ČR, 2009.

ISA 240: *Postupy auditorů související s podvody při auditu účetní závěrky*. Praha: Komora auditorů ČR, 2009.

Vyhláška č. 500/2002 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví

Zákon č. 93/2009 Sb., zákon o auditorech a o změně některých zákonů (zákon o auditorech), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., zákon trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 563/1992 Sb., zákon o účetnictví, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 418/2011, Sb., zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů

Elektronické zdroje

AFCE [online]. [cit. 14. 11. 2017]. Dostupné z <http://acfe.cz/>

ACFE. *Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse* [online]. ACFE, 2016 [cit. 2017-08-02]. Dostupné z: <https://www.acfe.com/rtn2016/docs/2016-report-to-the-nations.pdf>

COENEN, Tracy. *Red Flag of Financial Statement Fraud* [online]. [cit. 2018-03-19]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=X-dAfVCaIE8>

Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník [online]. [cit. 2017-09-21]. Dostupné z: http://svobodas.cz/data/zakony/trestni_zakonik_a_duvodova_zprava.pdf

InvestExcel.net: Find Financial Fraud with Benford's Law [online]. [cit. 2018-03-22]. Dostupné z: <http://investexcel.net/benfords-law-excel/>

KPMG. *Typický český podvodník: 50letý top manažer odvolávající se na firemní kulturu* [online]. KPMG. Poslední změna 9.6.2016. [cit. 2017-09-21]. Dostupné z: <https://home.kpmg.com/cz/cs/home/pro-media/tiskove-zpravy/2016/06/typicky-cesky-podvodnik-forenzni-audit.html>

KPMG. *Global profiles of the fraudster* [online]. KPMG, 2016 [cit. 2017-09-28]. Dostupné z: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/05/profiles-of-the-fraudster.pdf>

KRÁLÍČEK, Vladimír, MOLÍN, Jan. Poznámky k některým formám vnějších podvodných jednání z pohledu trestněprávní úpravy v České republice. Český finanční a účetní časopis [online]. 2014, 2. [cit. 2017-08-14]. Dostupné z: <https://www.vse.cz/cfuc/390>

Policie ČR: Statistické přehledy kriminality za rok 2017 [online]. [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2017.aspx>

PwC. *Celosvětový průzkum hospodářské kriminality 2016* [online]. PwC Česká republika, 2016 [cit. 2017-08-15]. Dostupné z: <https://www.pwc.com/cz/cs/hospodarska-kriminalita/assets/pdf/global-economic-crime-survey-2016-cz.pdf>

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 10. 2009, sp. zn. 4 Tdo 1208/2009 [online]. [cit. 2017-10-14]. Dostupné z: <http://www.zakony.cz/soudni-rozhodnuti/nejvyssi-soud/2009/1351/judikat-ns-4-Tdo-1208-2009-GNS20102150>

Ostatní zdroje

DRLIČKA, Peter. *Forenzní účetnictví a audit při odhalování účetních podvodů*. Brno, 2016. 97 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Fakulta ekonomicko-správní.

Etický kodex pro auditory a účetní znalce: vydání 2010. Praha: Komora auditorů České republiky, 2011. 139 s. ISBN 978-80-86679-06-8.

KRECHOVSKÁ, Michaela. *Posuzování možných podvodů při auditu účetní závěrky*. Plzeň, 2012. 41 s. Studijní opora k předmětu Finanční audit. Západočeská univerzita. Fakulta ekonomická.

Průručka k uplatňování mezinárodních auditorských standardů při auditu malých a středních účetních jednotek: druhé vydání. 2. vyd. Mezinárodní federace účetních (IFAC), 2010. 320 s. ISBN 978-80-86679-12-9.

Průručka pro provádění auditu. Praha: Komora auditorů České republiky, 2012. 227 s. ISBN 978-8086679-18-1.

Seznam příloh

- Příloha A: Podmínky pro auditem ověřenou účetní závěrku
- Příloha B: Pravděpodobnost pořadí číslic v číselných souborech dle Benfordova zákona
- Příloha C: Schéma auditorského postupu
- Příloha D: Provádění testů věcné správnosti
- Příloha E: Takticko-statistická klasifikace vybraných trestných činů za rok 2017

Přílohy

Příloha A: Podmínky pro auditem ověřenou účetní závěrku

Kategorie účetní jednotky	Aktiva	Roční úhrn čistého obratu	Počet zaměstnanců	Povinný audit
Mikro	< 9 000 000 Kč	< 18 000 000 Kč	< 10	Ne*
Malá	< 100 000 000 Kč	< 200 000 000 Kč	< 50	Ne**
Střední	< 500 000 000 Kč	< 1 000 000 000 Kč	< 250	Ano
Velká	> 500 000 000 Kč	> 1 000 000 000 Kč	> 250	Ano

Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (ZoÚ, § 1b)

*Ano, pokud je povinnost stanovena dle zvláštního právního předpisu

** Ano, pokud je povinnost stanovena dle zvláštního právního předpisu nebo pokud jsou splněna alespoň dvě kritéria dle ZoÚ, § 20

Kritéria pro ověření účetní závěrky auditorem dle ZoÚ, § 20		
Aktiva	Roční úhrn čistého obratu	Počet zaměstnanců
≥ 40 000 000 Kč	≥ 80 000 000 Kč	≥ 50

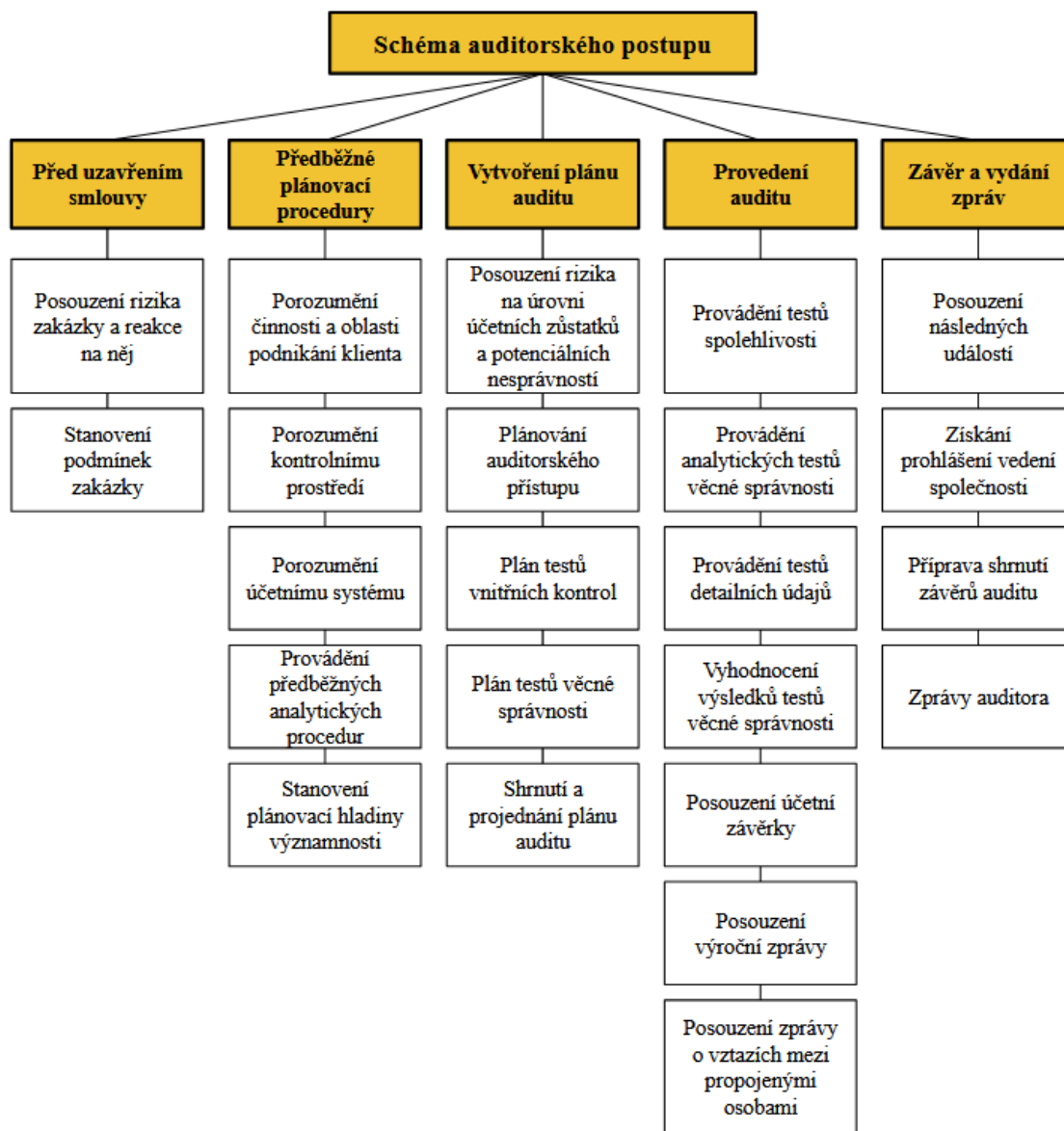
Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (ZoÚ, § 20 odst. 1)

Příloha B: Pravděpodobnost pořadí číslic v číselných souborech dle Benfordova zákona

Číslice	Pořadí číslic				
	1.	2.	3.	4.	5. a vyšší
0		11,97%	10,18%	10,02%	10,00%
1	30,10%	11,39%	10,14%	10,01%	10,00%
2	17,61%	10,88%	10,10%	10,01%	10,00%
3	12,49%	10,43%	10,06%	10,01%	10,00%
4	9,69%	10,03%	10,02%	10,00%	10,00%
5	7,92%	9,67%	9,98%	10,00%	10,00%
6	6,69%	9,34%	9,94%	9,99%	10,00%
7	5,80%	9,04%	9,90%	9,99%	10,00%
8	5,12%	8,76%	9,86%	9,99%	10,00%
9	4,58%	8,50%	9,83%	9,98%	10,00%

Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (investexcel.net 2018)

Příloha C: Schéma auditorského postupu



Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle Volkánová 2014, s. 108, KAČR 2012)

Příloha D: Provádění testů věcné správnosti

Testy věcné správnosti		
Analytické testy věcné správnosti		Postup/doplňující procedura
1.	výběr testovaných částek	rozložení celkové částky na dílčí zůstatky
2.	odhad očekávané hodnoty vykazovaných položek	použití srovnatelných údajů předchozího období vykázané v účetní závěrce, plánů nebo nezávislých odhadů
3.	určení mezní hodnoty	určení maximálně tolerovaného rozdílu mezi očekávanou a skutečně vykázanou hodnotou
4.	porovnání skutečně vykazovaných a očekávaných hodnot	
5.	prověření rozdílu přesahující tyto mezní hodnoty	diskuse s pracovníky
6.	vyhodnocení výsledků a závěrečné posouzení	
Testy detailních údajů		Postup/doplňující procedura
1.	výběr částek k testování a míry desagregace	
2.	posouzení rizika	určení potenciálních nesprávností a jejich důsledků
3.	výběr položek k testování	všechny položky, vybrané položky - účetní operace s určitými charakteristikami, reprezentativní vzorek
4.	prověření potenciální nesprávnosti	
5.	výběr způsobu získávání důkazních informací	fyzickou inventurou, pozorováním postupů prováděných jinými osobami, dotazování, výpočty
6.	zhodnocení výsledků a vyslovení závěrů	jedná se o vytvoření souhrnného přehledu chyb a posoudí, zda se suma chyb nachází pod nebo nad hladinou významnosti

Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle Sedláček 2006, s. 69)

Příloha E: Takticko-statistická klasifikace vybraných trestných činů za rok 2017

Takticko-statistická klasifikace	Počet registrovaných případů	Počet objasněných případů	Objasněnost v %	Celková škoda v tis. Kč
Zpronevěra	2527	2195	86,86%	1 088 777
Legalizace výnosů z trestné činnosti	406	185	45,57%	653 985
Poruš. povinnosti při spr. ciz. majetku	163	59	36,20%	1 200 881
Zkrácení daně	1107	692	62,51%	3 980 480
Neoprávněné podnikání	91	64	70,33%	18 451
Zkreslov. údajů hosp. o st. hosp. a jmění	261	229	87,74%	153 211
Pletichy při veř. sout. a dražbě	23	10	43,48%	0
Úplatkářství - přijetí úplatku	23	12	52,17%	0
Úplatkářství - podplácení	67	64	95,52%	10

Zdroj: vlastní zpracování, 2018 (dle Statistické přehledy kriminality za rok 2017, policie.cz)

Abstrakt

VLASÁKOVÁ, Hana. *Vliv forenzního účetnictví a auditu na odhalování podvodů u podnikatelských subjektů*. Plzeň, 2018, 119 s. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta ekonomická.

Klíčová slova: podvod, finanční audit, forenzní audit, forenzní účetnictví, metody vyšetřování, pachatel, forenzní audit, odhalení.

Předložená diplomová práce rozebírá vliv forenzního účetnictví a auditu na odhalování podvodů u podnikatelských subjektů. Vzhledem k rostoucí vynalézavosti pachatelů v podnikatelské sféře, jde o téma velice aktuální. Teoretická část je zaměřena na charakteristiku podvodů, forenzního účetnictví a auditu a konkrétních metod, které oba přístupy využívají. Možnosti forenzního účetnictví a auditu na odhalování podvodů jsou ukázány na konkrétních příkladech z praxe, které byly získány pomocí provedeného výzkumu mezi odborníky ze souvisejících profesí. Na základě získaných poznatků jsou vybrané metody odhalování podvodů porovnány. S pomocí této komparace je v závěru práce vyhodnocen vliv obou přístupů na odhalování podvodů a jsou formulována doporučení pro zvýšení jejich efektivity.

Abstract

VLASÁKOVÁ, Hana. *The Influence of Forensic Accounting and Audit on Fraud Detection in Business Entities*. Plzeň, 2018, 119 p. Diploma Thesis. University of West Bohemia. Faculty of Economics.

Key words: fraud, financial audit, forensic audit, forensic accounting, methods of investigation, offender, forensic audit, detection.

This diploma thesis analyses the influence of forensic accounting and auditing on the detection of frauds in business entities. The topic is very actual, because of the growing ingenuity of offenders in the business sphere. The theoretical part focuses on the characteristics of fraud, forensic accounting and audit, and the specific methods used by both approaches. Forensic accounting and fraud detection opportunities are shown on specific examples of practice that have been obtained through research conducted among professionals from related professions. The selected fraud detection methods are compared based on the acquired knowledge. The impact of both fraud detection approaches is evaluated at the end of the thesis by using this comparison, and recommendations are formulated to increase their effectiveness.